

Κείμενα/Articles

Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Const. GE. ATHANASSOPOULOS
Maria ΒΛΑΧΑΔΗ
Αντ. ΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ
Λ. ΚΑΡΠΟΥΖΟΥ
Έφη ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ - ΚΑΡΛΟΥ

Γ. - Σπ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Ε. - Μ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
Εκδόσεις Κ.Ε.Μ.Ε.ΑΝ.
Αργ. - Ε. Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ
Γ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ

Κέντρο «Δ. Ν. ΚΑΡΛΟΣ»
Χρυσ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
Ηλ. ΚΟΡΔΑΣ

Πολιτιστικά:

- Μ. Μ. Α. : Ορχήστρα Φεστ. ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ
Σολιστ: Άρ. ΓΑΡΟΥΦΑΛΛΗΣ
- Ωδείο Αθηνών

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

REVUE DE DECENTRALISATION D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL

REVIEW OF DECENTRALIZATION LOCAL GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT

Ενδέκατον έτος έκδοσης

Τεύχος/Ν. 41 ΑΘΗΝΑΙ/ATHENES/ATHENS 2005

Τοις Εντευξομένοις ή Περί οργάνωσης εν γένει του Κράτους: αλγονεία¹ ή εκσυγχρονισμός;

Του κ. **Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ**

Καθηγητού Παντείου Πανεπιστ. Κοιν. Πολιτ. Επιστ.,
Πανεπιστ. Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P. Paris

Παρά τον κίνδυνο να θεωρηθεί κοινότυπη επιχειρείται εδώ η υπόμνηση, ότι το θέμα της οργάνωσης των ανθρωπίνων Ομάδων αρχικώς και των Κρατών μεταγενεστέρως, απησχόλησε λίαν ενωρίς, και όχι μόνον τους Ειδικούς ή τους Πολιτικούς, την Ανθρωπότητα και ιδίως μετά την επινόηση των κωδίκων επικοινωνίας (αλφαβήτων), η ακριβής χρονική εμφάνιση των οποίων δεν έχει εισέτι προσδιορισθεί.

Απόρροια αυτού του αναγκαίου και επιτακτικού χαρακτηρισμού ενδιαφέροντος ήταν η διαμόρφωση διαφόρων πολιτειακών και διοικητικών συστημάτων διακυβέρνησης των ανθρωπίνων κοινωνιών, άλλοτε ατελών, άλλοτε βαρβάρων, άλλοτε δημοκρατικών, άλλοτε λειτουργικών, άλλοτε ατελεσφόρων, αναλόγως των κρατουσών συνθηκών σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, διεθνές επίπεδο, του επιτευχθέντος έως τότε κατά περίπτωση βαθμού πολιτισμού, των δημιουργηθεισών οικονομικών σταθερών παραμέτρων κ.ά.

¹ Αλγονεία (algeny): ο όρος προέρχεται από τις λέξεις alchemy (αλχημεία) και genetics (γενετική) και σημαίνει την αλλαγή της ουσίας ενός όντος (κατά τον Βιολόγο Τζ. ΛΑΪΕΜΠΕΡΓΚ, Βραβείο Νόμπελ).

Έτσι, π.χ. στον χώρο της οργάνωσης του Κράτους εν γένει και της Δημόσιας Διοίκησης γίνεται κατά περιόδους λόγος για διάφορα συστήματα, (τα οποία ειρήσθω εν παρόδω, ότι όλα έχουν ένα κοινό γνώρισμα: κανένα δεν εφαρμόζεται κατά τρόπο απόλυτο, αμιγώς), όπως π.χ. σύστημα διοικητικής οργάνωσης συγκεντρωτικό και σύστημα αποκεντρωτικό, σύστημα αυτοδιοίκησης, σύστημα διοικητικής οργάνωσης με Υπαλλήλους και σύστημα οργάνωσης με Επιτίμους Λειτουργούς, σύστημα οργάνωσης με Όργανα Μονομελή ή Συλλογικά, σύστημα Δογματικό ή Ορθολογικό και σύστημα Επαρχιακό ή Ιστορικό κ.ά.

Σε ενδεχόμενη ρητορική ερώτηση γιατί κανένα διοικητικό σύστημα δεν εφαρμόζεται αμιγές η προσήκουσα απάντηση είναι, ότι σε μία ενδεχόμενη εφαρμογή του κατά τρόπο «απόλυτο» δεν θα ήταν δυνατή η επίτευξη των μέγιστων αναμενόμενων ωφελειών, λόγω των οίων δήποτε εγγενών αδυναμιών του, οι οποίες θα οδηγούσαν μοιραίως σε δυσλειτουργίες, αφού είναι δεδομένο, ότι σε κάθε σύστημα απαντώνται πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Υπ' αυτή την έννοια το πράγμα οδηγεί στην αναγκαία κατά περίπτωση και αναλόγως των ισχυουσών συνθηκών επιλογή του νομιζομένου αρίστου συστήματος ή ζεύγους «αντιρρόπων» συστημάτων. Οι συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται η επιλογή σχετίζονται με το εκάστοτε ισχύον σε κάθε Χώρα πολίτευμα, το πολιτιστικό της επίπεδο, την πληθυσμιακή και φυλετική της σύνθεση, τις παραμέτρους της διεθνούς συγκυρίας, την οικονομική της ευμάρεια κ.ά.

Εξυπακούεται, ότι η άπαξ γενομένη επιλογή δεν ισχύει διηνεκώς, της διάρκειας εφαρμογής της εξαρτωμένης υπό πλήθους αδήλων παραγόντων, φυσικών γεγονότων, οικονομικών κρίσεων, πολέμων, μεταναστεύσεων, εντάξεων σε Διεθνείς Οικονομικούς, Πολιτιστικούς και Πολεμικούς Οργανισμούς κ.ά.

Εξ όλων των εφαρμοσθέντων μέχρι τούδε διοικητικών συστημάτων εκείνα της Αποκέντρωσης και της Αυτοδιοίκησης φέρονται ως τα πλέον προτιμώμενα, ιδίως υπό Κρατών και Κοινωνιών Δυτικού Τύπου.

Επισημαίνεται εν προκειμένω, ότι τα θέματα του επιλεγμένου κατά περίπτωση διοικητικού συστήματος και προκειμένου περί Ελλάδος τα θέματα της Αποκέντρωσης, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Δημόσιας εν γένει Διοίκησης, ενέχουν αφ' εαυτών ιδιαίτερη σημασία. Η σημασία τους όμως αυτή προσλαμβάνει διαστάσεις μεγαλύτερες κατά περιόδους, λόγω ειδικωτέρων συνθηκών, υπό τις οποίες διατελεί μία Χώρα. Και η Χώρα μας κατ' αυτάς «διατελεί» υπό ειδικές συνθήκες, για πολλούς και ποικίλους λόγους. Ενδεικτικώς:

Η Αποκέντρωση εν γένει της κρατικής διοικητικής μηχανής, παρά το γεγονός, ότι αποτελεί συνταγματική επιταγή και όνειρο δεκαετιών δεν έχει ολοκληρωθεί για πολλούς λόγους, μεταξύ των οποίων δεν προέχουν πάντοτε λόγοι αδυναμίας αντικειμενικοί, αλλά λόγοι πολιτικών επιλογών προς την κατεύθυνση της μη πλήρους εφαρμογής του θεσμού, παρά τα αντιθέτως δηλούμενα εδώ και τα συμβαίνοντα αλλαχού, όπου οι αντίστοιχοι μηχανισμοί εφαρμόζονται λυσιτελώς από μακρού (π.χ. Γαλλία, Ιταλία, κ.ά.)

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, Α' και Β' βαθμού, δεν ηνύχησε πάντοτε να έχει καλλίτερη μοίρα. Η Χώρα μας, η οποία «συνέλαβε» προ πολλών εκατονταετηρίδων την Ιδέα της, παλινδρομούσα εγκατέλειψε κατά περιόδους στην τύχη του τον Α' βαθμό και μόλις προ τινός «ηνυδόκησε» να ασχοληθεί με τον Β' .

Η επιχειρηθείσα προ τινος νέα αναθεώρηση των σχετικών διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος είναι ενισχυτική αυτών των απόψεων.

Η Δημόσια εν γένει Διοίκηση «ακολουθεί» συνήθως την μοίρα των προηγούμενων θεσμών.

Οι πρόσφατες «κατεπείγουσες» ρυθμίσεις της Κυβέρνησης και οι «εν θερμώ» εξαγγελίες εν συνεχεία της Αντιπολίτευσης για διάφορα θέματα της Δημόσιας Διοίκησης, (μεταξύ των οποίων και εκείνο της περιφερειακής της διάστασης) καταδεικνύουν το πρόβλημα «δυσλειτουργίας» της, το οποίο κατά τα φαινόμενα εμφανίζεται και ως οξύ και ως προκαλούν σειρά παρενεργειών στην εν γένει ζωή της Χώρας.

Έτσι, δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι Υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ανέφερε σε Εισηγητική Έκθεση νόμου, του Ν. 2839, και τα ακόλουθα, τα οποία ενισχύουν τις αναφερθείσες προηγούμενες σκέψεις:

«Αποτελεί κοινό τόπο η διαπίστωση της ανάγκης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα του Δημόσιου Τομέα...».

«Η επιτυχία της οίας δήποτε μεταρρυθμιστικής προσπάθειας προϋποθέτει απαλλαγή της Δημόσιας Διοίκησης από την εσωστρέφειά της... Οι άξονες των αλλαγών στην Δημόσια Διοίκηση επιβάλλεται να αναζητηθούν και να ανευρεθούν μέσα σε κλίμα συνεργασίας, επικοινωνίας και αποδοχής, όχι μόνον μεταξύ των Πολιτικών Κομμάτων, αλλά και μεταξύ όλων των νομιμοποιούμενων Φορέων της Κοινωνίας (Δημοσίων Υπαλλήλων, Χρηστών των δημοσίων υπηρεσιών, Συνδικαλιστικών Εκπροσώπων, Παραγωγικών Τάξεων κ.ά). Στόχος πρέπει να είναι η αξιοποίηση όλων των συμπερασμάτων και προτάσεων της θεωρίας με αυξημένη κοινωνική νομιμοποίηση».

«Πέραν αυτών δημιουργείται παρά τω Υπουργείω Ε.Δ.Δ. και Α. Συμβουλευτικό Όργανο, το Εθνικό Συμβούλιο Διοικητικής Μεταρρύθμισης..., στο οποίο θα εισάγονται για συζήτηση και έκφραση γνώμης, οι προτάσεις του Υπουργού Ε.Δ.Δ. και Α., που αφορούν σε μείζονος σημασίας παρεμβάσεις στην Δημόσια Διοίκηση. Στο Συμβούλιο θα μετέχουν Εκπρόσωποι των εν τη Βουλή Κομμάτων, Κοινωνικών και Οικονομικών Φορέων κ.ά....».

Εξ άλλου, η φύση των εφαρμοσθεισών ή προταθεισών κατά καιρούς λύσεων επί θεμάτων Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Δημόσιας Διοίκησης εν γένει, συνήθως αποσπασματικών και μη εντασσομένων σε ένα ευρύ, συνεκτικό, λειτουργικό, τελεσφόρο πλέγμα πολιτικών και μέτρων, αναιρεί τις όντως ευγενείς προθέσεις των Εισηγητών τους, και κάθε άλλο, παρά ωδήγησε σε επιθυμητά αποτελέσματα. Η συνεχής τροποποίηση των συναφών ρυθμίσεων (νομοθετικού και διοικητικού χαρακτήρα), η ατελής εφαρμογή κατά περιόδους των σχετικών διατάξεων και η παρατηρούμενη, ενίοτε, από Κρατικά

Όργανα ή Όργανα των Τοπικών Δομών αδράνεια περι την εφαρμογή των κειμένων νόμων, κάθε άλλο παρά οδηγούν στην «παραγωγή» «διοικητικού» εν γένει έργου, τόσο αναγκαίου, ιδία σήμερα.

Τα εν λόγω φαινόμενα όμως δεν επιτρέπεται να συνεχίζονται. Η εν γένει κατάσταση της Χώρας και η διεθνής συγκυρία, υπό την οποία αυτή «ζει» και «κινείται», υπό το καθεστώς των Συνθηκών Μάαστριχτ, Άμστερνταμ και Νίκαιας επιτάσσουν άλλους ρυθμούς, πλέον εναργείς, πλέον λυσιτελείς, πλέον τολμηρούς (μετά συνέσεως...).

Και πρέπει να υπομνησθεί, ότι πέραν της καλώς εννοούμενης εξυπηρέτησης των Πολιτών επί θεμάτων τρέχοντος διοικητικού χαρακτήρος, η ορθολογικώς οργανωμένη και αρτίως λειτουργούσα Δημόσια Διοίκηση υπό καθεστώς πλήρους Αποκέντρωσης και η Τοπική Αυτοδιοίκηση, αποτελούν condicio sine qua non σημαντικών θεμάτων, όπως π.χ. η Ανάπτυξη με την ευρεία έννοια του όρου (οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική κ.λ.) και σε όλα, υπό έποψη χώρου, τα επίπεδά της (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό) κ.ά.

Η περίπτωση των Διοικητικών Περιφερειών της Γαλλίας είναι εν προκειμένω ιδιαίτερος χαρακτηριστική, δεδομένου, ότι πέραν της παραγωγής διοικητικού έργου η «εμπλοκή» τους σε αναπτυξιακά θέματα είναι εξόχως σημαντική, ως καταδεικνύεται και εκ του γεγονότος της άντλησης ιδιαίτερος σημαντικών πόρων εκ της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υπ' αυτή την έννοια, λοιπόν, και λαμβανομένων σοβαρώς υπ' όψει των διεθνών συνθηκών και συγκυριών σκληρού μεταξύ Κρατών και Κοινωνιών και Οικονομιών ανταγωνισμού πάσης μορφής, υφής, έκτασης και έντασης, είναι προφανές, ότι ο εν γένει αληθής, πλήρης και ουσιαστικός εκσυγχρονισμός των Αποκεντρωτικών Δομών, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Δημόσιας Διοίκησης της Χώρας, παρίσταται υπέρ πάσαν άλλην εποχήν κατεπείγων και αναγκαίος, ανεξαρτήτως «πολιτικού κόστους» των Ιθυνόντων, «απωλειών ισχύος» των Πολιτικών Κομμάτων και «θυσιών» του Κοινωνικού Συνόλου ή των μεμονωμένων Ατόμων.

Αλλά προς ποία κατεύθυνση πρέπει να δρομολογηθούν οι οίκες ήδηποτε αλλαγές, οι εκσυγχρονισμοί, οι καινοτόμες πρωτοβουλίες;

Είναι κοινώς παραδεκτό, ότι σειρά ρυθμίσεων και μέτρων οδήγησε κατά το τελευταίο διάστημα στην εμπέδωση της άποψης, ότι η Αποκέντρωση της Κρατικής Διοίκησης ευρίζεται «εν τω περατούσθαι», μη ολοκληρωθείσα εισέτι για πολλούς λόγους.

Ενδεικτικώς αναφέρονται εδώ σχετικά πρόσφατα νομοθετήματα, όπως: Ν. 3242/2004 Ρυθμίσεις για την οργάνωση και λειτουργία της Κυβέρνησης και τους Ο.Τ.Α. Ν. 3250/2004 Μερική απασχόληση στο Δημόσιο, στους Ο.Τ.Α. και στα Ν.Π.Δ.Δ. Ν. 3274/2004 Οργάνωση και λειτουργία των Ο.Τ.Α. και των Ν.Α. Π.Δ. 164/2004 Ρυθμίσεις για τους Εργαζομένους με συμβάσεις ωρισμένου χρόνου στον Δημόσιο Τομέα. Ν. 3260/2004 Ρυθμίσεις του συστήματος προσλήψεων και θεμάτων Δημόσιας Διοίκησης. Ν. 3320/2005 Ρυθμίσεις θεμάτων Προσωπικού Δημοσίου, Ν.Π. Δημοσίου Τομέα και Ο.Τ.Α. κ.ά.

Τουτ' αυτό δύναται να λεχθεί βασίμως και περί των επελθουσών αλλαγών εντός του πεδίου των Τοπικών Δομών (Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ βαθμού κ.λ.).

Εν προκειμένω, όμως τα περιθώρια νέων αλλαγών και εισαγωγής νέων καινοτόμων διοικητικών μηχανισμών και δραστηριοτήτων πρέπει να θεωρηθούν μη εξαντληθέντα.

Όλος ενδεικτικώς και λαμβανομένης υπ' όψει της ιδιάζουσας σημασίας και της αποστολής π.χ. των Τοπικών Δομών συνεχώς διευρυνομένης εντός των Χωρών Δυτικού Τύπου, επισημαίνονται τα εξής (η σειρά αναφοράς δεν σχετίζεται και με παράλληλη αξιολόγησή τους):

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση προσφέρεται περισσότερο από ό,τι το Κεντρικό Κράτος, λόγω του μεγέθους των Πολιτικών και Διοικητικών της Μονάδων για την πειραματική (σε πρώτη φάση) εισαγωγή συμμετοχικών διαδικασιών και μεγαλύτερης σε έκταση και καλλίτερης σε ποιότητα ενεργού δράσης των Πολιτών, επί σκοπώ παραγωγής καλλιτέρου τοπικού εν γένει έργου.

Τα πλεονεκτήματα εν προκειμένω της Τοπικής Δομής συμπορούνται στο μικρό μέγεθος των Διοικητικών Μονάδων, στην εγγύτητα της Δομής σε σχέση με τους Πολίτες και στον νέο πρόσθετο ρόλο της Τοπικής Δομής ως μοχλού της τοπικής ενδογενούς κ.ά. ανάπτυξης.

Με δεδομένη την ελλειπή λειτουργία συμμετοχικών μηχανισμών σε επίπεδο Τοπικών Δομών στην Χώρα μας σημειώνονται τα ακόλουθα εν σχέσει με τα ισχύοντα στις άλλες Χώρες Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

Αυστρία

Προβλέπονται υπό των Καταστατικών Λειτουργίας κάθε πόλης τοπικά δημοψηφίσματα αποφασιστικού ή συμβουλευτικού χαρακτήρος.

Ακόμη οι Πολίτες δικαιούνται να καταθέτουν στα Δημοτικά Συμβούλια τις απόψεις τους για τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα, προβλέπεται η διενέργεια ερευνών κοινής γνώμης επί τοπικών υποθέσεων κ.ά.

Βέλγιο

Βάσει συνταγματικής επιταγής (άρθρ. 41) τα ζητήματα τοπικού ενδιαφέροντος είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο λαϊκής διαβούλευσης σε επίπεδο Δήμου ή Επαρχίας, προβλέπεται η δυνατότητα των Δημοτικών Συμβουλίων να αποφασίζουν την διεξαγωγή τοπικών δημοψηφισμάτων είτε εξ οικείας πρωτοβουλίας, είτε κατόπιν αιτήματος Πολιτών (υπό προϋποθέσεις) κ.ά.

Γαλλία

Βάσει συνταγματικής επιταγής (άρθρ. 72-1) προβλέπεται η διενέργεια υπό Δημοτικών Συμβουλίων δεσμευτικού χαρακτήρος ως προς το αποτέλεσμα τοπικών δημοψηφισμάτων, η δημιουργία, βάσει νόμου του έτους 2002 μ.Χ. περί της Δημοκρατίας της Εγγύτητας, Συνοικιακών Συμβουλίων, Μεικτών Συμβουλευτικών Επιτροπών εξ Αιρετών και Εκπροσώπων Τοπικών Κοινωνικών Οργανώσεων κ.ά. για την διαχείριση τοπικών υποθέσεων κ.ά.

Γερμανία

Προβλέπεται υπό όλων των Ομοσπόνδων Κρατιδίων, πλην εκείνου του Βερολίνου, η δυνατότητα διενέργειας τοπικών δημοψηφισμάτων των οποίων οι γενικές αρχές διενεργείας καθορίζονται υπό ρυθμίσεων των Δημοτικών Κωδίκων. Η πρωτοβουλία για την διενέργεια τοπικού δη-

μοψηφίσματος είναι δυνατόν να προέλθει οίκοθεν υπό του οικείου Δημοτικού Συμβουλίου ή του ποσοστού 15% των εγγεγραμμένων στους οικείους εκλογικούς καταλόγους, ενώ τα θέματά του προσδιορίζονται περιοριστικώς υπό του νόμου.

Πέραν αυτών, προβλέπεται η συμμετοχή Πολιτών ως Συμβούλων σε διάφορες Επιτροπές των Δημοτικών Συμβουλίων, η σύσταση ειδικών Συμβουλίων για διάφορες Ομάδες πληθυσμού (Νέων, Ηλικιωμένων, Αλλοδαπών κ.ά.) κ.ά.

Δανία

Δεν προβλέπεται ρητώς η δυνατότητα διενέργειας τοπικών δημοψηφισμάτων, αλλά τα κατά τόπους Δημοτικά Συμβούλια έχουν την ευχέρεια λήψης σχετικής απόφασης.

Λειτουργούν User Boards, Συμβούλια Χρηστών των δημοτικών υπηρεσιών κ.ά.

Εσθονία

Δεν προβλέπεται η δυνατότητα διενέργειας τοπικών δημοψηφισμάτων.

Οι Πολίτες έχουν την ευχέρεια προτάσεων τροποποίησης προσχεδίων δημοτικών προϋπολογισμών κ.ά.

Ιρλανδία

Προβλέπονται τοπικά δημοψηφίσματα επί θεμάτων μετονομασίας πόλεων, οδών κ.ά.

Οι Πολίτες έχουν την ευχέρεια να υποβάλουν διάφορες προτάσεις στις Δημοτικές Αρχές κ.ά.

Ισπανία

Προβλέπεται η διενέργεια υπό Δημοτικών Αρχών τοπικών δημοψηφισμάτων, κατόπιν εγκρίσεως της Κεντρικής Κυβέρνησης, επί θεμάτων Ο.Τ.Α.

Προβλέπεται η συμμετοχή Πολιτών και Εκπροσώπων Κοινωνικών Οργανώσεων σε Επιτροπές συνιστώμενες υπό των Δημοτικών Συμβουλίων κ.ά.

Ιταλία

Προβλέπεται (Ν. 142/1990, Δ. 267/2000) η δυνατότητα διενέργειας τοπικού δημοψηφίσματος. Η πρωτοβουλία είναι δυνατόν να προέρχεται οίκοθεν υπό των Δημοτικών Αρχών ή από Ομάδες Πολιτών εγγεγραμμένων στους οικείους εκλογικούς καταλόγους.

Λειτουργεί ειδική Υπηρεσία προστασίας των δικαιωμάτων των Δημοτών υπό τον τίτλο «Συνήγορος των Δημοτών».

Κύπρος

Προβλέπεται υπό νόμον η δυνατότητα διενέργειας υπό Δημοτικών Αρχών τοπικών δημοψηφισμάτων επί θεμάτων σύστασης, κατάργησης, συνένωσης Δήμων.

Λετονία

Δεν προβλέπεται η δυνατότητα διενέργειας τοπικών δημοψηφισμάτων.

Λιθουανία

Ομοίως ως άνω.

Λουξεμβούργο

Προβλέπεται η δυνατότητα διενέργειας τοπικών δημοψηφισμάτων. Η πρωτοβουλία ανήκει τόσο σε Δημοτικές Αρχές, όσο και σε Ομάδες Πολιτών εγγεγραμμένων στους οικείους εκλογικούς καταλόγους.

Μάλτα

Προβλέπεται η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων τη πρωτοβουλία Πολιτών.

Μεγάλη Βρετανία

Με Local Government Act προβλέπεται η διενέργεια τοπικού δημοψηφίσματος.

Λειτουργούν σε ωρισμένους Δήμους User Boards, Συμβούλια Χρηστών των δημοτικών υπηρεσιών.

Ειδικώς, πρωτοβουλία του Δημάρχου της περιοχής Μείζονος Λονδίνου, οργανώνεται άπαξ του έτους δημόσια συζήτηση επί τοπικών θεμάτων, ενώ ο Δήμαρχος «λογοδοτεί» δύο φορές κατ' έτος στους Δημότες κατά την «ώρα του Δημάρχου».

Λειτουργεί Συνήγορος των Δημοτών.

Ολλανδία

Προβλέπονται τοπικά δημοψηφίσματα τη πρωτοβουλία Επιτροπής Πολιτών τοπικών υποθέσεων.

Πολίτες έχουν την ευχέρεια συμμετοχής σε Επιτροπές του Δημοτικού Συμβουλίου είτε μέσω εκλογής, είτε επ' αμοιβή.

Έχει τεθεί σε λειτουργία ειδικό πρόγραμμα υπό τον τίτλο Interactive Government (Διαδραστική Διακυβέρνηση).

ση), βάσει του οποίου είναι δυνατή η εκχώρηση σε Κοινωνικές Οργανώσεις συναφών αρμοδιοτήτων και πόρων.

Ουγγαρία

Προβλέπεται η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων με απόφαση Δημοτικών Συμβουλίων. Την απόφαση είναι δυνατόν να προκαλέσουν Μέλη αυτών των Συμβουλίων, εγγεγραμμένοι σε οικείους εκλογικούς καταλόγους Πολίτες κ.ά. Για την εγκυρότητα του αποτελέσματος είναι αναγκαία η συμμετοχή στο τοπικό δημοψήφισμα του 1/2 του συνόλου των τοπικών εκλογέων.

Πολωνία

Η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων προβλέπεται υπό του ισχύοντος Συντάγματος (άρθρο 170), πρωτοβουλία του Δημοτικού Συμβουλίου ή ποσοστού των τοπικών εκλογέων.

Επιτρέπεται η συμμετοχή Πολιτών σε Επιτροπές του Δημοτικού Συμβουλίου.

Πορτογαλλία

Η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων επιτρέπεται βάσει συνταγματικής ρύθμισης (άρθρο 240). Δικαίωμα πρότασης διενέργειας τοπικών δημοψηφισμάτων έχουν Δημοτικοί Σύμβουλοι, εγγεγραμμένοι εκλογείς σε τοπικούς καταλόγους κ.ά.

Εάν στην σχετική διαδικασία συμμετάσχει ποσοστό εκλογέων μεγαλύτερο του 50% τότε το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος είναι δεσμευτικό για τους Ο.Τ.Α.

Προβλέπεται η σύγκλιση λαϊκών συνελεύσεων.

Σλοβακία

Προβλέπεται υπό του ισχύοντος Συντάγματος η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων, είτε πρωτοβουλία του οικείου Δημοτικού Συμβουλίου, είτε τοπικών εκλογέων. Υπό προϋποθέσεις δεσμευτικού χαρακτήρος.

Προβλέπεται η συμμετοχή Πολιτών σε Επιτροπές του Δημοτικού Συμβουλίου.

Σλοβενία

Το ισχύον Σύνταγμα (άρθρο 139) προβλέπει την διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων, κατόπιν προτάσεων Δημοτικών Συμβουλίων.

Σουηδία

Προβλέπεται η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων βάσει νόμου, η δε σχετική πρωτοβουλία ανήκει τόσο στο Δημοτικό Συμβούλιο, όσο και σε τοπικούς εκλογείς.

Προβλέπεται η δυνατότητα συμμετοχής Πολιτών σε Επιτροπές του Δημοτικού Συμβουλίου με σχετική απόφασή του.

Λειτουργούν User Boards, Συμβούλια Χρηστών υπηρεσιών του Δήμου κ.ά.

Τσεχία

Τοπικά δημοψηφίσματα προβλέπονται υπό ειδικής Νομοθετικής Πράξης (298/1991). Η σχετική πρόταση είναι δυνατόν να προέρχεται ακόμη και από 1 Δημότη, εάν αυτή υποστηριχθεί εν συνεχεία υπό ποσοστού Δημοτών (6% κ.ά.).

Προβλέπονται (Δημοτικές) Επιτροπές Γειτονιάς.

Φινλανδία

Προβλέπεται η διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων βάσει νόμου. Η σχετική πρωτοβουλία είναι δυνατόν να προέρχεται είτε εκ Δημοτικών Συμβουλίων, είτε εκ Δημοτών (5% των τοπικών εκλογέων).

Με αποφάσεις Δημοτικών Συμβουλίων είναι δυνατός ο διορισμός Πολιτών σε διάφορες Επιτροπές κ.ά.

Πέραν αυτών, επί του θέματος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης προτείνονται και τα εξής:

Ως όριο ηλικίας για εκλογή σε θέση Αιρετού Κοινότητας-Δήμου μπορεί να ορισθεί το 18ο έτος, όπως ισχύει στην Ισπανία.

Ο υποψήφιος για κατάληψη θέσης μέλους Κοινοτικού ή Δημοτικού Συμβουλίου πρέπει να διαμένει στην έδρα της Κοινότητας ή του Δήμου, για εννόητους λόγους.

Κατ' εξαίρεση μπορεί να προβλεφθεί ρύθμιση Μέλη του Συμβουλίου, μέχρι ποσοστού του 1/5, να μη διαμένουν στην έδρα της οικείας Κοινότητας ή Δήμου.

Η διάρκεια θητείας των Αιρετών είναι σκόπιμο να παραμείνει στην Ελλάδα ως έχει (4 έτη) και να μη αυξηθεί (ως συμβαίνει σε άλλες Χώρες, π.χ. Γαλλία).

Το ισχύον σύστημα άμεσης εκλογής των Αιρετών κρίνεται επιτυχές, άρα δεν συντρέχει λόγος εφαρμογής άλλων προτύπων (π.χ. του ισπανικού: έμμεση εκλογή).

Επί του θέματος των ασυμβιβάστων δραστηριοτήτων των Αιρετών προς το αναλαμβανόμενο τοπικό λειτούργημα κρίνεται σκόπιμη η τυχόν διεύρυνση του κύκλου δράσεων, τις οποίες δεν θα πρέπει να ασκεί ο τοπικός Αιρετός, κατά την διάρκεια της σχετικής εντολής, χωρίς βεβαίως να υιοθετηθεί το βελγικό σύστημα, το οποίο εισάγει μεγάλο, και ίσως χωρίς νόημα, αριθμό ασυμβιβάστων δράσεων προς το λειτούργημα για τους τοπικούς Αιρετούς.

Πρέπει να ρυθμισθεί από το Κράτος το θέμα της χρηματοδότησης παρά του Κράτους της προεκλογικής εκστρατείας των Αιρετών, ανεξαρτήτως του γεγονότος εάν αυτοί είναι μεμονωμένοι υποψήφιοι ή ενταγμένοι σε κομματικούς ή ανεξάρτητους συνδυασμούς.

Βάση για την χρηματοδότηση μπορεί να είναι ο αριθμός των τελικών ψήφων μεμονωμένων υποψηφίων ή συνδυασμών, το μέγεθος του Ο.Τ.Α. κ.ά.

Επί του θέματος επισημαίνεται, ότι δεν ακολουθείται ομοιόμορφη πολιτική, ούτε υφίσταται σαφές νομικό καθεστώς στις Χώρες Μέλη της Ε.Ε. (πλην π.χ. Σουηδίας, όπου εκ του νόμου ενισχύονται οικονομικά τα Κόμματα, των οποίων οι υποψήφιοι εξελέγησαν).

Κατά την CDRL το θέμα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής μελέτης, με θέσπιση συγκεκριμένων, σαφών και αυστηρών διατάξεων, αναλόγων εκείνων που διέπουν την εκλογή εθνικών εκπροσώπων (Βουλευτών), οι δε τομείς, που πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής εστιάζονται στις χρηματοδοτήσεις των τοπικών υποψηφίων από ιδιώτες, στην κατανομή κονδυλίων από Δομές του εν γένει Δημόσιου Τομέα, στους κανόνες διαφάνειας για την χρηματοδότηση παρ' οίου δήποτε μεμονωμένων υποψηφίων ή συνδυασμών, στην καθιέρωση ανώτατου εμφανούς ορίου εκλογικών δαπανών, στην συγκρότηση ελεγκτικών αδιάβλητων μηχανισμών κ.ά.

Κρίνεται αναγκαία η εισαγωγή διαδικασίας δήλωσης υπό των υποψηφίων προς ανάληψη τοπικών αιρετών αξιωμάτων των ειδικότερων ενδιαφερόντων τους, επαγγελματικών, οικονομικών κ.ά. και δέσμευσής τους, ότι κατά την διάρκεια της συγκεκριμένης εντολής θα απέχουν συναφών δράσεων επί ποινή έκπτωσης εκ του αξιώματος (όπως π.χ. ισχύει στο Βέλγιο).

Κρίνεται αναγκαία η αποφυγή σύμπτωσης περισσότερων της μίας εντολής στο αυτό πρόσωπο, δεδομένου, όπως κατέδειξε η διεθνής πρακτική, η κατοχή περισσότερων του ενός αιρετών αξιωμάτων δημιουργεί σειρά πρακτικών και τεχνικών προβλημάτων, ενίοτε ιδιαίτερως δυσεπίλυτων.

Για την ελληνική πραγματικότητα θεωρούνται απρόσφορα τόσο το σύστημα της Γαλλίας, το οποίο επιτρέπει την ανάληψη δύο εντολών, όσο και της Ισπανίας, το οποίο επιτρέπει, εφ' όσον δεν το αποκλείει ρητώς, την ανάληψη περισσότερων εντολών (δύο, τριών κ.ά.).

Οι τοπικοί Αιρετοί ενίοτε στερούνται ειδικών γνώσεων περί τα θέματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επομένως, η δημιουργία μηχανισμών επιμόρφωσής τους πριν από την ανάληψη των καθηκόντων τους είτε από το οικείο Υπουργείο, είτε από την ΚΕΔ ΚΕ, είτε από Πολιτικούς Σχηματισμούς, είτε από ανεξάρτητα Επιμορφωτικά Κέντρα κρίνεται απαραίτητη. Η διεθνής εμπειρία επί του θέματος είναι σημαντική για την εισαγωγή ανάλογων μηχανισμών στην Ελλάδα.

Οι ευθύνες απασχόλησης των Ελλήνων Τοπικών Αιρετών πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο συνολικής και συστηματικής μελέτης και ρύθμισης με βάση ανάλογα πρότυπα, ισχύοντα σε άλλες Χώρες.

Τυχόν διαφοροποιήσεις μεταξύ Αιρετών προερχόμενων εκ Κρατικών Υπηρεσιών, Δημοσίων Οργανισμών και Επιχειρήσεων και Ιδιωτικών Μονάδων πρέπει να εκλείψουν, διότι δημιουργούν άνισες συνθήκες απασχόλησης επί ιδίων περιπτώσεων.

Η παράλληλη επαγγελματική δραστηριότητα τοπικών Αιρετών διαρκούσης της εντολής θα πρέπει να ανασταλεί, τόσο για το ενδεχόμενο σύγκρουσης συμφερόντων, όσο και για πρακτικούς λόγους (αδυναμία αποτελεσματικής άσκησης των καθηκόντων της εντολής κ.ά.).

Εάν η αναστολή δεν είναι εφικτή, τότε:

Τσως είναι σκόπιμη η εισαγωγή του ισπανικού συστήματος, όπου ο τοπικός Αιρετός δικαιούται να ασχολείται επαγγελματικώς κατά το δοκούν, αλλά ο χρόνος αυτός δεν είναι δυνατό να υπερβαίνει το 20% του επισήμως εβδομαδιαίου εργάσιμου χρόνου, ή

Ίσως είναι σκόπιμη η καθιέρωση ειδικής άδειας στους τοπικούς Αιρετούς σε έκτακτες περιπτώσεις τη αιτήσκει τους, όπως ισχύει αλλά μόνον για Δημάρχους και Αντιδημάρχους στην Γαλλία.

Σε σχέση με μισθούς και αποζημιώσεις των τοπικών Αιρετών συνιστάται η μελέτη των συστημάτων Βελγίου, Ισπανίας, Κάτω Χωρών, τα οποία προβλέπουν τοπικούς Αιρετούς πλήρους και μερικής απασχόλησης: οι πρώτοι λαμβάνουν μηνιαίο μισθό, οι δεύτεροι ειδική αποζημίωση, μικρότερη εννοείται του μισθού των άλλων.

Ακόμη, πρέπει να αναζητηθεί λύση για καταβολή αποζημιώσεων και σε Κοινοτικούς και Δημοτικούς Συμβούλους για την συμμετοχή τους στις συνεδριάσεις των Οργάνων. Τα ποσά πρέπει να καλύπτουν τα οδοιπορικά έξοδα, δαπάνες διαμονής, έξοδα προετοιμασίας κ.ά.

Επί του ισχύοντος συστήματος συνταξιοδότησης των τοπικών Αιρετών στην Ελλάδα διατυπώνεται η άποψη διατήρησής του.

Τέλος, σε σχέση με την συμμετοχή και εκπροσώπηση των φύλων στα τοπικά αιρετά Όργανα διατυπώνεται η άποψη καθορισμού αναλογικότερων ποσοστώσεων και παρότρυνση των Γυναικών για ενεργότερη συμμετοχή τους στις δράσεις των Τοπικών Δομών, με θέσπιση ειδικών κινήτρων κ.ά.

Όλα αυτά βεβαίως «λειτουργούν» και «προάγουν» τους σχετικούς θεσμούς στα πλαίσια της Διοικητικής Αποκέντρωσης και ιδίως ως προς τις αναπτυξιακές τους δραστηριότητες, δραστηριότητες υπό τις σημερινές συνθήκες μάλλον επείγουσες, υπό την προϋπόθεση, ότι η «πολιτική βούληση» είναι διατεθειμένη να τηρήσει «αταλάντευτη γραμμή» στήριξής τους, ανεξάρτητη από βραχυχρόνιες «ζημίες» και «πολιτικό κόστος» και ότι θα λάβει όλα εκείνα τα αναγκαία μέτρα για την επιτυχία του όλου εγχειρήματος του διοικητικού εκσυγχρονισμού (της μείωσης του αριθμού των Περιφερειών περιλαμβανομένης ...) «με σύνεση και τόλμη»...¹

1. Άλλα στοιχεία βλ. εν εκτίσει στα: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Χώρες Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόμοι Α' και Β'. Η' έκδοση. Αθήνα, 2005.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ, ΣΤΟΧΟΙ, ΣΗΜΑΣΙΑ

Της Δρος Φωτ. (Έφης) ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ-ΚΑΡΛΟΥ

1. Δημόσιες επενδύσεις: αναγκαιότητα ή πολιτική επιλογή;

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο, ότι πρώτιστο μέλημα όποιας δήποτε Κυβέρνησης δυτικού τύπου είναι η ανάπτυξη της χώρας στο μέγιστο δυνατό επίπεδο με το μικρότερο δυνατό κόστος και στο πλέον δυνατό σύντομο χρονικό διάστημα, δεδομένης, της συνήθως, τετραετούς διάρκειας παραμονής της στην εξουσία.

Η έννοια της επιδιωκόμενης ανάπτυξης της χώρας, ως γνωστόν, δεν είναι μονοσήμαντη και δεν είναι και σαφώς οριοθετημένη.

Κατά μία προσέγγιση η ανάπτυξη εν γένει «νοείται πρώτον ως παρούσα κατάσταση, ως επίπεδο ή στάδιο ανάπτυξης, δεύτερον, ως επιθυμητή και επιδιωκόμενη μέλλουσα κατάσταση, τρίτον, ως συνειδητή ορθολογική διαδικασία, η οποία οδηγεί από στάδιο σε στάδιο στα πλαίσια μίας προδιαγεγραμμένης πορείας»¹.

Κατ' άλλη άποψη, η ανάπτυξη και ιδίως η οικονομική, αποτελεί πραγματικά ένα πολύπλοκο φαινόμενο και αυτό συμβαίνει γιατί τα μεγέθη, τα οποία την προσδιορίζουν δεν υπόκεινται όλα σε μέτρηση², ενώ άλλοι Ερευνητές με τον όρο ανάπτυξη και ιδίως οικονομική, εννοούν τη μεγέθυνση του παραγομένου προϊόντος μίας δεδομένης κοινωνίας και την μέσω αυτού αύξηση του πλούτου και του υλικού επιπέδου ζωής³.

Η τρέχουσα βιβλιογραφία χρησιμοποιεί και νέους όρους, όπως αειφόρος ανάπτυξη, βιώσιμη ανάπτυξη κ.ά..

1. Βλ. και Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: *Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης Τομ. Α΄, Δ΄ έκδ.* Αθήναι, 2000, σελ. 37. Γ. ΚΑΒΒΑΔΙΑ: *Η στροφή.* Αθήναι, 1975, σελ. 14.

2. Α. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ: *Ο Τρίτος Κόσμος και οι πλούσιες χώρες.* Αθήναι, 1972, σελ. 26.

3. Βλ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΜΑΡΗ: *Οικονομική ανάπτυξη και αναπτυξιακή πολιτική.* Αθήναι, 1979, σελ. 1. Ι. ΠΙΝΤΟΥ: *Οικονομική του χώρου.* Αθήναι, 1974, σελ. 151. Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: *Στρατηγική Οικονομικής Αναπτύξεως της Ελλάδος. Κέντρο Οικον. Ερευν.* Αθήναι, 1962, σελ. 30.

Έτσι, με τον όρο αειφόρος ανάπτυξη (sustainable development) δηλώνεται μία πολιτική για συνεχή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η οποία δεν συνεπάγεται καταστροφή του περιβάλλοντος και των λοιπών φυσικών πόρων, αλλά αντιθέτως εγγυάται την ορθολογική βιωσιμότητά της.

Υπενθυμίζεται, ότι σε κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η αειφόρος ανάπτυξη, ορίζεται ως «η σεβόμενη το περιβάλλον ανάπτυξη» και ως η ανάπτυξη, «η οποία εγγυάται την περιβαλλοντική βιωσιμότητα».

Συναφής όρος χρησιμοποιούμενος εκ παραλλήλου προς τον όρο αειφόρος ανάπτυξη είναι εκείνος της βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω του οποίου δηλούται αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία σέβεται το περιβάλλον και χρησιμοποιεί τους φυσικούς πόρους κατά τρόπο αρμονικό, έτσι, ώστε να μη θίγεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν στις ανάγκες τους.

Α *contratio* η μη βιώσιμη ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από την καταστροφή των φυσικών πόρων, η οποία έχει αρνητικές επιπτώσεις στο μακροπρόθεσμο αναπτυξιακό δυναμικό.

Προς επίτευξη, λοιπόν, του επιθυμητού επιπέδου ανάπτυξης της χώρας, όπως αυτή, *grosso modo*, έχει επιχειρηθεί να προσδιορισθεί προηγουμένως, η κάθε Κυβέρνηση έχει την δυνατότητα, αναλόγως και των κρατουςών κατά περίπτωση γενικότερων συνθηκών της χώρας, να επιλέξει όποιες και όσες δήποτε στρατηγικές, πολιτικές, διαδικασίες, μέτρα, μέσα, παρεμβάσεις και μέσω δημοσίων επενδύσεων ή μέσω ιδιωτικών επενδύσεων, κατευθυνόμενων υπό προϋποθέσεις προς συγκεκριμένες περιοχές ή κλάδους δραστηριοτήτων για την επίτευξη των οικονομικών επιδιώξεών της.

Η επιλογή, επομένως, των εργαλείων ανάπτυξης εμφανίζεται «πολυεδρική» και χωρίς ενός ορίου «επιτρέπει» κινήσεις κατά διακριτική ευχέρεια.

Το ερώτημα, το οποίο ανακύπτει είναι εάν οι δημόσιες επενδύσεις στην προκειμένη περίπτωση συνιστούν μία αδήριτη αναγκαιότητα, ελλείψει άλλων δυνατοτήτων, για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων ή εάν συνιστούν μία πολιτική επιλογή, λόγω των δεδομένων «πλεονεκτημάτων», τα οποία ενσωματώνουν.

Η απάντηση προφανώς δεν είναι ευχερής και πρέπει για την σύνθεσή της να ληφθούν πολλοί παράγοντες υπόψη.

Μία «απόκλιση» προς την κατεύθυνση, ότι η επιλογή των δημοσίων επενδύσεων ως «εργαλείου» ανάπτυξης της χώρας συνιστά πολιτική επιλογή, ίσως πρέπει να θεωρηθεί «λογική», εάν βεβαίως ληφθούν υπόψη τα ειδικότερα πλεονεκτήματά τους, όπως:

Τα προγράμματα δημοσίων επενδύσεων, δεν «εμφανίζονται» στο Κοινοβούλιο προς συζήτηση και έγκριση, όπως π.χ. τα αναπτυξιακά προγράμματα.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αποφυγή ή την συρρίκνωση ενδεχόμενου πολιτικού κόστους για οία δήποτε Κυβέρνηση, την ευελιξία χειρισμών, την ταχύτητα, επιλογές ενδεχομένως «ακραίες», υπό έποψη σκοπιμότητας κ.ά..

Ακόμη, ένα πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, έχει κατά κανόνα την «σφραγίδα» του οικείου Υπουργού, απηχώντας εν προκειμένω την «φιλοσοφία» του εκάστοτε Κυβερνώ- ντος κόμματος, ενώ, εξ άλλης πλευράς, επιτρέπει ταχείες αναθεωρήσεις, εάν κατά την ε- φαρμογή του διαπιστωθούν κενά, άστοχες ρυθμίσεις, ασαφείς προσανατολισμοί και στόχοι κ.ά..

Άλλο στοιχείο, το οποίο «συνηγορεί» υπέρ των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσε- ων και λειτουργεί κατά τρόπο αποτρεπτικό κατά των αντίστοιχων αναπτυξιακών, είναι ο χρόνος ζωής τους, συνήθως ετήσιος, η δυνατότητα προσδιορισμού των οικονομικών μεγεθών, αναλόγως των υφιστάμενων δυνατοτήτων, η «κατεύθυνση» των διαθέσιμων πόρων προς γεωγραφικές περιοχές της χώρας χωρίς ιδιαίτερες πιέσεις για άλλες επιλο- γές, δεδομένου του τρόπου σύνταξης του προγράμματος κ.ά..

2. Οι στόχοι των δημοσίων επενδύσεων: πολυεδρικότητα και πολιτικοί προσανα- τολισμοί

Όλες οι χώρες και όλες οι Κυβερνήσεις δεν προσδίδουν στις δημόσιες επενδύσεις και στα σχετικά προγράμματα την ίδια βαρύτητα ως αναπτυξιακού εργαλείου και αναλόγως της εσωτερικής ή διεθνούς συγκυρίας «καταφεύγουν» σε μικρή ή μεγάλη έκταση σ' αυτές για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων.

Αυτή η επιλογή, απόρροια και συνάρτηση και άλλων πολλών διαρκών ή συγκυριακών παραμέτρων, κατ' αρχάς πολιτικής υφής, εν συνδιασμό και με άλλα δεδομένα, όπως τρέ- χουσες ανάγκες, πολιτικές πιέσεις, έκτακτα γεγονότα (π.χ. φυσικές καταστροφές), διεθνείς δεσμεύσεις (π.χ. εντάξεις έργων σε διεθνή προγράμματα χρηματοδότησης, όπως Κοινοτι- κά Πλαίσια Στήριξης) «προσδιορίζει» εκ των πραγμάτων και τους σκοπούς και τους στό- χους των θετικών δράσεων σε μία συγκεκριμένη περίοδο μέσω δημοσίων επενδύσεων.

Πέραν αυτών των παραμέτρων, οι οποίες ενέχουν ιδιαίζουσα σημασία για την επιλο- γή σκοπών και στόχων, που θα εξυπηρετηθούν μέσω κρατικών παρεμβάσεων υλοποιού- μενων με δημόσιες επενδύσεις, η τρέχουσα διεθνής βιβλιογραφία καταγράφει, μεταξύ άλλων, και τους εξής στόχους, που καλούνται να υπηρετήσουν οι δημόσιες επενδύσεις, πάντοτε τηρουμένων αναλογιών υγείας και εύρους μίας οικονομίας, μεγεθών, εσωτερι- κής πολιτικής και οικονομικής κατάστασης κ.λ..

Επισημαίνεται, ότι ο σκοπός, σε σχέση με την καταφυγή στο εργαλείο των δημοσίων επενδύσεων, είναι συνήθως διαρκής και παραμένων, π.χ. αναπτυξιακός, ενώ οι στόχοι εί- ναι δυνατόν να ποικίλουν: κατασκευή υποδομών, έμμεση αναδιανομή εισοδήματος, μεί- ωση ανεργίας κ.ά..

Οι κυριώτεροι λοιπόν στόχοι⁴, των δημοσίων επενδύσεων είναι οι εξής:

Αναδιανομή εισοδήματος είτε κατά τρόπο άμεσο, είτε κατά τρόπο έμμεσο. Η επιδίω- ξη και η επίτευξη αυτού του στόχου, εξ άλλης πλευράς, είναι αυτονόητο, ότι οδηγεί σε με-

4. Βλ. μερικές από τις βασικές σχετικές βιβλιογραφικές προσεγγίσεις: St. MARGLIN: *Public investment criteria*. London, 1973, p. 19. Ken. ARROW, M. KYRZ: *Public investment: the rate of return and optimal fiscal policy*. Baltimore, 1987, p. 115. P. MUSGRAVE: *The theory of public finance: a study in public economy*. N. York, 1969, p. 42.

τουσίωση της τρέχουσας πρακτικής και των θεσμικών επιταγών (συνταγματικών και νομοθετικών) περί ίσης παροχής ευκαιριών, υπηρεσιών και αγαθών στους πολίτες μίας χώρας, πράγμα το οποίο είναι περισσότερο αναγκαίο και απαραίτητο, όταν γίνεται λόγος για πολίτες χαμηλής εισοδηματικής κατάστασης, πολίτες μειονεκτουσών γεωγραφικών περιοχών, πολίτες μειονοτικών ομάδων, πολίτες με ειδικές ανάγκες πολίτες πληγέντες από φυσικές καταστροφές κ.λ..

Επιδίωξη επίτευξης αυτάρκειας είτε σε υπηρεσίες, είτε σε αγαθά.

Επιδίωξη υποβοήθησης αύξησης της κατανάλωσης υπηρεσιών ή αγαθών, ιδίως υπό ασθενέστερων οικονομικών Ομάδων πληθυσμού.

(Έμμεση) αύξηση της απασχόλησης σε περιπτώσεις κατασκευών, συγκρότηση υποδομών.

(Έμμεση) ενίσχυση της κατανάλωσης, επιτυγχανόμενη μέσω αναδιανομής εισοδήματος, αποκτούμενου από απασχόληση, προκαλούμενη από την αξιοποίηση προγραμματικών δημοσίων επενδύσεων και της συνακόλουθης εισροής χρήματος σε τοπικές κοινωνίες και οικονομίες.

Εξυπακούεται, ότι εν προκειμένω σε σχέση και με την ενίσχυση της κατανάλωσης το ιδεώδες δεν είναι η γενική αύξηση της (παραγωγής) και κατανάλωσης εν γένει των υπηρεσιών και αγαθών, αλλά η αύξηση της κατά κεφαλήν κατανάλωσης, και ιδίως εκείνης, που αναφέρεται και σε όχι ιδιαίτερος οικονομικώς εύρωστα άτομα και Ομάδες πληθυσμού.

Διάχυση της νέας τεχνολογίας σε επίπεδο εθνικό, περιφερειακό, τοπικό και ιδίως σε τομείς ή γεωγραφικές περιοχές, όπου παρατηρείται απροθυμία του Ιδιωτικού Τομέα να παρέμβει, είτε επειδή το κόστος της σχετικής δράσης είναι ιδιαίτερος υψηλό, είτε επειδή τα προσδοκώμενα ωφέλη εκτιμώνται ως μη ικανοποιητικά κ.λ..

Ενεργοποίηση και τόνωση οικονομικών δραστηριοτήτων είτε σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους σχετικής ύφεσης, είτε σε «αδρανούσες» οικονομικώς γεωγραφικές περιοχές εκ ποικίλων λόγων.

3. Σημασία των δημοσίων επενδύσεων: ετερόκλητες προσεγγίσεις

Πέραν της οίας δήποτε σημασίας, την οποία «ενσωματώνουν» αφ' εαυτών οι δημόσιες επενδύσεις ως μηχανισμός, ως εργαλείο, ως θετική δράση πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής υφής, η «έξωθεν» προσοδιδόμενη σ' αυτές σημασία είναι συνάρτηση πολλαπλών παραγόντων και παραμέτρων.

Υπάρχουν χώρες, οι οποίες συνειδητώς επιλέγουν άλλες διαδικασίες και άλλα εργαλεία ανάπτυξης, π.χ. Η.Π.Α., και άλλες οι οποίες «προσβλέπουν» στην αξιοποίηση των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων ως κύρια ή την μόνη δίοδο διαφυγής από σειρά προβλημάτων και αγκυλώσεων.

Αναλόγως, λοιπόν, της κεντρικής πολιτικής οπτικής και επιλογής οι δημόσιες επενδύσεις «καθίστανται» σανίδα σωτηρίας ή στερούνται οίου δήποτε νοήματος. Η εκτίμηση αυτή ό-πως είναι αυτονόητο συναρτάται, εξ άλλης πλευράς, και με τους στόχους, με τους οποίους μία χώρα ή μία Κυβέρνηση έχει «εμπλουτίσει» την έννοια των δημοσίων επενδύσεων.

Έτσι, και αναλόγως των στόχων, και βεβαίως και των εσωτερικών ή διεθνών συγκυριών, οι δημόσιες επενδύσεις για χώρες και οικονομίες όπως η ελληνική, αποκτούν ενίοτε ιδιαίτερη και ιδιάζουσα σημασία, διότι μέσω αυτών, λόγω π.χ. κατασκευής εντός της χώρας υποδομών και μονάδων υψηλής τεχνολογίας, διαχέεται νέα τεχνολογία, δημιουργούνται νέες θέσεις απασχόλησης, αποκτώνται εισοδήματα λόγω απασχόλησης, αναδιανέμονται χρηματοδοτικοί πόροι, υποκαθίστανται εισαγωγές υπηρεσιών και αγαθών κ.λ..

Εκ παραλλήλου και επειδή ακριβώς με κρατική δαπάνη κατασκευάσθηκαν υποδομές ποικίλης μορφής, προορισμών και στόχων, είναι δυνατόν να προκληθεί ευχερέστερα το ενδιαφέρον Ιδιωτών να προβούν σε επενδύσεις⁵ σε συγκεκριμένους χρόνους ή συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, διότι το κόστος των δαπανών για της εν λόγω υποδομές, θεωρητικώς απαράιτητων ως προϋπόθεση για τις ιδικές τους περαιτέρω οικονομικές δραστηριότητες, θα έπρεπε να επωμισθούν οι ίδιοι, γεγονός συνήθως ασύνηθες.

Οι δημόσιες επενδύσεις, λειτουργούσες, εξ άλλης πλευράς, και ως μηχανισμός «αναδιανομής» του εθνικού εισοδήματος, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, διότι μέσω της αναδιανομής αυτής, υλοποιούμενης ποικιλοτρόπως, διασπορά εθνικών πόρων εντός της επικράτειας με απολύτως ή μη ορθολογικά κριτήρια, πόρων, δημιουργία θέσεων απασχόλησης υψηλής εξειδίκευσης (άρα υψηλές αποδοχές) ή ανειδίκευτης εργασίας (άρα μεγαλύτερη διάχυση κονδυλίων σε εργατικό δυναμικό), είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε «ενεργοποίηση» και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, παραπληρωματικών, συμπληρωματικών, παρελκόμενων, συντήρησης, γεγονός, που συνεπάγεται ευεργετικές επιπτώσεις όπως δήποτε σε τοπική κλίμακα, πιθανόν σε περιφερειακό επίπεδο και ενδεχομένως και σε εθνικό επίπεδο.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί, ότι το εύρος της σημασίας των δημοσίων επενδύσεων εξαρτάται και εκ του γενικού πολιτικού κλίματος, το οποίο επικρατεί σε μία χώρα σε δεδομένη χρονική περίοδο, από την ορθολογική χρήση των διαθέσιμων πόρων, εκ των ασκούμενων πολιτικών προστασίας ή μη του περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενούς, αλλά και εκ των τυχόν δεσμεύσεων συμβατικών και άλλων της χώρας.

Έτσι, η Ελλάδα π.χ. προ της εφαρμογής των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, είχε συγκρίτως μεγαλύτερες ευελιξίες στην διαχείριση προγραμμαμάτων δημοσίων επενδύσεων από ό,τι κατά την παράλληλη χρονική περίοδο εφαρμογής τους, αφού στην δεύτερη περίπτωση υπέχει την υποχρέωση να συγχρηματοδοτεί, μέσω των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, και έργα, τα οποία ενέκρινε μεν, δεν προέτεινε δε, ο Υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών, «άρχων» απόλυτος άλλοτε των εθνικών κονδυλίων των δημοσίων επενδύσεων.

5. Βλ. εν εκτίσει περί του θέματος των ιδιωτικών επενδύσεων: Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης. Τόμοι Α, Β, Γ, Δ' έκδ. Αθήναι, 2001. Β. Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Το νομικό καθεστώς προστασίας ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα στην Ελλάδα. Αθήναι, 1996.

Κοινωνικός και εκπαιδευτικός αποκλεισμός

Της Δρος **Μαρίας ΒΛΑΧΑΔΗ**

1. Εισαγωγή

Οι κοινωνίες του 21ου αιώνα αποκαλούνται οικονομικά αναπτυγμένες κοινωνίες και αυτό γιατί οδηγήθηκαν σε μια νέα αναδιανομή του πλούτου μέσω της διάχυσης της ανάπτυξης¹. Για να κατανοηθεί η νέα αυτή διάθροση δημιουργήθηκαν νέες έννοιες. Το ζητούμενο όμως, παραμένει πάντα ίδιο και είναι η κατανόηση της δράσης των ομάδων μέσα από την οποία λειτουργεί και μετασχηματίζεται ο κοινωνικός κόσμος. Μια από τις κύριες έννοιες που δημιουργήθηκαν, είναι και αυτή του κοινωνικού αποκλεισμού.

Το εννοιολογικό αντίθετο του αποκλεισμού είναι η ολοκλήρωση ή αλλιώς ενσωμάτωση. Είναι οι έννοιες οι οποίες σημαίνουν την ιδεατή πορεία που θα έπρεπε να έχει το άτομο στη ζωή. Επειδή, όμως, το ιδεατό δεν μπορεί να συμβιβαστεί με την πραγματικότητα, ερχόμαστε στον αποκλεισμό, ο οποίος είναι ο όρος που χρησιμοποιείται ευρέως στις μέρες μας και ιδιαίτερα στον πολιτικό λόγο. Ο όρος αυτός αναφέρεται, όταν εφαρμόζονται πολιτικές που στοχεύουν στην αντιμετώπιση ορισμένων κοινωνικών ομάδων με μειονεκτήματα. Οι πολιτικές αυτές περιορίζονται τις περισσότερες φορές, στην εξίσωση των ευκαιριών στο εσωτερικό μιας αγοράς εργασίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρόκειται για μία επαναδιατύπωση του προγράμματος για ισότητα των ευκαιριών.

Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός (Social exclusion)² αναφέρεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τις τελευταίες δεκαετίες τόσο στον πολιτικό, ακαδημαϊκό και κοινωνικό λόγο, όσο και στον καθημερινό. Ο όρος αυτός λειτουργεί ως «ομπρέλα» η οποία άλλοτε προστατεύει και άλλοτε στιγματίζει άτομα όπως χρήστες ουσιών, φορείς του AIDS, άτομα με ειδικές ανάγκες, έγκλειστους σε ιδρύματα κ.ά., καθώς και ειδικές πληθυσμιακές ομάδες, ό-

1. Βλ. εν εκτίσει: Κωνστ. ΓΕ. Αθανασόπουλος, (2004), «Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης». Τόμοι Α', Β', Γ', Δ'. Αθήναι.

2. Οι εμπειρογνώμονες του Παρατηρητηρίου για τον κοινωνικό αποκλεισμό, ορίζουν καίρια την κοινωνικό αποκλεισμό σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών, δηλαδή, ότι κάθε πολίτης έχει δικαίωμα σ' ένα συγκεκριμένο βιοτικό επίπεδο και να συμμετέχει στους κύριους κοινωνικούς και εργασιακούς δεσμούς της κοινωνίας. Επίσημα, η έννοια του «κοινωνικού αποκλεισμού» εισήχθη από τον πρόεδρο της Κοινότητας Jacques Delors, το 1993 (βλ. European Community Observatory on national policies to combat social exclusion, 1991 και CEC, European Social Policy Options for the Union (Green Paper), Brussels, 1993).

πως αλλοδαπούς, μετανάστες, παλιννοστούντες, μονογονεϊκές οικογένειες, Τσιγγάνους κ.ά.³

Ως κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται η «κοινωνική και πολιτική στάση της πλειονότητας ενός πληθυσμού, στάση που εκφράζει την κυρίαρχη ιδεολογία του πλήθους, που θεωρεί τον εαυτό του ως «ένα» έναντι ενός μικρού ποσοστού συνανθρώπων τους (μειοψηφία ή μειονότητα), που το θεωρεί κι αυτό σαν «ένα άλλο», διαφορετικό από τους ίδιους, με συνέπεια το μικρό ποσοστό να μην έχει πρόσβαση ακόμη και στα στοιχειώδη ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα.⁴

Παρότι ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» χρησιμοποιείται ευρέως, οι έννοιες που του αποδίδονται ποικίλλουν. Η δυσκολία να προσδιορισθούν τα χαρακτηριστικά του και να αναζητηθούν τα αίτια και οι μηχανισμοί παραγωγής και αναπαραγωγής του οφείλονται στο γεγονός, ότι είναι πολλές οι πτυχές, τα χαρακτηριστικά του καθώς και οι αιτίες και οι συνθήκες της εκδήλωσής του.

Οι παράγοντες που συμμετέχουν στη διαμόρφωσή του είναι κυρίως κοινωνικοί και οικονομικοί. Επιπλέον θα πρέπει να επισημανθούν και άλλοι, πολιτικοί και ιδεολογικοί, που συνδέονται επαναδρασικά μεταξύ τους και ενεργούν όχι ως απλή αιτιακή ακολουθία, αλλά ως δίκτυο αιτιών.

Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε ένα συνθετικό ορισμό του και θα διευκρινίσουμε τη σκοπιά από την οποία διερευνάται στο παρόν άρθρο.

Ο γενικότερος εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου, θα βοηθήσει, φρονούμε, στην καλύτερη κατανόηση του αποκλεισμού.

2. Εννοιολογικός προσδιορισμός

Το φαινόμενο κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι καινούργιο. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι συνυφασμένος με όλη την ανθρώπινη ιστορία. Σε όλη την ιστορική διαδρομή της ανθρωπότητας άτομα και ομάδες αποκλείονταν πρόσκαιρα ή και δια παντός από το σύνολο ή από ορισμένες μορφές κοινωνικής ζωής. Μπορεί να γίνεται αντιληπτό ως σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα, αλλά καταστάσεις αποκλεισμού υπήρχαν πάντοτε, με τη διαφορά, ότι είναι σχετικά πρόσφατη η απόδοσή τους με τον όρο «αποκλεισμός». Για παράδειγμα αναφέρουμε τον αποκλεισμό των γυναικών από δημόσιο χώρο, τον αποκλεισμό των μαύρων από την κοινωνία των λευκών, τον αποκλεισμό των μειονοτήτων από πολιτικά δικαιώματα κ.λ.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες ο αποκλεισμός εκφραζόταν με την απουσία δικαιωμάτων σε διάφορες κοινωνικές ομάδες και αντίστροφα με την ύπαρξη προνομίων σε άλλες. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί καθολικό και παγκόσμιο φαινόμενο, που συνοδεύει τις ανθρώπινες κοινωνίες και γενικότερα κάθε οργανωμένο σώμα σε όλες τις μεταβολές και εξελίξεις τους.

3. Ευθ. Καισαδήμα, «Μειονομικές Ομάδες και Νοσηλευτικές Ομάδες: Οι διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στον τομέα της υγείας». INTERNET, <http://medlab.cs.uoi.gr/erga/biomed/kefalaiο5/kef5.htm>.

4. Γ. Έξαρχος, «Ρομ, Μανούς ή Σινιέ Καλέ. Κοινωνικός Αποκλεισμός των Τσιγγάνων». Περ. Το θέμα του μήνα, σ. 81.

Ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, η επιτάχυνση της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης στο σύνολο της Ευρώπης από τη μια μεριά και οι ανακατατάξεις στη μέση και ευρύτερη Ανατολή από την άλλη, οδήγησαν σε κοινωνικοπολιτικές και δημογραφικές μεταβολές, που φαίνεται να αποτέλεσαν το πεδίο ανάπτυξης της σημερινής μορφής διακρίσεων, που ομαδοποιούνται κάτω από τον όρο κοινωνικός αποκλεισμός. Οι μαζικές μετακινήσεις εργατικών χεριών, το διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ των χωρών του βορρά και του νότου, οι αλλαγές στο πολιτικό σύστημα και η μορφή οργάνωσης της οικονομίας στην Ανατολική Ευρώπη τη δεκαετία του 1990 και η πολιτική κρίση των χωρών της Μέσης Ανατολής και τμημάτων της Ασίας αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες, που ώθησαν πληθυσμούς που σήμερα βρίσκονται στην Ελλάδα ή σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού.

Τα μέλη της «υπό αποκλεισμό» ομάδας, είναι πολίτες του κράτους, αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό σώμα και χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνώρισμα, που προέρχονται είτε από κληρονομικές καταβολές, όπως ξεχωριστό χρώμα επιδερμίδας, είτε από πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, τα οποία διαφέρουν από αυτά του κυρίαρχου περιβάλλοντος.^{4α}

Εξαιτίας της έκφρασης των παραπάνω χαρακτηριστικών η ομάδα διαφοροποιείται και τα μέλη της βρίσκονται σε μειονεκτική⁵ θέση όσον αφορά τη συμμετοχή και απολαβή των προνομίων και αγαθών, που προσφέρονται στα μέλη της κρατούσας πληθυσμιακής ομάδας, σε αρκετούς τομείς, όπως στον πολιτικό, στο νομικό, κοινωνικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό τομέα.⁶

Με άλλα λόγια, ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός»⁷ είτε υφίσταται σε άτομα είτε σε πληθυσμιακές ομάδες, χαρακτηρίζει τόσο μια κατάσταση όσο και μια διαδικασία, η οποία κατανοείται ως παρεμπόδιση στην απορρόφηση κοινωνικών και δημόσιων αγαθών,⁸ απαραίτητων για την ανθρώπινη διαβίωση. Η έλλειψη τακτικής εργασίας, εκπαίδευσης, κοινωνικών σχέσεων, ψυχαγωγίας, πολιτιστικών δραστηριοτήτων, και άλλων τομέων σημαντικών της ανθρώπινης ύπαρξης συχνά οδηγούν σε οικονομική ανέχεια, σε κοινωνική περιθωριοποίηση και ενίοτε, σε εκδηλώσεις παραβατικής συμπεριφοράς.

4α. Το περιβάλλον εδώ περιλαμβάνει τον φυσικό και πολιτισμικό χώρο, όπου μέσα σ' αυτόν ζει ο άνθρωπος ή ομάδες ανθρώπων. Καιά τη συναλλαγή των ανθρώπων ή των ομάδων μεταξύ τους, παρατηρούνται ποικίλες και αμοιβαίες φυσικές, κοινωνικές και πνευματικές επιδράσεις καθώς και διαμόρφωση συμπεριφορών, που αποβλέπουν στην ικανοποίηση φυσικών, κοινωνικών, πνευματικών, οικονομικών κ.λ. αναγκών. Αικ. Στριφτού - Κριαρά, *Ψυχοτεχνικά. Προβλήματα ατομικών διαφορών. Θεσσαλονίκη-Αθήνα, 1970, σ. 45-49.*

5. Η ομάδα που αποτελεί μειονηφία μεταξύ του γηγενούς πληθυσμού και μετέχει μερικά ή καθόλου στο κοινωνικό γίγνεσθαι ορίζεται από το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης (C.P.J.I. Serie B.N. 17, P. 21), ως η «κάθε συλλογική ομάδα ατόμων που ζει σε μια χώρα ή σε μια περιοχή που της έχει δοθεί και η οποία είναι της ίδιας φυλής, έχει την ίδια θρησκεία, την ίδια γλώσσα, τις ίδιες παραδόσεις και που οι πιο πάνω ιδιότητες την ενώνουν και την ξεχωρίζουν και στην οποία υπάρχει το αίσθημα της συντήρησης και της διατήρησής της, της μετάδοσης και μεταβίβασης στα παιδιά τους της θρησκείας της, της γλώσσας της, της πολιτισμικής κληρονομιάς της και της φυλής της και που, ακόμη, ενώνεται με αμοιβαία αισθήματα αγωγής».

6. Δ. Κογκίδου, «Κοινωνικός αποκλεισμός και οικογένεια, Ευρωπαϊκό forum για την Οικογένεια - Ευρώπη - 21ος αιώνας: όραμα και θεσμοί». Πρακτικά, Νέα Σύνορα, Εκδοτικός Οργανισμός Διβάνη, Αθήνα 1998, INTERNET, <http://www.eled.auth.gr/reds/txt/exclusion/soc-excl-family.htm>.

7. «Δημόσια» θεωρούνται τα αγαθά στα οποία έχουν πρόσβαση όλοι οι άνθρωποι και «κοινωνικά» εκείνα τα οποία χρηματοδοτούνται και παρέχονται από την οργανωμένη κοινωνία. Δ. Κογκίδου, *Κοινωνικός αποκλεισμός και οικογένεια, ό.π.*

8. Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, (υπό την αιγίδα της Ελληνικής Παιδείας) Α.Ε. 1972, Τόμος 1ος, σ. 164.

Η βασική ιδέα σε όλες τις απόπειρες εννοιολογικού προσδιορισμού είναι, ότι ο αποκλεισμός αφορά την ανισότητα σε όλες τις διαστάσεις. Επιπλέον, με την επιπρόσθετη χρήση της έννοιας της περιθωριοποίησης, ο κοινωνικός αποκλεισμός αντιπροσωπεύει ένα σχετικά πρόσφατο τρόπο μετονομασίας ενός μεγάλου αριθμού καταστάσεων και τάσεων, που αναγνωρίζονται ως προβλήματα ή απειλές για το επιθυμητό μέλλον της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.

Έτσι, υπάρχει δυσκολία απόδοσης ενός χρηστικού ορισμού για τον κοινωνικό αποκλεισμό και αυτό έγκειται σε μεγάλο βαθμό σε μεθοδολογικά αίτια. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι προϊόν της απόπειρας ταξινόμησης των σημερινών κοινωνικών προβλημάτων.⁹ Είναι η έννοια μέσω της οποίας περιγράφονται, ορίζονται και ερμηνεύονται σήμερα τα κοινωνικά προβλήματα.

Το ζήτημα του «αποκλεισμού»,¹⁰ με την έννοια που σήμερα αποδίδεται στον όρο, ξεκίνησε το 1974 στη Γαλλία με τον Lenoir,¹¹ ο οποίος εξακολουθεί να αποτελεί σημείο αναφοράς για τους μελετητές του αποκλεισμού.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1989. Εκείνη τη χρονιά η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού ήταν αντικείμενο και της απόφασης του Συμβουλίου των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων και της δήλωσης των επικεφαλής κρατών, που υιοθέτησαν τον κοινωνικό χάρτη. Από τότε παρατηρείται μια ραγδαία αύξηση της χρήσης του κοινωνικού αποκλεισμού τόσο ως όρου σε κοινοτικά κείμενα, όσο και ως αντικείμενο μέτρων και δράσεων για την καταπολέμησή του.

Η αναζήτηση ενός ορισμού για τον κοινωνικό αποκλεισμό μας οδηγεί στη διαπίστωση, ότι δεν υπάρχει κάποιος κοινά παραδεκτός όρος και ότι εμφανίζεται πληθώρα ορισμών και περιγραφών, που συνοδεύονται από ποικίλες και διαφορετικές απόψεις τόσο όσον αφορά τα αίτια που τον προκαλούν, όσο και τα αποτελέσματα που αυτός έχει.

Επιπλέον, στα κείμενα που ασχολούνται με τον αποκλεισμό παρατηρείται μια θεωρητική ασάφεια του όρου, η οποία βέβαια δεν αποδίδεται στην έλλειψη προβληματισμών για τον προσδιορισμό του όρου, αλλά στο ίδιο το αντικείμενο, αυτό που περιγράφεται ως κοινωνικός αποκλεισμός.¹²

Πολλοί επίσης χρησιμοποιούν τον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός» ως συνώνυμο και τον συγχέουν με διάφορους συγγενείς όρους, όπως φτώχεια, «ρατσισμός», «μακροχρόνια ανεργία» κ.ά. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια διαφορετική έννοια από εκείνες της φτώχειας και της περιθωριοποίησης.¹³

9. Πετράκη Γ. (1998) «Κοινωνικός Αποκλεισμός: παλαιές και νέες αναγνώσεις του κοινωνικού προβλήματος» σε: Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.

10. Μουσούρου Α., (1998) «Κοινωνικός Αποκλεισμός και κοινωνική προστασία» σε: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Κασσιμάκη Κ. επιμ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, Gutenberg, Αθήνα.

11. Lenoir R. (1989) «Les exclus. Un français sur dix Seul».

12. Πετράκη Γ. (1998) «Κοινωνικός Αποκλεισμός: παλαιές και νέες αναγνώσεις του κοινωνικού προβλήματος» σε: ΙΔΡΥΜΑ ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ, Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Εξάνιας, Αθήνα.

13. Τσιάκαλος Γ., (1998) «Κοινωνικός αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο, Σημασία» σε: Κέντρο κοινωνικής μορφολογίας και κοινωνικής πολιτικής, Κασσιμάκη Κ. επιμ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, GUTENBERG, Αθήνα.

Όσον αφορά τη φτώχεια, στην πρακτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο κοινωνικός αποκλεισμός ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια και αντικατάσταση του όρου «φτώχεια»,¹⁴ με παράλληλη διεύρυνση του περιεχομένου του.

Μέχρι τη δεκαετία του '70 το ενδιαφέρον της Ε.Ε. για τις ευπαθείς ομάδες ήταν συνδεδεμένο με τον όρο «φτώχεια», που εκλαμβάνονταν ως η οικονομική κατάσταση και οι συνθήκες διαβίωσης ατόμων και νοικοκυριών σε μια ορισμένη χρονική στιγμή και η οποία βρισκόταν κάτω από ένα ορισμένο επίπεδο που θεωρούνταν ικανοποιητικό από τη συγκεκριμένη κοινωνία. Σχετιζόταν άμεσα με τα υλικά αγαθά.

Το 1975 ως «φτωχοί» ορίστηκαν από την Ε.Ε. «τα πρόσωπα ή οι οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο περιορισμένοι, ώστε να τους αποκλείουν από τον ελάχιστο παραδεκτό τρόπο ζωής στις χώρες-μέλη όπου ζουν» σύμφωνα με την απόφαση του Συμβουλίου των Υπουργών της Ε.Ε. που υιοθετούσε το πρώτο κοινοτικό πρόγραμμα για την καταπολέμηση της φτώχειας (Φτώχεια 1).

Το 1984 η αντίστοιχη απόφαση που υιοθετεί το πρόγραμμα Φτώχεια 2, διευρύνει αισθητά το περιεχόμενο του όρου. Αυξάνει τον κύκλο των προσώπων προς τα οποία απευθύνεται το πρόγραμμα, μιλώντας για «πρόσωπα, οικογένειες και σύνολα προσώπων», ενώ προσδιορίζει περισσότερο την έννοια των πόρων, αναφέροντας «υλικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς» πόρους.

Στη συνέχεια, το 1989, το Συμβούλιο υιοθέτησε μια απόφαση για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού,¹⁵ σηματοδοτώντας την αλλαγή και τη μετάβαση από τον όρο «φτώχεια» στον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός». Στο πλαίσιο του προγράμματος Φτώχεια3,¹⁶ η φτώχεια ορίστηκε όχι σε σχέση με τις ομάδες τις οποίες αφορούσε, αλλά κυρίως ως προς τις επιπτώσεις της. Επιπλέον στο πρόγραμμα Φτώχεια 3 δεν γίνεται πια λόγος μόνο για «φτώχεια», αφού εισάγεται και ο όρος «αποκλεισμός». Χαρακτηριστικό είναι ότι ακόμη και στον τίτλο του προγράμματος δεν αναφέρεται πλέον ο όρος «φτώχεια».

Στα μέσα της πενταετίας εφαρμογής του τρίτου προγράμματος, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει εγκαταλείψει πια τον όρο φτώχεια και έχει υιοθετήσει τον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός». Συγκεκριμένα τον ορίζει ως αποκλεισμό από τη χρήση κοινωνικών υποδομών (παιδεία, υγεία, διασκέδαση, δίκτυα, κατοικία, ασφάλιση) θεωρώντας, ότι προκαλείται: α. με την ανισοκατανομή των διαθέσιμων πόρων για τις λεγόμενες «κοινωνικές δαπάνες», β. με τη μείωση του σχετικού ποσοστού του ΑΕΠ που κατανέμεται στις δραστηριότητες στο γενικό πλαίσιο κατανομής της χώρας ενισχύοντας τις χωρικές ανισότητες και γ. με τη μεταφορά αρμοδιοτήτων από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα, που προκαλεί την αδυναμία απορρόφησης κοινωνικών πόρων από ομάδες του πληθυσμού. Σύμ-

14. Τσαούσης Δ. Γ., (1998) «Πολιτισμός, ελεύθερος χρόνος και κοινωνικός αποκλεισμός», σε: Κέντρο κοινωνικής μορφολογίας και κοινωνικής πολιτικής, Κασσιμάτ Κ. επιμ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, Gutenberg, Αθήνα.

15. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1989), Ψήφισμα 89/C277/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29 Σεπτεμβρίου 1989 σχετικά με την καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού, ΕΕ C 277 της 31/10/1989.

16. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1989), Απόφαση 89/457/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 18ης Ιουλίου 1989 για την καθιέρωση μεσοπρόθεσμου προγράμματος κοινωνικής δράσης για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοημένων ομάδων, ΕΕ L 224 της 2/8/1989.

φωνα με την τότε προβληματική οι ομάδες του πληθυσμού που «αποκλείονταν» πέφτουν σε κατάσταση φτώχειας αδυνατώντας να απορροφήσουν κοινωνικά αγαθά.

Η μετάβαση από τον έναν όρο στον άλλον ενισχύει την άποψη, ότι παλιά προβλήματα χαρακτηρίζονται με νεότευκτους και λιγότερο δυσάρεστους ή «ενοχοποιητικούς» για τους φορείς άσκησης πολιτικής όρους. Οι λόγοι της μετάβασης από τη φτώχεια στον κοινωνικό αποκλεισμό ήταν πολιτικοί, καθώς τα κράτη-μέλη εξέφραζαν επιφυλάξεις στο να αποδεχτούν τον όρο φτώχεια για τη χώρα τους. Ο νέος όρος θα μπορούσε να αποτελέσει μια πιο κατάλληλη έκφραση για την περιγραφή των κοινωνικών προβλημάτων.¹⁷

3. Χαρακτηριστικά κοινωνικού αποκλεισμού

Παρά το γεγονός, ότι την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού την περιβάλλουν ασάφειες πιστεύεται, ότι η έννοια αυτή έχει ορισμένες αρετές συγκρινόμενη με άλλες. Με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού τονίζεται πρώτον ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των διαδικασιών και μηχανισμών που δημιουργούν το φαινόμενο και ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των καταστάσεων που δημιουργούνται. Έτσι λοιπόν, ενώ η φτώχεια παραπέμπει αποκλειστικά στην διάσταση του εισοδήματος, ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν αναφέρεται μόνο σε προβλήματα εισοδήματος ή σε προβλήματα στον τομέα της απασχόλησης, αλλά και σε προβλήματα σε τομείς όπως η στέγαση, η εκπαίδευση και η υγεία. «Πιο συγκεκριμένα θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε, ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός συνέβαλε στην διεύρυνση του ενδιαφέροντος, από την επικέντρωση στο εισόδημα και την κατανάλωση προς μία ευρύτερη αντίληψη πολυδιάστατου μειονεκτήματος».

Δεύτερον, με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού τονίζεται η δυναμική. Παραπέμπει στο γεγονός ότι διαδικασίες και μηχανισμοί δημιουργούν τον κοινωνικό αποκλεισμό και ότι οι διάφορες αποστερήσεις δεν μπορούν να αποδίδονται στις προσωπικές αποτυχίες ή στην ανικανότητα των ατόμων που βιώνουν τις αποστερήσεις αυτές. Η συμβολή του κοινωνικού αποκλεισμού εδώ, έγκειται στο γεγονός, ότι από μία στατική εικόνα μιας κατάστασης στέρησης οδηγούμαστε σε μία δυναμική ανάλυση διαδικασιών.

Τρίτον, δίνεται έμφαση στις πολιτικές. Η έμφαση αυτή είναι απόρροια της έμφασης στις οικονομικές και κοινωνικές διαδικασίες και μηχανισμούς που δημιουργούν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Είναι γνωστό, ότι η αύξηση του αποκλεισμού συνδέεται άμεσα με τις ανεπάρκειες και ελλείψεις των εφαρμοζόμενων πολιτικών και των παρεχόμενων υπηρεσιών στους διάφορους τομείς. Άρα οι πραγματικότητες του κοινωνικού αποκλεισμού θεωρούνται ως αποτέλεσμα των ελλείψεων των πολιτικών και η εξάλειψή τους θεωρείται ότι απαιτεί την τροποποίηση των πολιτικών αυτών.

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, λοιπόν, δεν είναι αποκρυσταλλωμένη, αλλά είναι μία έννοια που το περιεχόμενό της βρίσκεται σε διαδικασία προσδιορισμού. Τα κύρια στοιχεία της, είναι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των αποστερήσεων που οδηγούν στον αποκλεισμό, η επιμονή της χρονικά, η συγκέντρωσή της σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού ή περιοχές και η αντίστασή της σε παραδοσιακές κοινωνικές πολιτικές.

17. Room G. (1997), «Poverty and social exclusion: the new European agenda for policy and research» in: Room G. (ed.), *Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*, The Polity Press, Bristol, p. 1-9, σελ. 3.

4. Διαστάσεις-μορφές του κοινωνικού αποκλεισμού

Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός, όπως διατυπώνεται στα κείμενα των θεωρητικών, αλλά και στα επίσημα κείμενα των φορέων άσκησης πολιτικής (Ευρωπαϊκή Ένωση, εθνική πολιτική), φαίνεται ότι μέσα στο χρόνο μεταβλήθηκε και διευρύνθηκε ώστε να περιλαμβάνει πολλές έννοιες.

Το ενδιαφέρον στράφηκε σε επίπεδα όπως η πολυδιάστατη φύση του φαινομένου και στον προβληματισμό για το κατά πόσο ο όρος αναφέρεται σε μια κατάσταση ή σε μια διαδικασία.

Το κοινό σημείο στο οποίο συγκλίνουν οι περισσότερες διατυπωθείσες απόψεις είναι η παραδοχή, ότι ο όρος καλύπτει φαινόμενα με ποικίλες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές διαστάσεις,¹⁸ αν και οι διευκρινίσεις των διαστάσεων αυτών έχουν καταλήξει σε μια αποκλειστική απαρίθμηση των κυρίων συστατικών του. Είναι γεγονός, ότι επικρατεί σύγχυση ανάμεσα στους ειδικούς, ενώ παράλληλα καταμαρτυρείται ομοφωνία στην αδυναμία ορισμού της κοινωνικής θέσης των αποκλεισμένων με βάση ένα μοναδικό κριτήριο.

Στην Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική¹⁹ (1994) ο κοινωνικός αποκλεισμός περιγράφεται ως «προοδευτική διαδικασία περιθωριοποίησης που οδηγεί σε οικονομική εξαθλίωση και σε διάφορες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας», ενώ το Παρατηρητήριο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που παρακολουθεί τις εθνικές πολιτικές καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού (1991) αναφέρει: «Ορίζουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό πρώτον και κυρίως σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών» και «ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να αναλυθεί με τους όρους της άρνησης ή της μη πραγματοποίησης των κοινωνικών δικαιωμάτων».²⁰

Έτσι, είναι κοινή διαπίστωση πως η έννοια του αποκλεισμού συνδέει τις έννοιες των κοινωνικών δικαιωμάτων αφενός και της υλικής αποστέρησης ή της πραγματικής αδυναμίας απόκτησης υλικών αγαθών αφετέρου.

Όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα, η θεώρηση του αποκλεισμού ως αποστέρησης κοινωνικών δικαιωμάτων είναι σχετικά νέα, αφού αναδύθηκε ακολουθώντας την οπτική, που αντιμετώπιζε τη φτώχεια και τον αποκλεισμό αποκλειστικά με όρους καταναλωτικής ικανότητας.

Ακόμη, άλλες φορές ορίζεται ως «μια συστηματική σειρά ενεργειών περιθωριοποίησης ή υπαγωγής σε απομόνωση από τις οποίες μπορεί να θιγούν και άτομα και κοινωνικές ομάδες²¹».

18. Τσιγκάνου Ι. Ι. (1997), «Το κοινωνικό μειονέκτημα της παραβατικότητας», σε: *Κέντρο έρευνας και τεκμηρίωσης, ομάδα ανθρωπολογίας* (1997), *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του. Ιδεοκίνηση, Αθήνα*.

19. *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (1994) Πράσινο βιβλίο. *Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική. Επιλογές για την ένωση, Βρυξέλλες*.

20. Room G. et al. (1991), «National Policies to Combat Social Exclusion. First Annual Report of the EC Observatory on Policies to Combat Social Exclusion». *European Commission, Brussels*, σελ. 5.

21. Obendoerfer D., (1999), «Κοινωνικός Αποκλεισμός: κατάσταση ή διεργασία;» σε: *Εταιρεία πολιτικού προβληματισμού Νίκος Πουλαντζάς, Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός, Ελληνικά Γράμματα*.

Ο Τ. Η. Marshall²² ξεχωρίζει τρεις τύπους δικαιωμάτων, που εμφανίζονται και κατοχυρώνονται σε τρεις διαδοχικές φάσεις: α. Τα αστικά δικαιώματα το 18ο αιώνα, με επίκεντρο κυρίως τη νομική κατοχύρωση δικαιωμάτων, όπως π.χ. η ελευθερία του λόγου, το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, η ισότητα ως προς την πρόσβαση προς τη δικαιοσύνη και στην απονομή δικαιοσύνης, β. τα πολιτικά δικαιώματα το 19ο αιώνα ως αποτέλεσμα κυρίως της ανάπτυξης του εργατικού κινήματος, επικεντρώνονται κυρίως στο δικαίωμα στην ψήφο, στις ελευθερίες πρόσβασης και συμμετοχής στο πολιτικό γίγνεσθαι και στο πολιτικό σύστημα, στη δυνατότητα ίδρυσης πολιτικών κομμάτων κ.λ. γ. Τα κοινωνικά δικαιώματα, φάση την οποία διανύουμε ακόμη, που ξεκίνησε τον 20ο αιώνα. Αυτά αναφέρονται στη διεκδίκηση του δικαιώματος για κοινωνική εξασφάλιση του ανθρώπου σε περίπτωση ανεργίας, ασθένειας και ατυχήματος, στο δικαίωμα για ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και στο δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Ήδη, στις νέες συνθήκες ο κοινωνικός αποκλεισμός και η ίδια η έννοια της φτώχειας νοούνται όχι αποκλειστικά ως έλλειψη πόρων, αλλά κυρίως ως σχετική αποστέρηση πλεονεκτημάτων ή δικαιωμάτων και έλλειψη πρόσβασης σε διαδικασίες και ευκαιρίες. Η αντίληψη του προσδιορισμού του κοινωνικού αποκλεισμού σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών ως έλλειψη ενός ελαχίστου επιπέδου ζωής και της πρόσβασης στις μείζονες κοινωνικές και επαγγελματικές ευκαιρίες της κοινωνίας, ουσιαστικά διαπερνά και τα περισσότερα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ παρόμοιες θέσεις προτείνονται και από πολλούς άλλους θεωρητικούς.

Έτσι, ο κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται συνήθως αρνητικά, σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα, δηλαδή τα δικαιώματα που έχει κάθε πολίτης να ζει σε ένα ορισμένο στοιχειώδες βιοτικό επίπεδο και να συμμετέχει στους κύριους κοινωνικούς και εργασιακούς θεσμούς που ισχύουν για το κοινωνικό σύνολο, όπως σε εκείνους της εκπαίδευσης, της υγείας ή το δικαίωμα σε εισόδημα που να επιτρέπει έναν αποδεκτό τρόπο ζωής. Ο κοινωνικός αποκλεισμός παραπέμπει στην παρεμπόδιση της άσκησης αυτών των κοινωνικών δικαιωμάτων. Αυτά τα κοινωνικά δικαιώματα δεν είναι πάντα νομοθετημένα ή κωδικοποιημένα ως τέτοια. Αλλά σε όλες τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. είναι γενικά αποδεκτό ότι κάθε πολίτης δικαιούται να απολαμβάνει ένα ορισμένο επίπεδο και ποιότητα διαβίωσης, αν και το ελάχιστο επίπεδο που θεωρείται ότι δικαιούται κανείς διαφέρει αρκετά ανάμεσα στις χώρες-μέλη.²³

Ο Mazel²⁴ προσδιορίζει τον αποκλεισμό ως αποκλεισμό από την ανάπτυξη όπως και από τις οικονομικές και κοινωνικές ανταλλαγές και παραπέμπει σε ένα δυϊσμό της κοινωνίας, σε μια διάκρισή της σε εκείνους που είναι εντός (που έχουν μόνιμη απασχόληση και συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή) και σε εκείνους που είναι εκτός (που δεν έχουν μό-

22. Marshall T. (1965), *Glass, «Citizenship and Social Development»*. London.

23. Καβουνίδη Τζ. (1999), «Κοινωνικός Αποκλεισμός: Έννοια, Κοινωνικές Πρωτοβουλίες», σε ΕΚΚΕ: Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής. Τόμος Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα. Βλ. προς επήρρωση και: Κωνσ. ΓΕ. Αθανασόπουλου. «Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η Συνθήκη για την θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης». Ρώμη/Αθήνα, 2004.

24. Mazel Olivier (1996), «L' exclusion. Le social à la dérive». Le Monde/Marabout. Για την έννοια της ανάπτυξης βλ. Κωνσ. ΓΕ. Αθανασόπουλο, όπως στην υποσημείωση 1.

νιμη απασχόληση και είναι «άλλοι»). Η διάκριση είναι ρευστή καθώς διαχωριστική γραμμή μεταξύ των δύο καταστάσεων δεν υπάρχει ή, τουλάχιστον, δύσκολα προσδιορίζεται.

Το κοινό στοιχείο που διαπερνά όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η στέρηση αγαθών, η οποία οδηγεί τα άτομα ή τις ομάδες σε φτώχεια και περιθωριοποίηση. Με αυτή την έννοια, «κοινωνικός αποκλεισμός είναι η παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημοσίων αγαθών, όπως είναι, π.χ. αυτά της εκπαίδευσης, του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης κ.λ., η έλλειψη των οποίων οδηγεί συνήθως και στην οικονομική ανέχεια και την περιθωριοποίηση». Ο όρος “κοινωνικός αποκλεισμός” χαρακτηρίζει δηλαδή τόσο μια κατάσταση, όσο και μια διαδικασία.²⁵

Ως δημόσια αγαθά εννοούνται τα αγαθά εκείνα στα οποία έχουν πρόσβαση όλοι οι άνθρωποι που ζουν σε μια χώρα, ο δημόσιος χαρακτήρας των οποίων κατοχυρώνεται στους συνταγματικούς χάρτες των περισσότερων χωρών. Έτσι, η εκπαίδευση, η υγεία και άλλα περιλαμβάνονται στα δημόσια αγαθά. Όχι όμως και τα πολιτικά δικαιώματα, διότι βάσει των Συνταγμάτων πρόσβαση σε αυτά δεν έχουν όσοι κατοικούν σε μια χώρα, αλλά όσοι διαθέτουν εκλογικό δικαίωμα.

Η απορρόφηση αυτών των αγαθών συνίσταται στη χρήση τους και στο μέγεθος και το βαθμό που το κάθε άτομο επωφελείται από αυτά. Για παράδειγμα, κάποιος που κάνει χρήση των υπηρεσιών υγείας απορροφά ένα μέρος του δημόσιου και κοινωνικού πλούτου, ή χρησιμοποιεί το κοινωνικό αγαθό της εκπαίδευσης όταν φοιτά στο σχολείο, στο πανεπιστήμιο κ.ο.κ.

Επομένως, ο βαθμός στον οποίο ο κάθε άνθρωπος απορροφά δημόσια και κοινωνικά αγαθά είναι διαφορετικός: άλλοι έχουν περισσότερες δυνατότητες και άλλοι λιγότερες. Έτσι, όσο μικρότερες ευκαιρίες ή δυνατότητες έχει κανείς για την απορρόφηση δημόσιου πλούτου, τόσο πιο κοντά βρίσκεται στον αποκλεισμό: τα ΑΜΕΑ, π.χ., περιορίζονται στις δυνατότητες απορρόφησης δημόσιου πλούτου όταν δεν υπάρχουν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την πρόσβασή τους σε αυτόν, άλλες ομάδες, όπως οι μετανάστες αποκλείονται από την αγορά εργασίας επειδή δεν αναγνωρίζονται τα επαγγελματικά τους προσόντα, ενώ άλλες ομάδες αποκλείονται από την ισότιμη συμμετοχή στο πολιτικό γίγνεσθαι κ.ά. Η παρεμπόδιση λοιπόν σημαίνει ότι όσοι υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό είτε δεν έχουν το δικαίωμα της απορρόφησης του δημοσίου πλούτου, είτε έχουν το δικαίωμα αλλά δε μπορούν να το ασκήσουν.

5. Κατηγοριοποίηση και οργάνωση του όρου «κοινωνικός αποκλεισμός»

Μέσα στο χρόνο έχουν διατυπωθεί πολλές και διαφορετικές απόψεις ως προς τις μορφές και τα είδη του κοινωνικού αποκλεισμού και έχουν δοθεί πολλές προτάσεις κατηγοριοποίησης και οργάνωσης του φαινομένου. Παρατηρείται ένας προβληματισμός ως προς το εάν ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί κατάσταση ή διαδικασία, με σαφή υπεροχή της έννοιας της δυναμικής διαδικασίας που οδηγεί σταδιακά σε μια κατάσταση. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τις πιο σημαντικές αναφορές στα στάδια, τα επίπεδα και τις κατηγορίες του κοινωνικού αποκλεισμού.

25. Τσιάκας Γ., (1998) «Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο, Σημασία», Κασσιμάτ Κ. επ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, GÜTENBERG, Αθήνα.

Ο Mazel αντιλαμβάνεται τον αποκλεισμό περισσότερο ως διαδικασία, δηλαδή ως κάτι δυναμικό παρά στατικό (κατάσταση), πράγμα που είναι εμφανές και στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασχολούνται με τον κοινωνικό αποκλεισμό: περιγράφονται τόσο τα αίτια που τον προκαλούν όσο και τα αποτελέσματά του. Ο Mazel δίνει για τη διαδικασία αυτή διαβαθμίσεις-στάδια:²⁶

Ο βαθμός του κινδύνου, αφορά κατηγορίες πληθυσμού που έχουν χαρακτηριστικά που αποτελούν μειονεξίες και τα οποία τους καθιστούν ευάλωτους: μια δύσκολη οικογενειακή ζωή, σχολική αποτυχία, αναλφαβητισμό, κακές συνθήκες στέγασης κ.λ. Οι μειονεξίες αυτές δεν οδηγούν από μόνες τους στον αποκλεισμό, αλλά, όταν υπάρχουν, αρκεί ένα απροσδόκητο γεγονός για να αποκαλύψει πόσο πραγματικά ευάλωτο είναι το άτομο στην απειλή του αποκλεισμού.

Ο βαθμός της απειλής, που αφορά μια μεγάλη ποικιλία καταστάσεων, π.χ. ένα ανειδίκευτο ή μεγάλης ηλικίας εργατικό δυναμικό που χάνει την απασχόλησή του ως συνέπεια δομικών αλλαγών της οικονομίας ή εκσυγχρονισμού της συγκεκριμένης επιχείρησης. Μια γυναίκα που ύστερα από ένα διαζύγιο ή μια χηρεία βρίσκεται αρχηγός της μονογονεϊκής οικογένειας. Μια οικογένεια που ένα μέλος της αρρωσταίνει με νόσο ανίατη ή καθίσταται ανάπηρο ύστερα από ένα ατύχημα ή γεννιέται με ειδικές ανάγκες. Οι καταστάσεις αυτές δεν είναι καταστάσεις αποκλεισμού, αλλά τον φέρνουν πλησιέστερα. Και αυτό γιατί η απειλή μπορεί να αποσταθεροποιήσει το άτομο και να το οδηγήσει στον αποκλεισμό.

Ο βαθμός της αποσταθεροποίησης που είναι αποτέλεσμα των τρόπων με τους οποίους τα άτομα αντιμετωπίζουν την απειλή και αντιδρούν στην απόλυση, στο διαζύγιο, σ' ένα πρόβλημα υγείας. Οι τρόποι, όμως, αυτοί εξαρτώνται από τους δεσμούς που τα άτομα έχουν και διατηρούν: δεσμούς οικογενειακούς, κοινοτικούς, κοινωνικούς. Οι δεσμοί αυτοί μπορεί να αποτρέψουν την αποσταθεροποίηση ή, τουλάχιστον, να περιορίσουν τη διάρκειά της. Αν, όμως, η αποσταθεροποίηση συμβεί και διαρκέσει επί πολύ, τότε οδηγεί στην έκπτωση σε μια κατάσταση αποκλεισμού.

Ο βαθμός της έκπτωσης είναι αποτέλεσμα της ρήξης κοινωνικών δεσμών και της αδυναμίας επαναδημιουργίας τους. Η αδυναμία αυτή οφείλεται στη συσσώρευση πολλών αρνητικών παραγόντων και για μακρό χρονικό διάστημα - μακροχρόνια ανεργία, μακροχρόνια στέρηση από αγαθά και υπηρεσίες, μακροχρόνια εξάρτηση από επιδόματα (και μάλιστα επιδόματα ανεπαρκή για μια αξιοπρεπή διαβίωση). Εφόσον η έκπτωση αυτή διαιωνίζεται, παγιώνεται και μπορεί να οδηγήσει στον πραγματικό αποκλεισμό.

Ο βαθμός του πραγματικού αποκλεισμού, που συνίσταται στην πλήρη ρήξη κοινωνικών δεσμών και, μάλιστα, δεσμών που συνδέονται με την απασχόληση, με την οικογένεια και με την κατοικία. Τα άτομα που βρίσκονται στην κατάσταση αυτή χαρακτηρίζονται από την απάθεια, την παντελή έλλειψη ενδιαφέροντος για την κοινωνία που τα περιβάλλει και την αδιαφορία για οποιαδήποτε προσπάθεια (επαν)ένταξής τους στην κοινωνία αυτή. Είναι αυτοί που δεν μετέχουν στα κοινωνικά πράγματα και τη διαμόρφωση της προοπτικής τους, που αδιαφορούν, που δεν διαθέτουν αντοχές, που δεν ελπίζουν σε τίποτε, αλλά φοβούνται τα πάντα.

26. Μουσσούρου Λ., (1998) «Κοινωνικός Αποκλεισμός και κοινωνική προστασία», σε: *Κέντρο κοινωνικής μορφολογίας και κοινωνικής πολιτικής, Κασσιμάκη Κ. επιμ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία. GUTENBERG, Αθήνα.*

Αυτή η αδιαφορία και παραίτηση είναι χαρακτηριστικό του κοινωνικά αποκλεισμένου. Τα χαρακτηριστικά που συνήθως αναφέρονται σε σχέση με τον αποκλεισμό (η φτώχεια, η ανεργία, η ετερότητα κ.λ.) είναι κοινωνικά χαρακτηριστικά που οδηγούν ή μπορεί να οδηγήσουν στον αποκλεισμό. Δεν είναι χαρακτηριστικά των αποκλεισμένων ως αποκλεισμένων. Είναι χαρακτηριστικά εκείνων που κινδυνεύουν να εισέλθουν στη διαδικασία αποκλεισμού, που έχουν αυξημένες πιθανότητες να βιώσουν κάποιο βαθμό κοινωνικού αποκλεισμού.

Μια άλλη οπτική αναφέρεται στο διαχωρισμό του κοινωνικού αποκλεισμού σε στατικό και δυναμικό, ο οποίος εμφανίζεται σε επίπεδα:²⁷

α. Το οικονομικό, που παίρνει τη μορφή της παρεμπόδισης συμμετοχής στον κοινωνικό πλούτο και εκφράζεται στη στατική του μορφή (δηλαδή της κατάστασης) κυρίως ως αποκλεισμός από την αγορά εργασίας, ως αποκλεισμός από τη στέγαση και ως αποκλεισμός από την εκπαίδευση.

β. Το νομικό, που εκφράζεται με την αποστέρηση της νομικής προστασίας και επομένως την αδυναμία ενεργοποίησης ενός δικαιώματος (εκούσια ή ακούσια).

γ. Το κοινωνικό, που εκφράζεται με το χαρακτηρισμό και τη συνακόλουθη περιθωριοποίηση.

Περιεκτική παρουσίαση των κατηγοριοποιήσεων των μορφών κοινωνικού αποκλεισμού έχει δοθεί από τον Γ. Λάζο, ο οποίος τις διακρίνει σε:

A. Κατηγοριοποίηση μέσω της διάκρισης μεταξύ ενδογενούς και εξωγενούς αποκλεισμού:

Ο ενδογενής αποτελεί προϊόν εσωτερικών κοινωνικών μεταβολών και αφορά τα τυπικά και ουσιαστικά έγκριτα μέλη της κοινωνίας που αποκλείονται με τον έναν ή τον άλλον τρόπο ή λόγο από κάποιο αγαθό ή δικαίωμα. Ο εξωγενής αποκλεισμός, προϊόν διεθνών πληθυσμιακών μετακινήσεων αφορά τα άτομα που, λόγω αποκλεισμού από τη «μητρική» τους κοινωνία, βρίσκονται σε μια «φιλοξενούσα» κοινωνία αλλά σε καθεστώς περιορισμένης ένταξης ή μη ένταξης.

B. Κατηγοριοποίηση με βάση τη διάκριση μεταξύ ομάδων και κοινωνικών αθροισμάτων:

Στις ομάδες εντάσσονται σύνολα ατόμων με εσωτερικούς δεσμούς, κοινές παραδόσεις, ιστορική συνέχεια και σταθερή γεωγραφική αναφορά, όπως είναι οι διάφορες εθνικές θρησκευτικές ή γεωγραφικές μειονότητες. Στα κοινωνικά αθροίσματα εντάσσονται σύνολα ατόμων χωρίς εσωτερικούς δεσμούς, κοινές παραδόσεις, ιστορική συνέχεια και σταθερή γεωγραφική αναφορά. Αυτά αναφέρονται στα σύνολα ατόμων, που χαρακτηρίζονται από μόνο μια διακριτική ιδιότητα, όπως είναι οι τοξικομανείς, οι ομοφυλόφιλοι, οι αποφυλακισμένοι, οι ψυχασθενείς, τα ΑΜΕΑ.

Γ. Κατηγοριοποίηση ανάλογα με τον τύπο κοινωνικού αποκλεισμού:

Αυτός μπορεί να είναι:

α. Τυπικός (π.χ. παράνομο εργατικό δυναμικό) ή άτυπος (ομοφυλόφιλοι).

β. Προϊόν αναγνώρισης μιας ιδιότητας (π.χ. οι αποφυλακισμένοι αποτελούν θύματα κοινωνικού αποκλεισμού επειδή τους αναγνωρίζεται η ιδιότητα-στίγμα του αποφυλακι-

27. Λάζος Γ. (1997), «Η αλλοδαπή Πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα», σε: *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του Αθήνα, Ιδεοκίνηση.*

σμένου) ή προϊόν άρνησης αναγνώρισης μιας ιδιότητας (π.χ. τα ΑΜΕΑ ή οι ηλικιωμένοι υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό επειδή δεν τους αναγνωρίζεται-αποδίδεται η συγκεκριμένη ιδιότητα).

Ως προβλήματα που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό ορίζονται από τους Μελετητές, αλλά και κυρίως από τα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η ανεργία και κυρίως η ανεργία μακράς διαρκείας, η μετανάστευση, η παλιννόστηση, ο αναλφαβητισμός, η σχολική αποτυχία, τα γηρατειά, η μονογονεϊκή οικογένεια, η πολιτισμική ή θρησκευτική ιδιαιτερότητα, η απομόνωση ορεινών πληθυσμών, η υποβαθμισμένη γειτονιά της πόλης, η ανισότητα των φύλων, η κοινωνική παραβατικότητα, οι θρησκευτικές μειονότητες, η σωματική ή διανοητική δυσμορφία.

Κατηγορίες ανθρώπων όμως που τα μέλη τους έχουν αυξημένες πιθανότητες να περιέλθουν σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι μόνο εκείνες που προσδιορίζονται από «ετερότητα» ως προς τη φυλή, την εθνική ταυτότητα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, ούτε αυτές που προσδιορίζονται ως κατηγορίες υψηλού κινδύνου λόγω δομικών μεταβολών. Είναι και εκείνες που έχουν τα χαρακτηριστικά που ο κοινωνικο-πολιτισμικός περίγυρος θεωρεί ως μειονεξίες και που πράγματι προσδιορίζουν τις οικονομικές και κοινωνικές δυνατότητες των ατόμων, που διαθέτουν τα χαρακτηριστικά αυτά, έστω κι αν πρόκειται για χαρακτηριστικά που αποδόθηκαν στα άτομα αυτά μέσα από διαδικασίες για τις οποίες δεν ευθύνονται.

Ως παράγοντες που προσδιορίζουν τις μειονεξίες αναφέρονται η ηλικία (μεγάλη), αναλφαβητισμός, λειτουργικός αναλφαβητισμός, αδυναμία πρόσβασης στη νέα τεχνολογία και απόκτησης της απαραίτητης τεχνογνωσίας για τη χρήση της, ανεργία, ειδικές ανάγκες, φτώχεια, μειονεξίες που σχετίζονται με το φύλο κ.ά.

Ο κοινωνικά αποκλεισμένος δεν οφείλει τον αποκλεισμό του σε μία μόνο κοινωνική μειονεξία, αλλά συνήθως συνδυάζει πολλές. Επιπλέον, συμπαρασύρει και άλλους στον κίνδυνο και στη διαδικασία κοινωνικού αποκλεισμού, συνήθως τα μέλη της οικογένειάς του και κυρίως τα παιδιά.

Η αναπαραγωγή του κοινωνικού αποκλεισμού δε συντελείται τυχαία, «είναι αποτέλεσμα κυρίως ισχυρών δογμάτων και ιδεολογιών, τα οποία διαιωνίζουν τον αποκλεισμό ομάδων από την ισότιμη απορρόφηση δημόσιου και κοινωνικού πλούτου και επιπλέον είναι αποτέλεσμα έλλειψης πολιτικής βούλησης για αναγκαίες μεταρρυθμίσεις».²⁸

Είναι προφανές, ότι οι ρυθμιστικές Αρχές και οι Φορείς άσκησης πολιτικής -κυρίως η Ε.Ε.- έχουν ευθύνη στην αναπαραγωγή αυτή, με το να ορίζουν τι θεωρείται αποκλεισμός και τι όχι, και ιεραρχώντας τα προβλήματα εγκρίνοντας ή απορρίπτοντάς τα ως περιπτώσεις κοινωνικού αποκλεισμού, εξυπηρετούν έτσι τις δικές τους προτεραιότητες πολιτικής.

6. Προσδιορισμός των ομάδων που πλήττονται, όψεις κοινωνικού αποκλεισμού

Είναι φανερό, ότι στον κοινωνικό αποκλεισμό έχουν ενσωματωθεί παλαιότεροι σχηματισμοί κοινωνικών διακρίσεων, όπως οι διακρίσεις των δύο φύλων, των ηλικιών και των κοινωνικών τάξεων, διακρίσεις που έχουν ενισχυθεί ή τροποποιηθεί, καθώς και νέες οι οποίες προέκυψαν από τις ανάγκες ανάπτυξης του βιομηχανικού συστήματος και του κράτους.

28. Τσιάκας Γ. (1998) «Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο, Σημασία», σε: Κασμάτη Κ. επιμ., *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, GUTENBERG, Αθήνα.

Από αυτό προκύπτει, ότι μια ιστορική αναδρομή, μπορεί να αναδείξει πλήθος μορφών κοινωνικού αποκλεισμού. Καθώς όμως οι κοινωνίες αναπτύσσονται γεννούνται και νέες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού ενώ παλαιότερες ενισχύονται ή εξαλείφονται.

Ο γεωγραφικός αποκλεισμός, ως συνιστώσα του κοινωνικού αποκλεισμού, περιλαμβάνει τα φαινόμενα αποκλεισμού που έχουν ως αφετηρία γεωγραφικούς παράγοντες. Το πρόβλημα ερευνάται, κυρίως, υπό δύο οπτικές γωνίες που αναφέρονται σε δύο καίριες παραμέτρους: το επίπεδο ανάπτυξης και την ανεργία. Περιοχές που τείνουν να έχουν χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης ή υψηλή ανεργία αποτελούν για τους κατοίκους έναν παράγοντα κοινωνικού αποκλεισμού καθ' εαυτό, δηλαδή αυτόνομο από άλλους παράγοντες με ανάλογες επιπτώσεις, στο μέτρο που από μόνος του αυξάνει τις πιθανότητες αφενός χαμηλού βιοτικού επιπέδου και αφετέρου δυσκολίας πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Ο γεωγραφικός αποκλεισμός, όμως είναι αυτός που μπορεί να οδηγήσει στην προσφυγιά. Ο διαχωρισμός φυσικά ανάμεσα στους πολιτικούς πρόσφυγες και στους οικονομικούς μετανάστες παραμένει δυσδιάκριτος. Οι τρόποι όμως, με τους οποίους αντιμετωπίζονται οι πρόσφυγες στην καθημερινή πραγματικότητα αναδεικνύουν έντονες τάσεις κοινωνικού αποκλεισμού. Τάσεις που δε διατυπώνονται ρητά ως ιδεολογίες βασισμένες σε βιολογικές διαφορές, αλλά εκφράζονται με αναφορές στην ανωτερότητα των πολιτικών αξιών.

Μια άλλη μορφή κοινωνικού αποκλεισμού αφορά την παραβατικότητα. Εδώ εντάσσονται, τα απεξαρτημένα άτομα, οι φυλακισμένοι και οι πρώην φυλακισμένοι καθώς και ο αποκλεισμός από νεανική παραβατικότητα. Οι καταστάσεις που αντιμετωπίζουν τα απεξαρτημένα άτομα δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Ο δρόμος για την κοινωνική ένταξη και επανένταξη δεν είναι ευκολοδιάβατος. Από την άλλη αν και όλα τα σωφρονιστικά ιδρύματα, έχουν ως κύρια αποστολή την επανένταξη του εγκληματία, εντούτοις, ως τόπος κοινωνικής απόρριψης, αποτελεί ένα μηχανισμό κοινωνικού αποκλεισμού τόσο της ομάδας των ήδη ευρισκόμενων μέσα στην φυλακή κρατουμένων, όσο και εκείνων που έχουν βγει πλέον έξω και υπήρξαν κατάδικοι στο παρελθόν. Το στίγμα της φυλάκισης αποτελεί καταλύτη τόσο για τις προηγούμενες σχέσεις του κατ'αδίκου με το κοινωνικό του περιβάλλον, όσο και για τα περιθώρια αποκατάστασής του στην αγορά εργασίας. Αξίζει να τονισθεί, ότι κατά ένα παράδοξο τρόπο, μορφές κοινωνικού αποκλεισμού παράγονται και από την δράση μιας σειράς θεσμών που έχουν ως στόχο την κοινωνική επανένταξη των κοινωνικών υποκειμένων. Σε μια τέτοια κατηγορία εντάσσονται και οι θεσμοί που έχουν ως στόχο την αποκατάσταση των υποκειμένων που έχουν ήδη υποστεί μια πρώτη μορφή κοινωνικού αποκλεισμού.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός, πλήττει και τον εκπαιδευτικό χώρο δημιουργώντας ανισότητες. Οι ανισότητες στην εκπαίδευση συνιστούν μια μορφή εκδήλωσης του κοινωνικού αποκλεισμού, τη στιγμή που αποτελούν περιορισμό της άσκησης ενός από τα βασικότερα και συνταγματικά κατοχυρωμένου κοινωνικού δικαιώματος, όπως είναι το δικαίωμα όλων ανεξαρτήτως των πολιτών στην εκπαίδευση. Ταυτόχρονα οι εκπαιδευτικές ανισότητες και ο εκπαιδευτικός αποκλεισμός δρουν σαν κλασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες του αποκλεισμού, συντελώντας στην σώρευση επιπλέον μειονεκτημάτων στους ήδη μειονεκτούντες, με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται περαιτέρω η κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση. Φραγμοί στην εκπαίδευση υπάρχουν και για άτομα με ειδικές ανάγκες. Τα άτομα αυτά αντιμετωπίζουν πρόβλημα πρόσβασης σε διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Άμεσο αποτέλεσμα είναι η περιθωριοποίηση και η αποθάρρυνση των ενδιαφερόντων και των προσδοκιών τους.

Κριτικά σημειώματα

Φωτ. (Εφης) ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ-ΚΑΡΛΟΥ: Δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις: θεσμικές διαστάσεις και η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη. Δ.Δ. Αθήναι, 2005, σελ. 549.

Της Δρος Βασίλ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Η κρινόμενη Δ.Δ. υπεστηρίχθη υπό της κυρίας Φωτ. (Εφης) ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ-ΚΑΡΛΟΥ ενώπιον της κατά νόμον Επιτροπής¹ και ενεκρίθη με τον βαθμό «άριστα» υπό του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών των Αθηνών τον παρελθόντα Απρίλιο.

Η υπό κρίση Δ.Δ. περιλαμβάνει Εισαγωγή, 11 Κεφάλαια, εκτενές Παράρτημα και Βιβλιογραφία.

Στο Κεφάλαιο Α' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις: προσανατολισμοί και οριοθετήσεις» περιλαμβάνονται 2 Παράγραφοι αναφερόμενες στην έννοια του όρου δημόσιες επενδύσεις και στην νομοθετική τους προσέγγιση.

Η Σ. επισημαίνει εδώ, ότι ούτε σε εθνικό, ούτε σε διεθνές, ούτε σε επιστημονικό, ούτε σε νομοθετικό, ούτε σε διοικητικό επίπεδο, ούτε και σε επίπεδο νομολογίας απαντάται κοινή οριοθέτηση της έννοιας των δημοσίων επενδύσεων και αναφέρει διάφορα σχετικά νομοθετικά κείμενα.

Αυτό οφείλεται, κατά την Σ., στο γεγονός, ότι οι διάφορες Χώρες δεν προσδίδουν στις δημόσιες επενδύσεις την ίδια σημασία, δεδομένου, ότι άλλες τις θεωρούν ουσιώδες εργαλείο ανάπτυξης και άλλες τις έχουν υποβαθμίσει σε σχέση με τον αναπτυξιακό ρόλο τους.

Στο Κεφάλαιο Β' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις: αναγκαιότητα, στόχοι, σημασία» περιλαμβάνονται 3 Παράγραφοι

1. Εποπτεύων: Καθηγητής Ιωάν. ΒΑΒΟΥΡΑΣ, ι. Πρύτανης Π.Π.Κ.Π.Ε., Μέλη: Καθηγητής Ιωάν. ΣΑΚΕΛΛΗΣ, Αναπλ. Καθηγήτρια Β. ΜΑΛΙΝΔΡΕΤΟΥ, Αναπλ. Καθηγητής Αν. ΤΣΑΜΗΣ, Λέκτ. Ν. ΚΑΡΑΒΙΤΗΣ, Β. ΚΕΦΗΣ, Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ.

με τους επί μέρους υπότιτλους: Δημόσιες Επενδύσεις: Αναγκαιότητα ή πολιτική επιλογή; Οι στόχοι των δημοσίων επενδύσεων: πολυεδρικότητα και πολιτικοί προσανατολισμοί. Σημασία των δημοσίων επενδύσεων: ετερόκλητες προσεγγίσεις.

Στο Κεφάλαιο Γ' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις: η ελληνική εμπειρία, η νομοθετική διάσταση» περιλαμβάνονται 2 Παράγραφοι: Η πολιτική οπτική ως παράγων οριοθετήσεων και αποφάσεων. Οι επί μέρους νομοθετικές ρυθμίσεις περί δημοσίων επενδύσεων. Οι ρυθμίσεις «ταξινομούνται» σε τέσσερις χρονικές περιόδους με βάση τα ισχύοντα μέχρι σήμερα Συντάγματα στην Ελλάδα: απαρχές, 1952-1967, 1967-1974 και 1974-2003.

Στο Κεφάλαιο Δ' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις: η τεχνική διάσταση: Υπηρεσίες, διαδικασία προγραμματισμού, χρηματοδότηση, κόστος, φορείς εκτέλεσης» περιλαμβάνονται 4 Παράγραφοι υπό τους αντίστοιχους υπότιτλους.

Στο Κεφάλαιο Ε' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις: αξιολόγηση» επιχειρείται μία γενική προσέγγιση του θέματος.

Στο Κεφάλαιο ΣΤ' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις: η οικονομική διάσταση, η χωροταξική κατανομή: ενδεικτική αναφορά» παρατίθενται ενδεικτικώς χωροταξικές κατανομές δημοσίων επενδύσεων σε τρεις Νομούς (Ν. Έβρου, Ν. Ηλείας, Ν. Ζακύνθου).

Στο Κεφάλαιο Ζ' υπό τον τίτλο «Ιδιωτικές Επενδύσεις: η ιδιωτική παραγωγική επένδυση, η ελληνική προσέγγιση» περιλαμβάνονται 2 Παράγραφοι: Εισαγωγική προσέγγιση: αδυναμία παραδεκτού ορισμού. Η έννοια της ιδιωτικής παραγωγικής επένδυσης κατά την ελληνική νομοθεσία: οι απαρχές, περίοδος 1953-1967, περίοδος της διά Ν.Δ. οριοθέτησης της έννοιας 1967-1974, περίοδος της νομοθετικής οριοθέτησης 1974-2003, οι ιδιαιτερότητες: ειδική παραγωγική επένδυση, επενδύσεις στην Ελλάδα Ελλήνων κατοίκων άλλων Χωρών, επενδύσεις στην Ελλάδα κατοίκων άλλων Χωρών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Σ. επισημαίνει εδώ σχετικά με την οριοθέτηση της έννοιας της ιδιωτικής παραγωγικής επένδυσης, ότι οι ορισμοί, οι οποίοι έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα δεν έχουν τύχει γενικής αποδοχής και διευκρινίζει, ότι μερικοί εκ των ορισμών «εστιάζονται» στην προσέγγιση, ότι η ιδιωτική παραγωγική επένδυση συνιστά δέσμευση οικονομικών πόρων με την ελπίδα αποκομιδής ωφελιμάτων οικονομικών κ.ά. σε χρονικό διάστημα μελλοντικά.

Η Σ. παραθέτει σχετικά και άλλες προσεγγίσεις της έννοιας της παραγωγικής επένδυσης με βάση την τρέχουσα διεθνή βιβλιογραφία, η οποία θεωρεί ως ιδιωτική επένδυση:

Την δαπάνη για την απόκτηση μίας απαίτησης δικαιώματος επί πραγμάτων ή προσώπων, η οποία έχει χρηματοοικονομική υπόσταση.

Την αξία της απαίτησης σε τρέχουσες τιμές από μετατροπή της σε ρευστό χρήμα.

Την αξία ενός περιουσιακού στοιχείου (άμεσου φυσικού ή χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου), που αποφέρει κάποια χρηματική απόδοση ή πλεόνασμα και ίσως και «μη χρηματικά πλεονεκτήματα» κ.ά.

Ακόμη, η Σ. αναφέρει την άποψη Διεθνών Οργανισμών, όπως του Ο.Ο.Σ.Α. κατά τον οποίο επένδυση σημαίνει κάθε είδος περιουσιακού στοιχείου, το οποίο σύγκειται εξ ενός ή περισσότερων «συστατικών», όπως: μίας επιχείρησης, μετοχών, μεριδίων εταιρείας, ομολόγων, δανείων, χρηματικών απαιτήσεων, δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, υλικών ή άυλων αγαθών κ.ά.

Στο Κεφάλαιο Η' υπό τον τίτλο «Η ιδιωτική παραγωγική επένδυση κατά τις προσεγγίσεις Διεθνών Οργανισμών» περιλαμβάνονται πλην της εισαγωγικής παρατήρησης, 2 Παράγραφοι για τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο Κεφάλαιο Θ' υπό τον τίτλο «Η ιδιωτική παραγωγική επένδυση: η ελληνική ομολογία» περιλαμβάνονται 3 Παράγραφοι με αποφάσεις του Σ.τ.Ε., του Α.Π. και άλλων Δικαστηρίων.

Στο Κεφάλαιο Γ' υπό τον τίτλο «Ιδιωτικές επενδύσεις: η οικονομική διάσταση, η χωροταξική κατανομή: ενδεικτική αναφορά» περιλαμβάνονται εισαγωγική προσέγγιση και χωροταξικές κατανομές ιδιωτικών επενδύσεων σε τρεις Νομούς.

Στο Κεφάλαιο ΙΑ' υπό τον τίτλο «Δημόσιες Επενδύσεις, ιδιωτικές επενδύσεις και οικονομική ανάπτυξη: διαπιστώσεις και προτάσεις» περιλαμβάνονται: Α. Διαπιστώσεις: α. εισαγωγική προσέγγιση, β. δημόσιες επενδύσεις, γ. ιδιωτικές επενδύσεις, δ. δημόσιες επενδύσεις, ιδιωτικές επενδύσεις και ανάπτυξη. Β. Προτάσεις: α. δημόσιες επενδύσεις, β. ιδιωτικές επενδύσεις, γ. η σύζευξη.

Τέλος, στο Παράρτημα καταχωρούνται διάφορα σημαντικά στοιχεία, αναγκαία για την εικόνα του όλου θέματος, όπως για

τα κίνητρα ενίσχυσης ιδιωτικών επενδύσεων, στατιστικά δεδομένα κ.ά..

Όπως επισημαίνεται σε διάφορα Κεφάλαια της υπό κρίση Δ.Δ. τα θέματα της ανάπτυξης είναι πολλά και ποικίλα, (πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά κ.ά.), όπως επίσης είναι πολλές οι στρατηγικές, οι πολιτικές, τα μέσα και τα εργαλεία για την συστηματική, διαρκή και βιώσιμη επίτευξή της.

Κατά την άποψη της Σ. στα «εργαλεία» για την «παραγωγή» ανάπτυξης περιλαμβάνονται τόσο οι δημόσιες, όσο και οι ιδιωτικές επενδύσεις. Οι ιδιωτικές επενδύσεις έχουν αποτελέσει αντικείμενο σημαντικών μονογραφιών, ενώ, αντίθετα οι δημόσιες επενδύσεις και η σχέση μεταξύ των δύο, καθώς και οι μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις δεν έχουν διερευνηθεί μέχρι τώρα επαρκώς ή η σημασία τους έχει μερικές φορές αμφισβητηθεί.

Η Σ. επιχειρεί κατά την ανάπτυξη του θέματος να απαντήσει σε σειρά κρίσιμων ερωτημάτων όπως: ποία η ακριβής έννοια των όρων «δημόσιες» και «ιδιωτικές» επενδύσεις, ποία η αναγκαιότητα των πρώτων, ποιος ο τρόπος καλύτερης διαχείρισης και χωροταξικής διάχυσής τους, εάν οι δημόσιες επενδύσεις αποτελούν «προϋπόθεση» για την προσέλκυση ιδιωτικών ή αντίστροφα οι ιδιωτικές επενδύσεις «ωθούν» το Κράτος σε δημόσιες επενδύσεις, εάν οι δημόσιες επενδύσεις δημιουργούν νέες θέσεις απασχόλησης, εάν οδηγούν σε αναδιανομή του εθνικού πλούτου, εάν οι ισχύουσες ρυθμίσεις, οι υφιστάμενοι διοικητικοί μηχανισμοί και οι τρέχουσες διοικητικές διαδικασίες είναι λειτουργικές, και, εάν όχι, ποίο είναι το ενδεδειγμένο διάδοχο σχήμα, ιδίως σήμερα υπό καθεστώς παγκοσμιοποίησης, «βολών» κατά της αναγκαιότητας των δημοσίων επενδύσεων, νέων ρυθμίσεων της Πολυμερούς Συμφωνίας (Ιδιωτικών) Επενδύσεων (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) και ιδιωτικοποίησης παραδοσιακών δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα.

Αυτά τα ερωτήματα απετέλεσαν κατά την Σ. αντικείμενο συστηματικής και μεθοδικής διερεύνησης, με βάση τις σύγχρονες μεθόδους έρευνας, την αξιοποίηση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, ημεδαπής και αλλοδαπής, την μέχρι τούδε συσσωρευθείσα επί του θέματος διεθνή και ελληνική εμπειρία, τα διαθέσιμα ποσοτικά δεδομένα, τις εκτιμήσεις Ειδικών Ερευνητών, τις προσεγγίσεις διεθνών Οργανισμών, την νομολογία Δικαστηρίων και την μακρά προσωπική της εμπειρία, λόγω της υπηρεσιακής «εμπλοκής» της επί μακρά σειρά ετών με τα εν λόγω θέματα.

Στα ερωτήματα αυτά η Σ. παραθέτει τεκμηριωμένες και πλήρεις απαντήσεις, κατά την άποψη της υπογράφουσας.

Πέραν αυτών, στην υπό κρίση Δ.Δ. γίνεται ειδικότερη αναφορά για σειρά θεμάτων, τα οποία δεν αποτέλεσαν αντικείμενο έρευνας, όπως π.χ. οι θεωρίες περί ανάπτυξης, οι τεχνικές λεπτομερούς αξιολόγησης των δημοσίων επενδύσεων, οι άμεσες ξένες ιδιωτικές επενδύσεις στην Ελλάδα κ.ά.

Εξ άλλης πλευράς, σε σχέση με τα βασικά ερωτήματα - υποθέσεις εργασίας, της υπό κρίση Δ.Δ., οι διαπιστώσεις, τα συμπεράσματα, οι σχετικές προτάσεις αλλαγών, πρέπει να θεωρηθούν ως εφικτές, ορθολογικές και λειτουργικές και εκτιμάται, ότι διατυπώνονται με βάση τόσο θεωρητικές προσεγγίσεις, όσο και την διαμορφωθείσα κατά τα τελευταία έτη κατάσταση στην Ελλάδα.

Η υπό κρίση Δ.Δ. κατά την άποψη της υπογράφουσας είναι πρωτότυπη, πλήρης, επιστημονικά συντεταγμένη, εξαντλεί την υπάρχουσα βιβλιογραφία και εμπειρία, ελληνική και διεθνή και με τις διατυπώμενες σε αυτή προτάσεις, συμβάλλει σημαντικά και κατά τρόπο δημιουργικό στην ουσιαστική προαγωγή των σχετικών επιστημονικών προβληματισμών και προσεγγίσεων, αλλά και της τρέχουσας νομοθετικής και διοικητικής πρακτικής επί θεμάτων δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων και της συμβολής τους (ιδίως των πρώτων) στην ανάπτυξη (οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική) της Χώρας μας.

«Συνελόντι ειπείν», εξ άλλης πλευράς, η εν λόγω εργασία συνιστά αφ' εαυτής πολύτιμο εργαλείο πολιτικής και τρέχουσας διαδικασίας για Διοικούντες και Διοικουμένους.²

2. Η κυρία Φωτ. (Εφη) ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ-ΚΑΡΛΟΥ έχει σπουδάσει Οικονομικές Επιστήμες και Στατιστική. Το έτος 1999 επελέγει παμψηφεί Γενική Διευθύντρια του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών και τοποθετήθηκε στην Γενική Δ/νση Διοικητικής Υποστήριξης μέχρι το έτος 2003, που ανέλαβε την Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιφερειακής Πολιτικής και Δημοσίων Επενδύσεων, στην οποία υπηρέτησε μέχρι το έτος 2005.

Προηγουμένως είχε υπηρετήσει στην Δ/νση Ιδιωτικών Επενδύσεων και στην Δ/νση Τομέων Παραγωγής της Γενικής Δ/νσης Οικονομικής Πολιτικής, ενώ από το έτος 1994 μέχρι το έτος 1999 διετέλεσε Διευθύντρια Δημοσίων Επενδύσεων. Κατά την διάρκεια της θητείας της στην εν λόγω Δ/νση ασχολήθηκε όχι μόνον με την εκτέλεση, αλλά και με το σχεδιασμό των Προγραμματίων Δημοσίων Επενδύσεων, τις διαδικασίες εκτέλεσης του Προϋπολογισμού και υλοποίησης των επίσημων Προγραμμάτων Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.), την αξιολόγηση προτάσεων των Φορέων εκτέλεσης, την κατάρτιση και έκδοση των Συλλογικών Αποφάσεων Ένταξης Έργων και Προγραμμάτων στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, την διαδικασία παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης και τυχόν τροποποίησης του Προγράμματος κατὰ την διάρκεια του έτους κ.ά..

Αναπτυξιακός - συγκοινωνιακός σχεδιασμός και το κατά Myrdal αδύναμο κράτος

Του κ. **Αντ. ΚΑΛΤΣΟΥΝΗ**

Δρος Οικ. και Κοιν. Επιστ., Μηχανικού

Συνέχεια εκ προηγούμενου τεύχους

Το αναπτυξιακό αυτό αρνητικό φαινόμενο (δυαδικό σύστημα ανάπτυξης) ως αποτέλεσμα των θεωριών του εκμοντερνισμού άφησε βαθιές πληγές και στη χώρα μας. Οι περιφερειακές ανισότητες (αδυναμίες) παρά τη στήριξη της Ε.Ε. συνεχίζουν να είναι μεγάλες περισσότερο από το 30% του πληθυσμού της χώρας κατοικεί και εργάζεται στην περιοχή της πρωτεύουσας, όπου παράγεται περισσότερο από το 60% του εθνικού εισοδήματος.¹

Η ηγεσία του αυστηρά κεντρικά δομημένου ελληνικού κράτους βρίσκεται στην πρωτεύουσα, με συνέπεια να γίνει η περιοχή αυτή το κύριο σημείο αναφοράς της χώρας. Κάποιες προσπάθειες που έγιναν τα τελευταία χρόνια για αποκέντρωση δεν έδειξαν ιδιαίτερα αποτελέσματα. Χαρακτηρίστηκαν σαν ενέργειες μιας συγκεντρωμένης αποκέντρωσης, διότι οι αρμοδιότητες που μεταβιβάστηκαν στη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση ήταν κυρίως αρμοδιότητες χωρίς ιδιαίτερη σημασία και φθοροποιές για την κεντρική εξουσία.

Αποτέλεσμα αυτής της αναπτυξιακής στρατηγικής είναι και η ακτινωτή μορφή του συστήματος των μεταφορών με κέντρο την πρωτεύουσα. Η επικοινωνία πολλών περιοχών και ιδιαίτερα στις θαλάσσιες και αερομεταφορές γίνεται μέσω της πρωτεύουσας. Επίσης ότι παράγεται στις εκτός Αθηνών περιοχές συγκεντρώνεται (μεταφέρεται) στην Αθήνα και από εκεί διοχετεύεται ξανά στην ενδοχώρα.

Σε πολλές περιοχές της χώρας και κυρίως σε εκείνες όπου οι υποδομές των μεταφορών παρουσιάζουν οξυμένα προβλήματα το Α.Ε.Π. αντί να αυξάνεται μειώνεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ήπειρος, στην οποία σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το Α.Ε.Π. κατά τη 10ετία 1988-1998 μειώθηκε από 43,5% του μέσου κοινοτικού σε 41,8%. Ιδιαίτερα έντονα συνεχίζουν επίσης να είναι τα προβλήματα των μεταφορών και στην υπόλοιπη χώρα παρά τις υψηλές χρηματοδοτήσεις της Ε.Ε.

Χαρακτηριστικά τέτοια προβλήματα είναι:

1. Στοιχεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Η ανεπάρκεια, η κακή κατάσταση και η εποχικότητα του οδικού δικτύου και ιδιαίτερα στη σύνδεση της δυτικής και ανατολικής Ελλάδας.

Η κακή κατάσταση και η ανεπάρκεια του σιδηροδρομικού δικτύου.

Οι μεγάλες ελλείψεις στις υποδομές των αεροδρομίων.

Η ανεπάρκεια των υποδομών και της λειτουργίας των περισσότερων λιμένων της χώρας.

Τα οξυμένα κυκλοφοριακά προβλήματα των αστικών κέντρων και ιδιαίτερα της πρωτεύουσας.

Οι δυσχέρειες και το υψηλό κόστος στη διακίνηση των εμπορευμάτων.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί, ότι και τα συγκοινωνιακά έργα (υποδομές) που ολοκληρώνονται παρουσιάζουν εκτός των μεγάλων καθυστερήσεων και υπερβάσεων του προϋπολογισμού τους και αυξημένα κατασκευαστικά προβλήματα (κακοτεχνίες). Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε. από τα έργα που ολοκληρώθηκαν τα τελευταία χρόνια με κοινοτικές συγχρηματοδοτήσεις 9 στα 10 παρουσιάζουν μικρότερες ή μεγαλύτερες κακοτεχνίες και ελλείψεις.²

Στα πολιτικά κόμματα κυριάρχησαν χαρισματικοί ηγέτες και μέλη των οικογενειών των. Μεγάλο μέρος των πολιτικών και ιδιαίτερα εκείνων που αποκομίζουν οφέλη από μια τέτοια συνεχιζόμενη κατάσταση διάκειται εχθρικά προς κάθε προσπάθεια για μια σύγχρονη αναπτυξιακή πορεία, δηλαδή για εκσυγχρονισμό του κράτους. Η πολιτική ηγεσία στηρίζεται κυρίως σε πελατειακές σχέσεις. Ο απόλυτος συγκεντρωτισμός του κράτους κυβέρνησε τη χώρα για πολλές δεκαετίες αρκετά αυταρχικά.

Κάθε κριτική σκέψη για την εφαρμοζόμενη αναπτυξιακή πολιτική (θεωρίες εκμοντερνισμού), χαρακτηριζόνταν από την κρατική εξουσία αρνητικά. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης ήταν να μεταναστεύσει αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό της χώρας. Φυσικό αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν εκτός από την αυστηρά συγκεντρωτική δομή του κράτους, η δημόσια διοίκηση να εξυπηρετεί κυρίως πελατειακές σχέσεις.³

Έτσι έχουμε το φαινόμενο η δημόσια διοίκηση και κατ' επέκταση και το τμήμα της που ασχολείται με τον αναπτυξιακό-συγκοινωνιακό σχεδιασμό να είναι όργανο του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος. Το να είναι κάποιος στέλεχος της δημόσιας διοίκησης και συγχρόνως του κυβερνώντος κόμματος δεν είναι σπάνιο φαινόμενο.

Αυτό όμως οδηγεί σε εσωτερική ταύτιση κυβερνώντος Κόμματος και δημόσιας διοίκησης.

Αποτέλεσμα αυτής της ταύτισης είναι να γίνεται η δημόσια διοίκηση ο μεγαλύτερος εργοδότης, δηλαδή να υπερπληρώνεται με ακατάλληλο προσωπικό.

Συνέπεια των παραπάνω αδυναμιών του ελληνικού κράτους είναι να αποτελεί και η έννοια της διαφθοράς καθημερινότητα.⁴ Η κατάσταση αυτή ανάγκασε την κυβέρνηση να κηρύξει εκστρατεία κατά της διαφθοράς.⁴

2. Καθημερινή 17/1/01, 1/4/01, Ελευθεροτυπία 1/4/02.

3. Σωτηρόπουλος, Α.: Η κορυφή του πελατειακού κράτους, Εκδόσεις Ποταμός 2001.

4. Θεοδωράκης, Μ.: Περιρέουσα σήψη, Ελευθεροτυπία 22/2/02, Κουμάντος, Γ.: Η σκοτεινή πλευρά, Καθημερινή 10/3/02, Λυγερός, Σ.: Οι βαρώνοι, οι υπάλληλοι, η διαπλοκή και οι νόμοι, Καθημερινή 17/2/02, Κωνσταντόπουλος, Ν.: Διαπλοκή, πολιτικό χρήμα και καχεκτική Δημοκρατία, Καθημερινή 3/3/02, Επενδυτής 16/3/02, Ελευθεροτυπία, 10/4/02.

Έτσι λοιπόν φυσική εξέλιξη αυτής της κατάστασης είναι τα αναπτυξιακά προγράμματα να μην έχουν τη σημασία ενός βασικού σχεδίου στα πλαίσια του οποίου χαράσσονται και υλοποιούνται οι βασικές κατευθύνσεις της κυβερνητικής αναπτυξιακής πολιτικής.

Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ο δημόσιος σχεδιασμός-προγραμματισμός να μην είναι δεσμευτικός για την εκάστοτε Κυβέρνηση, να είναι πρόχειρος και ξένος προς την πραγματικότητα.

Από 1.1.1981 η Ελλάδα γίνεται πλήρες μέλος της Ε.Ε.

Αίτηση για ένταξη είχε υποβάλει στις 8.6.1959, η δε συμφωνία υπεγράφη στις 7.5.1961 και τέθηκε σε ισχύ την 1.11. 1962.

Η πλήρης ένταξη (1.1.81) βρΐσκει τη χώρα, σύμφωνα με την άποψη πολλών ειδικών ελλήνων και ξένων, αρκετά απροετοίμαστη, παρότι είχε μεσολαβήσει μια εικοσαετία από τη μέρα που τέθηκε σε ισχύ η υπογραφείσα συμφωνία ένταξης.

Τα προβλήματα στον κοινωνικο-οικονομικό τομέα είναι αρκετά και δύσκολα.

Τον πρώτο χρόνο ένταξης μειώνονται οι εξαγωγές της Ελλάδας προς τις άλλες χώρες μέλη κατά 10%, ενώ οι εισαγωγές αυξάνονται κατά 20%.

Προϊόντα από χώρες μέλη κατακλύζουν την ελληνική αγορά. Το γεωργικό ισοζύγιο αρχίζει να γίνεται αρνητικό.

Η απόσταση που χωρίζει την ελληνική βιομηχανία από εκείνη των λοιπών χωρών μελών της Κοινότητας συνεχίζει να μεγαλώνει.

Το χρέος και το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο παραμένουν σε υψηλά επίπεδα.

Τα αυστηρά οικονομικά μέτρα που παίρνονται από την Κυβέρνηση και η οικονομική βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν δείχνουν να μπορούν να επιφέρουν ουσιαστική μεταβολή στην κατάσταση. Τα Κοινοτικά Πλάισια Στήριξης (Κ.Π.Σ.) παρουσιάζουν αποκλίσεις και ιδιαίτερα στον κατασκευαστικό τομέα (τεχνικές υποδομές).⁵

Έτσι η αναπτυξιακή πολιτική που εφαρμόστηκε κατά τη μεταπολεμική περίοδο και στη χώρα μας, όπως και στα υπόλοιπα περιφερειακά κράτη, στα πλαίσια του κλασικού και νεοκλασικού διεθνούς καταμερισμού εργασίας δεν κατάφερε να φέρει τα αναμενόμενα «θετικά» αποτελέσματα, αντί αυτών προκάλεσε τη δυαδική ανάπτυξη, δηλαδή την κρίση.

Το χρέος των χωρών της Περιφέρειας ξεπέρασε προ πολλού το ποσό των 1.500 δισεκ. Δολλαρίων.⁶

Η Ελλάδα θεωρητικά τουλάχιστον σαν πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά συνέπεια και του μητροπολιτικού καπιταλισμού έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει μια πιο ανεξάρτητη οικονομική πολιτική, δηλαδή έναν πιο ολοκληρωμένο και αυτοδύναμο αναπτυξιακό σχεδιασμό.

Αυτό όμως απαιτεί σύγχρονο κράτος.

Αναπτυξιακά προγράμματα με αδύναμο κράτος είναι αδύνατο να υλοποιηθούν και κατά συνέπεια να επιτευχθούν οι επιδιώξεις (στόχοι) του αναπτυξιακού-συγκοινωνιακού σχεδιασμού.

5. Στοιχεία Υ.Π.Ε.Θ.Ο., Επενδυτής 16-17/6/01.

6. Στοιχεία Παγκόσμιας Τράπεζας και λοιπών διεθνών οργανισμών.

Πολιτιστικά θέματα

Ο πιανίστας Άρης ΓΑΡΟΥΦΑΛΗΣ Σολίστ Συναυλίας

ΑΡΗΣ ΓΑΡΟΥΦΑΛΗΣ

Γεννήθηκε στη Σάμο. Πήρε δίπλωμα πιάνου-σολίστ από το Εθνικό Ωδείο. Κατόπιν παρακολούθησε μαθήματα πιάνου στην Μουσική Ακαδημία Mozarteum του Salzburg (1962 και 1963), στην Ακαδημία του Santiago da Compostella της Ισπανίας (1964) και τέλος στη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης από την οποία πήρε δίπλωμα πιάνου-σολίστ το 1969.

Εκτός από τις μουσικές σπουδές του, είναι πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Έχει τιμηθεί με το Α΄ Βραβείο και Αριστείο Εξαιρετικής Επιδόσεως του Εθνικού Ωδείου (1958), με το Α΄ Βραβείο του Πανελλήνιου Διαγωνισμού Νέων Εκτελεστών πιάνου για το έτος Chopin (1961) και με το Α΄ Βραβείο του Πανελλήνιου Διαγωνισμού Νέων Μουσικών, που οργάνωσε το

Ο πιανίστας Άρης ΓΑΡΟΥΦΑΛΗΣ θα είναι ο Σολίστ της Συναυλίας, που θα δώσει η Ορχήστρα του Φεστιβάλ της Βουδαπέστης υπό την διεύθυνση του Αρχιμουσικού Ιβάν ΦΙΣΕΡ στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών την Κυριακή 11 Δεκεμβρίου 2005 και ώρα 20.30. Το πρόγραμμα της συναυλίας περιλαμβάνει τους «Ρουμάνικους λαϊκούς χορούς», τον «Ξύλινο Πρίγκιπα» του Μπέλα ΜΠΑΡΤΟΚ και το κονσέρτο αρ. 5 για πιάνο και ορχήστρα «Αυτοκρατορικό» του ΜΠΕΤΟΒΕΝ.

ARIS GAROUFALIS

Was born in Samos. He received his piano soloist diploma from the National Conservatory. Afterwards he continued his studies abroad at the Music Academy of Mozarteum of Salzburg (1962 and 1963), at the Academy of Santiago de Compostella of Spain (1964) and later at the Music Academy of Vienna where he obtained his piano soloist diploma in 1969.

Besides his musical education, he is a Law School graduate of the University of Athens.

He has been awarded with First Prize and Excellence for Exceptional Proficiency from the National Conservatory (1958), First Prize in the Panhellenic Competition for Young Pianists for the Year Chopin (1961) and First Prize in the Panhellenic Competition for Young Musicians

1963 η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με την «Τέχνη». Το 1973 τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών με το Βραβείο «Σπύρου Μοτσενίγου» για την όλη μουσική δραστηριότητά του.

Ως σολίστ έχει συμπράξει με όλες τις συμφωνικές ορχήστρες και ορχήστρες δωματίου της Ελλάδας, την ορχήστρα Camerata Academica του Salzburg, την ορχήστρα Pro Musica της Οξφόρδης, την Φιλαρμονική ορχήστρα της Σιγκαπούρης, την ορχήστρα της Ραδιοτηλεόρασης της Σόφιας, την Φιλαρμονική της Φρανκφούρτης (Όντερ), την Φιλαρμονική της Μόσχας κ.ά. Έχει δώσει πολλά ρεσιτάλ στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Αυστρία, Ισπανία, Ρουμανία, Πολωνία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ιταλία, Γερμανία, Κύπρο, Αίγυπτο, Συρία).

Διετέλεσε Διευθυντής της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, και είναι Διευθυντής και Καθηγητής πιάνου στο Ωδείο Αθηνών, Πρόεδρος του Δ.Σ. του Μουσικού Σωματείου «Τζίνα Μπαχάουερ», γενικός Γραμματέας του Δ.Σ. του Ιδρύματος Υποτροφιών «Μαρία Κάλλας», επίτιμος πρόεδρος του Ελληνικού παραρτήματος της διεθνούς οργάνωσης Ε.Ρ.Τ.Α. (Ευρωπαϊκή Ένωση Καθηγητών Πιάνου), Πρόεδρος ή Μέλος κριτικών επιτροπών σε πολλούς Πανελλήνιους και Διεθνείς διαγωνισμούς πιάνου.

organized in 1963 by the Salonica State Orchestra in collaboration with «Techné». In 1973 he was awarded by the Athens Academy the «Spyros Motzenigos» Prize for his whole musical activity.

As a soloist he has cooperated with all the symphonic and chamber orchestras of Greece, the Orchestra Kamerata Academica of Salzburg, the Orchestra Pro Musica of Oxford, the Singapore Philharmonic Orchestra, the Sofia Radio - Television Orchestra, the Frankfurt Philharmonic Orchestra (Oder), the Moscow Philharmonic Orchestra, etc. He was given numerous recitals both in Greece and abroad (Austria, Germany, Italy, Spain, Rumania, Bulgaria, Poland, Yugoslavia, Cyprus, Egypt, Syria).

He is Director and Piano Professor of the Athens Conservatory, President of the Board of Directors of the «Gina Bachauer» Music Society, general Secretary of the Board of Directors of the «Maria Callas» Scholarship Foundation, Honorary President of the Greek Branch of the international organization E.U.P.P. (European Union of Piano Professors), President or Member of Jury in many Panhellenic and International piano competitions.

He also was Director of the Athens State Orchestra.

ΒΙΟΗΘΙΚΗ, ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Της κ. **Αργ.-Ειρ. Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ**
και του κ. **Γεωργ. Π. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ**

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η βιοηθική είναι αυτό που ο C.P. Snow όρισε ως τη συνάντηση δύο ειδών κουλτούρας («The clash of two cultures»): της επιστημονικής κουλτούρας και τη κουλτούρας των ανθρώπινων αξιών¹. Λόγω της ταχύρυθμης εξέλιξης των επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων, σε όλους τους τομείς, και ιδίως στην ιατρική, πρέπει να λάβουν χώρα μεγάλες αλλαγές στην κουλτούρα των ανθρώπινων αξιών, είτε αυτές είναι αρεστές, είτε όχι. Αυτός ο συλλογισμός μας οδηγεί να διερωτηθούμε τι είδους ηθικό σύστημα θα έπρεπε να υιοθετηθεί: θα μπορούν να χρησιμοποιούνται οι αρετές που διδάσκονται αιώνες επί αιώνων, υπάρχουν δικαιώματα που δεν θα έπρεπε να παραβιάζονται, ο σκοπός δικαιώνει τα μέσα, είναι δυνατόν να υπάρξει άλλου είδους ειδική θεωρία που να είναι ορθότερη, είναι πρόπον να διατηρούνται αντιπαρατιθέμενες θεωρίες χρησιμοποιώντας όποια ταιριάζει σε κάθε περίπτωση (Μετα-μοντερνισμός).

Η σύγχρονη κοινωνία δέχεται ισχυρότατες προκλήσεις που δημιουργούνται από τη βελτίωση της γνώσης θεμάτων γενετικής. Αυτού του είδους η γνώση πρωτίστως προκαλεί επιπρόσθετη αβεβαιότητα. Σε περίπτωση που η κοινωνία δεν θα χειριστεί το ζήτημα αυτό ορθώς, τότε οι γενετικές γνώσεις που θα αποκτώνται θα οδηγήσουν κάθε έναν από εμάς στην απόκτηση εμμονών σε σχέση με τον έλεγχο των ασθενειών, του θανάτου και τη παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Όπως υποστηρίζει ο Daniel Callahan², οι εμμονές στη γενετική καθαρότητα των οπαδών του Χίτλερ, που οδήγησαν στο μεγαλύτερο έγκλημα της ανθρώπινης ιστορίας βασίστηκαν σε λανθασμένη γενετική γνώση, συγκεχυμένη με απαρχαιωμένες προκαταλήψεις. Όσα προαναφέρθηκαν, οδηγούν στον στοχασμό αν θα διατηρηθούν τα όρια ανάμεσα σε επιστημονική γνώση και παραφροσύνη, και αν υπάρχει έστω και ελάχιστη πιθανότητα να επαναληφθούν λάθη του παρελθόντος, όπως αυτά των Ναζί. Ήδη, υπάρχει μια αυξημένη πιθανότητα η επιστήμη - στο όχι και τόσο μακρινό μέλλον - να δύναται να ανακαλύψει όλων των ειδών τις πληροφορίες για την ατομική

**Οι Συντάκτες του άρθρου έχουν τιμηθεί με το Α΄ Βραβείο του Κέντρου Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δ. Ν. ΚΑΡΛΟΣ» για σχετική εργασία τους.*

1. DANID G. TOMASMA and TOMASINE KUSHNER: Birth to death- Science and Bioethics. Cambridge University Press. 1996, Cambridge.

2. DANID G. TOMASMA and TOMASINE KUSHNER. Daniel Callahan, PhD, president: Hastings Center, New York. ό.π..

γενετική ταυτότητα καθενός και για τις ατομικές μελλοντικές γενετικές διαταραχές. Είναι γνώση που οι άνθρωποι, ως όντα, μπορεί είτε να θέλουν είτε να μη θέλουν να έχουν, όμως είναι σίγουρα γνώση που θα ήθελαν να έχουν οι επιχειρηματίες για τους υπαλλήλους τους ή οι ασφαλιστικές εταιρίες για τους πελάτες τους. Από τη στιγμή της πρόσληψης, οι επιχειρηματίες θα θέλουν να γνωρίζουν ποιες είναι οι πιθανότητες, ο νέος υπάλληλός τους να αρρωστήσει και οι ασφαλιστικές εταιρίες θα θέλουν να ξέρουν πόσο πιθανόν είναι, ο πελάτης τους, να χρειαστεί θεραπεία. Εδώ προκύπτει το εξής ερώτημα: Αυτή η γνώση του μέλλοντος σε σχέση με την υγεία σε ποιον θα διατίθεται και υπό ποιες προϋποθέσεις; Πως θα μπορούσε να διασφαλίσει κανείς πως οι γνώσεις αυτές δεν θα διαρρέουν;

Αν η αβεβαιότητα είναι ένα σπουδαίο πρόβλημα, εξίσου ισχυρά είναι αυτά της πιθανής προσωπικής επιλογής και της κοινωνικής εμπλοκής. Η πρώτη αξία που προκύπτει είναι η εχεμύθεια της γενετικής πληροφορίας και η πιθανή της χρήση να γίνεται με βάση τις ηθικές και ανθρωπιστικές αξίες. Ωστόσο το ζήτημα εξακολουθεί να υφίσταται. Οι νέες ιατρικές τεχνολογίες σπανίως παραμένουν κατ' επιλογήν για πολύ καιρό. Αν δεν επιβάλλονται μέσω νομοθεσίας στους ανθρώπους -πράγμα δύσκολο για την δυτικού τύπου κοινωνία- τότε επιβάλλονται με την ίδια δύναμη από την κοινωνία. Ένα σχετικό παράδειγμα αποτελεί η διάγνωση του φύλου του εμβρύου πριν τη γέννησή του, που εισήχθη κατά τα τέλη του 1960³. Τότε δόθηκαν όλες οι εγγυήσεις πως ουδεμία γυναίκα, δεν θα εξαναγκαζόταν να υποστεί τέτοιου τύπου διάγνωση και πόσο μάλλον να της επιβληθεί η θανάτωση του εμβρύου σε περίπτωση γενετικής διαταραχής. Για τους λόγους αυτούς, ανακύπτει αβίαστα η αγωνία για την τύχη των γυναικών που στο μέλλον θα θεωρούνται γενετικά ακατάλληλες να γίνουν μητέρες. Στην προαναφερθείσα περίπτωση της διάγνωσης του εμβρύου σύντομα κατέληξε να είναι μια διαδικασία ρουτίνας επιβεβλημένη από την ιατρική. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα, αυτό που θα κάνει τη διαφορά, δεν είναι το είδος της γενετικής πληροφορίας, αλλά η ωριμότητα και η ποιότητα του δέκτη.

Ένα από τα παράδοξα στην ιατρική, του εικοστού αιώνα, είναι πως παράλληλα με τα επιτεύγματα στην αντιμετώπιση των ασθενειών και στην μεταβολή του μέσου όρου ζωής, αναπτύχθηκε ο φόβος για τις ασθένειες και για το θάνατο. Παρά το γεγονός ότι ο μέσος όρος ζωής αυξήθηκε θεαματικά και η θνησιμότητα των νεογνών μειώθηκε θεαματικά, η ουσία της βιοιατρικής έρευνας (με την στήριξη του κοινού) έγινε η ακατάπανστη ανέλιξη, στοχεύοντας πλέον στην κατάκτηση άλλων ασθενειών και νέων ιατρικών συνθηκών.

Το μέγεθος του προβλήματος θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό μέσω του παραδείγματος για την ατομική προδιάθεση στη βία ή στο έγκλημα. Δηλαδή με βάση την πληροφορία πως η προδιάθεση στη βία ή στο έγκλημα θα μπορούσε να έχει τις ρίζες του σε ατομικά γενετικά δεδομένα⁴, υποθέτει κανείς πως, μελλοντικά, είναι πιθανόν να γίνουν προσπάθειες ελέγχου της παρέκκλισης με βάση γενετικές πληροφορίες. Για ακόμη μια φορά ο κίνδυνος έγκειται, όχι στην ίδια τη γενετική, όσο στο είδος της κοινωνικής απόγνωσης που θα μπορούσε να οδηγήσει την αναζήτηση λύσεων μέσω της γενετικής. Στην αντίπερα όχθη, όμως ουδείς γνωρίζει το ελάχιστον για το είδος της κοινωνίας που θα δημιουργηθεί αν κανείς αποκτούσε το δικαίωμα της ιδιωτικής, προσωπικής επιλογής. Δηλαδή, εν ολίγοις, τι είδους κοινωνία θα δημιουργούσε, η συνάντηση όλων των ατομικών επιλογών. Αν

3. DANID G. TOMASMA and TOMASINE KUSHNER: 6.π..

4. DANID G. TOMASMA and TOMASINE KUSHNER: 6.π..

οι προβλέψεις της γενετικής αποδειχθούν ορθές, τότε αυτή η κοινωνία θα είναι εξ ολοκλήρου διαφορετική από κάθε άλλη.

Όπως αναφέρει ο Ρόμπερτ Σβαρτς (Robert Schwartz, Institute of Public Law School of Law University of New Mexico) η δημοσιοποίηση και η χρησιμοποίηση των γενετικών πληροφοριών πρέπει να έγκειται σε τρεις θεωρήσεις:

Α. Στο γεγονός ότι μεγάλο τμήμα της ζωής κάθε ανθρώπου καθορίζεται από το περιβάλλον και όχι από την γενετική.

Β. Παραδοχή πως δεν υφίσταται «φυσιολογικό» ανθρώπινο γονίδιο.

Γ. Στο ότι το κοινό θα έπρεπε να είναι σε θέση να κατανοήσει τη γλώσσα της γενετικής -και συνεπώς της στατιστικής- δηλαδή να είναι σε θέση να διαμορφώσει άποψη επί της χρήσης των γενετικών πληροφοριών.

Η ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Εδώ και χρόνια στη διεθνή σκηνή της πολιτικής και επιστημονικής δημοσιότητας διεξάγεται μια θεωρητική συζήτηση για τις εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας και ιδίως του αυτόνομου πλέον κλάδου της, της βιοτεχνολογίας. Δεν είναι υπερβολικό να υποστηρίξει κάποιος ότι η συζήτηση αυτή είναι δεσπόζουσα στην εποχή μας. Ο 21ος αιώνας έχει χαρακτηριστεί από τον J. Rifkin «ο αιώνας της βιοτεχνολογίας». Τα άλματα της επιστήμης είναι εκπληκτικά μεγάλα, σε βαθμό που είναι δύσκολο για τον κοινό νου να γνωρίζει και να ενημερώνεται για το τι πραγματικά συμβαίνει σήμερα στον κόσμο, όσον αφορά στην έρευνα και στις σχετικές εφαρμογές. Κορυφαία στιγμή αποτέλεσε η αναγνώριση και ερμηνεία του κώδικα DNA⁵.

Ο Καθηγητής Τριανταφυλλίδης⁶ κατάφερε να συνοψίσει με μεγάλη ακρίβεια τα ηθικά, φιλοσοφικά και δεοντολογικά επιτεύγματα που προκύπτουν από την υφιστάμενη κατάσταση. Επιγραμματικά μόνο θα έπρεπε να αναφερθούμε στα εξής: Στο κατά πόσο πρέπει να παρέχονται οι γενετικές πληροφορίες και σε ποιόν, ώστε να εξασφαλίζεται το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων, στο κατά πόσο θεωρείται ηθικά, βιολογικά αλλά και νομικά επιτρεπτός ένας πρόωρος τερματισμός μιας κύησης με άφρονα επιχειρήματα, λόγου χάρι ότι το φύλλο του εμβρύου δεν είναι της αρεσκείας κάποιου μελλοντικού γονέα, ποια πρέπει να είναι τα όρια της επιστημονικής έρευνας και ποιοι και με τι προσόντα αναλαμβάνουν να ηγούνται τέτοιου είδους επιστημονικών προγραμμάτων.

Μέσα σε λιγότερο από τριάντα έτη, η ταχύρρυθμη πρόοδος της μοριακής βιολογίας κατόρθωσε να συνταράξει τις ήδη υπάρχουσες αντιλήψεις για τον άνθρωπο και το σύμπαν. Από τη θεωρία της κληρονομικότητας, την εμβρυολογία, τις νευροεπιστήμες και τη φυσιολογία των φυτών δεν ήταν δυνατό να μένουν ανέπαφες οι υπόλοιπες επιστήμες, όπως για παράδειγμα η παθολογία και η ιατρική. Ταυτοχρόνως, ανατέλλει ο πολιτισμός του γονιδίου. Η πρώτη περιγραφή του νέου αυτού πολιτισμού, πραγματοποιήθηκε από τον συγγραφέα Aldous Huxley⁷. Ωστόσο, με την έλευση αυτού του νέου πολιτισμού και

5. DNA (δεοξυριβοζονουκλεϊκό οξύ, deoxyribonucleic acid): το πρωτογενές υλικό όλων των κυττάρων. Το DNA περιέχει ένα σκελετό υδατανθράκων (δεοξυριβόζης) και φωσφορικές ρίζες στις οποίες συνάπτονται, κατά μήκος του μορίου και με τυχαία σειρά διαφορετικές ουσίες, γνωστές ως βάσεις, Β.Μ.Α. το γενετικό μας μέλλον. Μεταφρ. Κ. Σταματοπούλου. Εκδ. ΣΥΝΑΛΜΑ. Αθήνα 1998.

6. Β.Μ.Α. Το γενετικό μας μέλλον. ό.π.

7. Κατά τον Aldous Huxley, ένα αδιάβλητο ευγονικό σύστημα είναι ο παράγων που ρυθμίζει την υποτιμημένη ζωή του θαυμαστού νέου κόσμου (1932).

με την σχεδόν ταυτόχρονη βιοτεχνολογική επανάσταση, αναφύονται διάφοροι πολιτιστικοί, νομικοί, ηθικοί και ανθρωπιστικοί προβληματισμοί. Την ίδια περίπου εποχή -ο αδελφός του συγγραφέα Aldous Huxley που προαναφέρθηκε- ο Julian Huxley, ένας από αυτούς που εισήγαγαν την συνθετική θεωρία της εξέλιξης (ήταν και ο πρώτος Γενικός Διευθυντής της UNESCO) ανακοίνωσε: «Για να λύσουμε τα προβλήματα της εκπαίδευσης, χρειάζεται συνεχώς να υπολογίζουμε στη βελτίωση του γενετικού επιπέδου των πνευματικών και χειρωνακτικών ικανοτήτων του ανθρώπου».

Λίγα χρόνια νωρίτερα, και συγκεκριμένα το 1902, με βάση τις θεωρίες του πρωτοπόρου βιολόγου August Weismann, ο Thomas Morgan και συνεργάτης του Hermann Muller οδηγούνται στην ολοκλήρωση της γενετικής τοπολογίας, δηλαδή στη γνώση της κατανομής της θέσης των γονιδίων. Γίνεται, δηλαδή, πλέον δυνατό να χαρτογραφηθούν τα χαρακτηριστικά ενός ατόμου προσδιορίζοντας τις σχετικές θέσεις των γονιδίων του πάνω στα χρωματοσώματα. Αυτό ακριβώς σημαίνει τη γέννηση της γενετικής. Κατά τον Aldous Huxley «ένα αδιάβλητο ευγονικό σύστημα είναι ο παράγων που ρυθμίζει την τυποποιημένη ζωή του θαυμαστού νέου κόσμου» (1932).

Λίγο αργότερα αναπτύσσεται ένας νέος τομέας που επρόκειτο να φέρει την επανάσταση: Το 1978 παρουσιάζεται η μοριακή νευροβιολογία, που ασχολείται με τη μελέτη των κύριων συστατικών των νευρώνων με τη βοήθεια της γενετικής μηχανικής και των μονοκλωνικών αντισωμάτων. Οι νευροβιολόγοι ενδιαφέρονται πλέον για τη μελέτη των ανωτέρω οργανισμών. Ωστόσο, η καμπή της μοριακής βιολογίας παρατηρείται το 1972, οπότε και γίνονται οι πρώτες δημοσιεύσεις για τον τεχνητό ανασυνδυασμό του DNA που επέτρεψε την αναπαραγωγή των γονιδίων και την απομόνωσή τους με τρόπους που υπερβαίνουν τα φυσικά σύνορα των ειδών, μέθοδος που αργότερα ονομάστηκε κλωνοποίηση. Πλέον η βιολογία μετατρέπεται σε επεμβατική και επιχειρηματική επιστήμη. Ήδη, με τις τεχνικές του ανασυνδυασμού του DNA, την κυτταρική μηχανική και τη διαγένεση, η σημερινή βιολογία έχει αποκτήσει σημαντική ικανότητα επέμβασης σε όλες τις μορφές ζωής, από τους μικροοργανισμούς ως τον άνθρωπο, έστω κι αν ακόμη δεν μπορούσε να μιλήσουμε για πλήρη έλεγχο της ειδογένεσης, δηλ. της γένεσης των ειδών. Η εν λόγω μέθοδος αποτέλεσε την αρχή για πολλές εφαρμογές, οι οποίες αποσκοπούν στην διάγνωση κληρονομικών νοσημάτων ή λοιμογόνων παραγόντων. Επιπλέον, γίνεται δυνατό χάρη στη γενετική μηχανική η λειτουργία εξωγενών γονιδίων στο εσωτερικό ενός άλλου κυττάρου⁸. Χάρη σ' αυτό, καθίσταται δυνατό να τροποποιηθούν ορισμένα χαρακτηριστικά του ατόμου.

Σήμερα, οι ειδικοί θεωρούν ότι μια νέα εποχή έχει πλέον αρχίσει, και είναι αυτή κατά την οποία θα εδραιωθούν οι νέες τεχνολογίες. Αυτό θα γίνει κατ' αρχάς με την είσοδο στην αγορά των πρώτων προϊόντων ευρείας κατανάλωσης της νέας τεχνολογίας. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των προϊόντων πρόκειται να είναι αυτά που προορίζονται για φαρμακευτική χρήση. Στον τομέα της βιολογίας των φυτών, σήμερα πραγματοποιείται η τεχνητή διαγένεση που επιτρέπει να αυξηθεί περαιτέρω η φυσική ποικιλομορφία του φυτικού κόσμου. Τέλος, η κλωνοποίηση στα φυτικά κύτταρα διαφόρων γονιδίων βοηθά στην αναπαραγωγή σε μεγάλη κλίμακα ομοίων φυτών με επιλεγμένες ιδιότητες.

Αναμφίβολα όμως, η πιο σημαντική και γρήγορη επιτυχία αναμένεται στον τομέα της ανθεκτικότητας των φυτών προς τα παράσιτα. Κατανοούμε, εν ολίγοις, με αυτό πως ο

διάχυτος αρνητισμός από λουδιστές⁹ και βιταλιστές¹⁰ δεν ισχύει σε όλο του το μέγεθος. Αξίζει να γίνεται αναφορά και στη θετική όψη των ταχύτατων εξελίξεων διότι υπάρχει μεγάλη αξία σε μερικά προϊόντα της γενετικής μηχανικής. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως η απομόνωση και ο συνδυασμός γονιδίων, δημιουργεί ένα διαθέσιμο απόθεμα γονιδίων ως πρωτογενή πόρο για μελλοντική οικονομική δραστηριότητα. Όσον αφορά τον τομέα των γενετικά τροποποιημένων φυτών, το ισχυρότερο επιχείρημα των γενετιστών είναι ότι με αυτά τα προϊόντα θα κατορθώσουν να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη ζήτηση σε τρόφιμα και καταναλώσιμα είδη από τους έξι δισεκατομμύρια ανθρώπους του πλανήτη¹¹. Οι ίδιοι, υποσχονται ότι επεμβαίνοντας στα γονίδια των φυτών θα βελτιωθεί η συμπεριφορά τους σε ποσότητα και ποιότητα¹².

Στον αντίποδα του ζητήματος, όμως, η τεχνητή δημιουργία και εξάπλωση κλωνοποιημένων, «χιμαϊρικών» διαγονιδιακών ζώων και φυτών (πιθανότητα και ανθρώπων) ίσως σημαίνει το τέλος του άγριου κόσμου και την αντικατάστασή του από ένα βιομηχανικό βιολογικό κόσμο. Παράλληλα, οι κίνδυνοι διαγονιδιακής τεχνολογίας εντοπίζονται κυρίως στις επιδράσεις στην υγεία και ισορροπία των ιδίων των φυτών και των ζώων. Οι επιστήμονες αναφέρουν πως υπάρχει η πιθανότητα το DNA-δέκτης να σπάσει για να δεχτεί το ξένο γονίδιο σε σημείο που είναι σημαντικό για την βιωσιμότητα του γονιδίου¹³. Παράλληλα, η χαρτογράφηση των ανθρώπινων γονιδίων και η δυνατότητα να θεραπευθούν ή να κατασκευαστούν ορισμένα από αυτά οδηγούν πιθανότατα στην αλλοίωση του ανθρώπινου είδους και τη γέννηση ενός νέου πολιτισμού. Από αυτό προκύπτει και ο όρος ευγονική που γενικά διακρίνεται σε δύο καταθύνσεις. Στην αρνητική ευγονική που συνεπάγεται την εξάλειψη των ανεπιθύμητων γενετικών γνωρισμάτων και στη θετική ευγονική που χρησιμοποιώντας την επιλεκτική διασταύρωση, στοχεύει στη βελτίωση των χαρακτηριστικών ενός οργανισμού.

Η γενετική μηχανική, παρακάμπτει εντελώς τους περιορισμούς των ειδών, ενώ, η μονάδα επεξεργασίας δεν είναι πια ο έμβιος οργανισμός στο σύνολό του, αλλά το γονίδιο. Αυτό σημαίνει πως πιθανότατα να είναι δυνατός ο αναπρογραμματισμός των γενετικών κωδικών, που σκοπό θα έχει την μαζική δημιουργία ζώων και φυτών με συγκεκριμένες προδιαγραφές προβλεψιμότητας και αποτελεσματικότητας. Αυτό ακριβώς ο νομπελίστας βιολόγος Τζόσουα Λάπεμπεργκ όρισε ως «αλ-γονεία»¹⁴, που σημαίνει την αλλαγή της ουσίας ενός όντος¹⁵. Στην αντίπερα όχθη, όταν απελευθερώνεται ένας γενετικά κατασκευασμένος οργανισμός, υπάρχει πάντα μια πιθανότητα να προκληθεί μια περιβαλλοντική έκρηξη. Ωστόσο εάν συμβεί οι συνέπειες είναι σημαντικές και μη αναστρέψιμες, πόσο μάλλον, αν οι γενετικά κατασκευασμένοι οργανισμοί χρησιμοποιηθούν σε βιολογικούς πολέμους, για στρατιωτικούς σκοπούς. Η πιθανότητα αυτή μοιραία, μας θυμίζει την ατομική βόμβα, οι συνέπειες της οποίας δεν ήταν γνωστές προτού χρησιμοποιηθεί. Ποιος θα μπορούσε να εγγυηθεί πως δεν θα συμβεί το ίδιο και με τα βιολογικά όπλα; Συμπληρωματικά, λαμβάνεται σοβαρά υπ' όψιν από τους επιστήμονες η πιθανότητα μεταφοράς των γονιδίων ανθεκτικότητας από τα γενετικά τροποποιημένα φυτά σε συγγενικά είδη.

Συνεχίζεται

9. Λουδιστές: εργάτες που κατέστρεφαν τις μηχανές θεωρώντας τις εξαθλίωσής τους. Ο λουδισμός άνθισε στην Αγγλία τον 19ο αιώνα.

10. Οπαδοί της θεωρίας του βιολισμού που ερμηνεύει τις διαδικασίες της ζωής με μη υλικούς παράγοντες που εμπεριέχονται στους ζωντανούς οργανισμούς.

11. Αγρο-Business και Τρόφιμα-Ποιά. Περιοδικό, τεύχος 13, Μάρτιος 1999.

12. Σήμερα, όσον αφορά στην Ευρώπη, καλλιεργούνται περίπου 12000 εκτάρια στην Ισπανία και 2000 στην Ν. Γαλλία με γενετικά τροποποιημένους σπόρους και φυτά.

13. ΕΛΚΕΠΙΑ: Βιοτεχνολογία για όλους.

14. Αλγονεία (algeny): σχηματίζεται από τις λέξεις alchemy (αλχημεία) και genetics (γενετική).

15. RIFKIN JEREMY. Ο αιώνας της βιοτεχνολογίας, γενετικό εμπόριο και η αυγή του θαυμαστού καινούριου κόσμου. Μπφ. Αριάννη Αλαβάνου, εκδ. Νέα σύνορα, 1998.

Τεχνολογία και Κοινωνία

Ο έλεγχος του INTERNET μήλον της έριδος

Του κ. Γεωργ.-Σπ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Φοιτητού

Με απόφαση των συμμετασχόντων στην πρόσφατη Παγκόσμια Διάσκεψη της Τύνιδας για την Κοινωνία της Πληροφορίας (25.000 Εκπρόσωποι εξ 170 Χωρών, εκ των οποίων 60 Αρχηγοί Κρατών) οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διατηρούν τον έλεγχο του INTERNET, δηλαδή τον τρόπο καταχώρησης των ονομάτων των ιστοσελίδων στο Δίκτυο, «συμβιβασθείσες», με την δημιουργία ενός Διακυβερνητικού Forum, εντός του πλαισίου του οποίου θα συζητούνται όλα τα άλλα σχετικά ζητήματα (όπως π.χ. ανεπιθύμητα email(spam), ιοί κυβερνο-έγκλημα κ.ά.).

Το εν λόγω Forum προβλέπεται να συνεδριάσει για πρώτη φορά στις αρχές του προσεχούς έτους στην Αθήνα.

Η προϊστορία αυτής της απόφασης υπέρ Η.Π.Α. ανάγεται στην προηγούμενη Διάσκεψη της Γενεύης, Σεπτέμβριος 2005.

Για την κατανόηση όμως του όλου θέματος παρατίθενται τα εξής στοιχεία:

Όπως είναι γνωστόν, το INTERNET έχει δημιουργηθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες της Βόρειας Αμερικής περί τα τέλη του έτους 1960 υπό Ερευνητών, οι οποίοι αναζητούσαν τρόπους σύνδεσης ηλεκτρονικών υπολογιστών εγκατεστημένων σε διάφορες πόλεις, κυρίως των Ηνωμένων Πολιτειών, με προέχοντα τον «ακαδημαϊκό» χαρακτήρα του πράγματος.

Η χρήση του συστήματος λόγω των πολλαπλών δυνατοτήτων, εφαρμογών και πλεονεκτημάτων του έχει γενικευθεί από τις αρχές του έτους 1990 και είναι σήμερα δυνατή η πρόσβαση σ' αυτό από πε-

ρισσότερες των 150 Χωρών, ενώ οι χρήστες του συστήματος ανέρχονται πλέον σε δισεκατομμύρια, παρό το θρυλούμενο, ότι αποτελεί μία μη προβλέψιμη μηχανή (non trivial machine).

Εκ των κρίσιμων προβλημάτων περί το INTERNET είναι και εκείνο του ελέγχου του, που ασκείται μέχρι τώρα υπό Κυβερνητικών Υπηρεσιών των Η.Π.Α., μέσω της Εταιρείας ICANN, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εμπορίου.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αποδεχθείσα μέχρι σήμερα την υφιστάμενη κατάσταση, απεφάσισε να δρομολογήσει τον Ιούνιο του έτους 2005 μία σειρά διαδικασιών για την αλλαγή του καθεστώτος διαχείρισης του συστήματος, με στόχο την διεύρυνση των εμπλεκόμενων στον έλεγχό του.

Οι θέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης οριστικοποιήθηκαν κατά την διάρκεια ειδικών Συνεδριάσεων στην Γενεύη (Σεπτέμβριος 2005) στα πλαίσια της Συνόδου Κορυφής για την Κοινωνία της Πληροφορίας και περιελάμβαναν προτάσεις δημιουργίας Forum, το οποίο θα αποφασίζει την πολιτική του INTERNET και ενός μοντέλου συνεργασίας, το οποίο θα υποδεικνύεται υπό διαφόρων Κυβερνήσεων, οι οποίες θα έχουν και την ευθύνη του συνολικού ελέγχου του συστήματος.

Οι θέσεις αυτές είχαν ήδη «υιοθετηθεί» με ενθουσιασμό υπό πλείστων Κυβερνήσεων, προς δυσφορία της Κυβέρνησης των Η.Π.Α., η οποία επέμενε να διατηρήσει τον αποκλειστικό έλεγχο του συστήματος.

Λόγω του πολυπλόκου του πράγματος η όλη υπόθεση συζητήθηκε στη Συνεδρίαση των Χωρών-Μελών του Ο.Η.Ε. στην Τύνιδα με το αναφερόθέν αποτέλεσμα.

Πέραν αυτών σημειώνεται, ότι ο Γενικός Γραμματέας του Ο.Η.Ε., σε σχετική ομιλία του προς του Συνέδρους, απηύθυνε έκκληση προς την Παγκόσμια Κοινότητα να επιδείξει την αναγκασία πολιτική βούληση για να γεφυρωθεί το ψηφιακό χάσμα μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων Χωρών.

Κατά τον Γενικό Γραμματέα «τα εμπόδια είναι περισσότερο πολιτικής, παρά οικονομικής φύσης, διότι είναι εφικτό να μειωθεί το κόστος της διασύνδεσης, των υπολογιστών και των κινητών τηλεφώνων».

Υπενθυμίζεται, ότι ο Έλληνας Καθηγητής του MIT Νικ. ΝΕΓΚΡΕΠΟΝΤΕ έχει κατασκευάσει Η/Υ με κόστος κάτω των 100 δολλ. Η.Π.Α., με την προοπτική να παραχθούν 15.000.000.000 τεμάχια, που θα δοθούν με συμβολική τιμή σε νέους αναπτυσσόμενων Χωρών.

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Α'
Νέα έκδοση

Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Β'
Νέα έκδοση

Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Γ'
Νέα έκδοση

Αθήναι, 2004

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Τμήμ. Αστ. Περ. Ανάπτ.
Παντείου Πανεπ. Κ.Π.Ε.
Δρ Ιωάννης ΒΛΑΣΣΗΣ
Δρ Βασιλική Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Τόμ. Α'
Β' έκδοση

Αθήναι, 2000

LE DROIT DE L' UNION
EUROPEENNE

Vol. A'

Préface

Par Professeur Const. GE.
ATHANASSOPOULOS
ATHENES, 2000

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Τόμος Β'
Η Συνθήκη για την θέσπιση
του Συντάγματος της Ευρώπης

Ρώμη, 29 Οκτωβρίου 2004

Αθήναι, 2004

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

Δρ Βασ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ
Εντετ. Διδασκ. Μεταπτ. Προγρ.
Χαροκοπείου Πανεπιστημίου

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ
ΣΕ ΧΩΡΕΣ
ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ, ΒΟΣΝΙΑ,
ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ,
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ,
ΚΡΟΑΤΙΑ, Π.Γ.Δ.Μ.,
ΣΕΡΒΙΑ-
ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ,
ΡΟΥΜΑΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΣΧΕΔΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ
ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Αθήναι, Μάρτιος 2005

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ
ΤΟΠΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ**

Ελλάδα - Χώρες
Μέλη της Ε.Ε.

Τόμος Α'
Η' έκδοση

Αθήναι, 2005

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ
ΤΟΠΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ**

Ελλάδα - Χώρες
Μέλη της Ε.Ε.

Τόμος Β'
Η' έκδοση

Αθήναι, 2005

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΤΑ
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ
ΚΙΝΗΤΡΑ
ΣΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Β' ανατύπωση

Αθήναι, 2000

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

✱

**REVUE DE
DECENTRALISATION
D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE
DEVELOPPEMENT
REGIONAL**

✱

**REVIEW OF
DECENTRALIZATION
LOCAL
GOVERNMENT
AND REGIONAL
DEVELOPMENT**

Επιστημ. Υπεύθυνος
Καθηγητής
Κωνστ. ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήναι

Τεύχη ετών

1995, 1996, 1997, 1998,
1999, 2000, 2001, 2002,
2003, 2004, 2005

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**Μέσα Μαζικής
Επικοινωνίας
και Ανάπτυξη
επί μέρους
περιοχών**

Αθήναι, 1978

Επανέκδοση
Αθήναι, 2000

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**Η
ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ**

**ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ**

**ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ
ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ
ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ**

Δωδεκάτη έκδοση

Αθήναι, 2005

Constantin GE.
ATHANASSOPOULOS
Professeur Section Econ.
et Développement
Régional de l' Université
des Sciences Sociales et
Politiques PANTEION
d' Athènes

LA NOTION
«INVESTISSEMENT
PRODUCTIF
PRIVE» DANS
LE CADRE
INSTITUTIONNEL
DE LA
LEGISLATION
GRECQUE
POUR LE
DEVELOPPEMENT

Bruxelles, 1994

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**Ειδικά θέματα
Διοίκησης
Προσωπικού
και
Επικοινωνίας**

Πανεπιστημιακές
Παραδόσεις
Τόμος Α'

Επιμελέϊα
Δρος Β. Δ.
ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Αθήναι, 1999

**ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ
ΜΕΛΕΤΩΝ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ
ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ**

*Η περίπτωση
της Περιφέρειας
Αττικής*

Επιστημονικός
Υπεύθυνος:
Καθηγητής
Κωνστ. ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήναι, 1994

**ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ
ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΗΜΟΣΙΕΣ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ**

Επιστημονικός
Υπεύθυνος:
Καθηγητής
Κωνστ. ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήναι, 2002

Ευγενία Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
(1916-1992 μ.Χ.)

Γεώργιος Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
(1916-1983 μ.Χ.)

**ΔΗΜΟΤΙΚΑ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΣΟΦΑΔΩΝ**

Αθήναι, Ιούνιος 1997

Φορείς επιμόρφωσης των Αιρετών Η περίπτωση της Γαλλίας

Της κ. Χρυσούλας ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

1. Το Εθνικό Συμβούλιο Επιμόρφωσης των Αιρετών των Τοπικών Δομών (CNFEL)

Το Εθνικό Συμβούλιο Επιμόρφωσης των Αιρετών των Τοπικών Δομών (Conseil National de la Formation des Elus Locaux - CNFEL¹) περιλαμβάνει 24 μέλη: 12 εκλεγμένους αιρετούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που αντιπροσωπεύουν τις διάφορες κατηγορίες των Τοπικών Δομών και 12 προσωπικότητες κατάλληλα καταρτισμένες. Διορίζονται για μια περίοδο 3 ετών η οποία δύναται να ανανεωθεί. Το εν λόγω Συμβούλιο είναι αρμόδιο για τον καθορισμό των γενικών κατευθύνσεων που πρέπει να λαμβάνει η επιμόρφωση των αιρετών των Τοπικών Δομών. Επιπλέον, εγγυάται την ισότιμη πρόσβαση των αιρετών των Τοπικών Δομών στα προτεινόμενα επιμορφωτικά προγράμματα, χωρίς διαχωρισμούς αναλόγως του φύλου, της προέλευσης, ή της πολιτικής μερίδας.

Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου, ο οποίος είναι αιρετός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, υποβάλλει κάθε χρόνο στον υπουργό Εσωτερικών, έκθεση των λειτουργιών του CNFEL. Η εν λόγω αναφορά σκιαγραφεί τους κυριότερους άξονες της επιμορφωτικής πολιτικής του Συμβουλίου, αναφορικά με την τρέχουσα χρονιά και διατυπώνει προτάσεις και συστάσεις πάνω στους τομείς της αρμοδιότητάς του. Η έκθεση αυτή μπορεί να δημοσιευθεί, στη συνέχεια, από τον υπουργό των Εσωτερικών.

Το Συμβούλιο συνεδριάζει κατόπιν αιτήσεως του υπουργού Εσωτερικών, ενώ συμπληρωματικές συνεδριάσεις μπορούν να λάβουν χώρα μετά από αίτηση του Προέδρου ή της πλειοψηφίας των μελών του, για την εξέταση θεμάτων σχετικών με το γενικό προσανατολισμό της παρεχόμενης προς τους αιρετούς επιμόρφωσης.

Όσον αφορά το επιμορφωτικό πρόγραμμα που προσφέρεται στους αιρετούς των Τοπικών Δομών, το CNFEL βεβαιώνει ότι σε γενικές γραμμές, περιέχει θεματικές ενότητες που σχετίζονται με τις δυσκολίες που συναντούν οι αιρετοί στην πορεία άσκησης

1. Βλ. άλλα στοιχεία περί Γαλλίας στο: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Ελλάδα, Χώρες-Μέλη Ε.Ε.. Τόμ. Α', Ζ' έκδ.* Αθήνα, 2003. Βλ. ακόμη: CNFEL: *Ετήσια Έκθεση έτους 1998.*

των καθηκόντων τους, καθώς και γενικές γνώσεις όσον αφορά τομείς που σχετίζονται με την επιβολή ρυθμίσεων, την τοπική οικονομική διαχείριση, την τοπική ανάπτυξη κ.ά.. Το εν λόγω Συμβούλιο στην πορεία λειτουργίας του, απέρριψε Οργανισμούς με επιμορφωτικό πρόγραμμα που περιοριζόταν σε ένα μόνο τομέα παρέμβασης ή που απευθυνόταν σε ανάγκες μιας συγκεκριμένης μόνο ομάδας αιρετών. Τέτοια υπήρξε η περίπτωση Οργανισμών το πρόγραμμα των οποίων δεν περιελάμβανε σεμινάρια πληροφορικής, επικοινωνίας, προσωπικής ανάπτυξης, ξένων γλωσσών και κοινωνικών επιστημών. Παράλληλα, για την βέλτιστη απόδοση των επιμορφωτικών προγραμμάτων, το CNFEL συνιστά την πρόσληψη εξειδικευμένων παιδαγωγών από τα ενδιαφερόμενα επιμορφωτικά Κέντρα, καθώς και την παρέμβαση στην επιμορφωτική διαδικασία επιμορφωτών από τον χώρο των αιρετών και των στελεχών των Τοπικών Δομών, της Κεντρικής Διοίκησης, των επιχειρήσεων κ.λ.. Τέλος, επισημαίνει ότι η παρεχόμενη επιμόρφωση οφείλει να είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες των αιρετών, των οποίων το επίπεδο γνώσεων είναι συχνά ετερογενές.

2. Το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Λειτουργίας των Τοπικών Δομών (CNFPT)

Το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Λειτουργίας των Τοπικών Δομών (Centre National de la Fonction Publique Territoriale - CNFPT²) αποτελεί πραγματικό μοχλό ανάπτυξης στην υπηρεσία της αποκέντρωσης. Είναι υπεύθυνο για την οργάνωση σεμναρίων επιμόρφωσης και ανάπτυξης των επαγγελματιών ικανοτήτων των στελεχών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με σκοπό τον εκσυγχρονισμό του αποκεντρωμένου Δημόσιου Τομέα.

Το CNFPT χρηματοδοτείται από εισφορές που υποχρεούνται να καταβάλουν οι Τοπικές Δομές και αποτελεί έναν Οργανισμό ευρέως αποκεντρωμένο, αφού περιλαμβάνει 28 τοπικά αντιπροσωπευτικά κέντρα, 4 Εθνικές Σχολές στελεχών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και ένα Εθνικό Ινστιτούτο σπουδών Περιφερειακής ανάπτυξης στο Στρασβούργο.

Το CNFPT αναλύει τις μορφωτικές ανάγκες - ατομικές και συλλογικές - εξεργάζεται σχέδια επιμόρφωσης συνδεδεμένα με τις δραστηριότητες, τα σχέδια και τις δυνατότητες των Τοπικών Αρχών και αναλαμβάνει την σύλληψη και αξιολόγηση των επιμορφωτικών δράσεων. Στις πρωτοβουλίες του Εθνικού Κέντρου περιλαμβάνεται και η οργάνωση προκαταρκτικών σεμναρίων επιμόρφωσης για την ομαλή εισαγωγή των καινούριων στελεχών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Τα σεμινάρια τελούνται στις Εθνικές Σχολές στελεχών των Τοπικών δομών και στο Εθνικό Κέντρο Περιφερειακών Σπουδών.

Το CNFPT έχει αναπτύξει εταιρικές σχέσεις με το Ανώτατο Συμβούλιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα κέντρα διαχείρισης, την Γενική Διεύθυνση των τοπικών δομών (Direction Générale des Collectivités Locales), το Εθνικό Ταμείο Συνταξιοδότησης των στελεχών των Τοπικών δομών (Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales), το Υπουργείο Εργασίας καθώς και το σύνολο των υπουργείων και των αποκεντρωμένων υπηρεσιών και Οργανισμών. Επιπλέον, το CNFPT εδραιώνει εταιρικές σχέσεις με τις ενώσεις αιρετών των Δήμων και Κοινοτήτων, των Νομών και των Περιφερει-

ών, καθώς επίσης και παιδαγωγικές εταιρικές σχέσεις με άλλες σχολές του Δημόσιου Τομέα και με πανεπιστήμια.

Παράλληλα, το εν λόγω Κέντρο διοργανώνει συνέδρια και συζητήσεις στο σύνολο της επικράτειας, σχετικά με την υπάρχουσα κατάσταση και τις εξελίξεις της Δημόσιας Διοίκησης. Επιπροσθέτως, με τη δημιουργία δικτυακού τόπου είναι εφικτή η μετάδοση πληροφοριών αναφορικά με τις ενέργειες του Κέντρου, ενώ συγχρόνως καθίσταται δυνατή η εγγραφή σε σεμινάρια και διαγωνισμούς των ενδιαφερομένων μέσω του διαδικτύου. Παράλληλα, δημοσιεύονται τα πρακτικά των συμβουλίων, πρακτικοί και μεθοδικοί οδηγοί κ.ά. σε έντυπη ή ψηφιακή μορφή (CD-ROM).

Προγράμματα επιμόρφωσης του CNFPT για τα στελέχη

Τα σεμινάρια και οι προγραμματισμένες ημερίδες διοργανώνονται για τους υπαλλήλους όλων των κατηγοριών των Τοπικών Δομών, χωρίς διάκριση ανάλογα με το βαθμό, τη λειτουργία ή τη θέση τους. Τέτοια είναι τα ακόλουθα:

- Ομιλία ενώπιον κοινού

Δημιουργία και διάδοση κατανοητού προς το κοινό μηνύματος.

Επεξεργασία φωνής, εντοπισμός των συνιστωσών της προφορικής έκφρασης (ψυχολογικά εμπόδια, άγχος, οργάνωση ιδεών, παρουσίαση), διαχείριση του χρόνου.

- Εκμάθηση επιχειρηματολογίας

Ικανότητα έκφρασης με απλούς όρους για την μετάδοση δύσκολων νοημάτων.

Εντοπισμός περιεχομένου, κοινό στο οποίο απευθύνεται, μεθόδευση επιχειρηματολογίας, εύρεση κατάλληλων λέξεων - φράσεων, πειστικά εφές, διαχείριση χρόνου, υπερέαση απόψεων κ.ά..

- Αντιμετώπιση διαξιφισμών

Εκμάθηση αντιμετώπισης διαξιφισμών, διαχείριση δυσμενών καταστάσεων.

Εντοπισμός αιτιών αντιπαράθεσης, στρατηγικές διαχείρισης της κατάστασης, μετάβαση από την αντιπαράθεση στη διαπραγμάτευση, προσαρμογή και απεμπλοκή από παρόμοιες καταστάσεις.

- Προσαρμογή σωματικής - ψυχολογικής ακεραιότητας κατά την επαγγελματική δραστηριότητα

Απόκτηση δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση επιθετικής συμπεριφοράς στον εργασιακό χώρο.

Εντοπισμός της διαμάχης, εκμάθηση τοποθέτησης και διαχείρισης του διαξιφισμού, πρακτικές εφαρμογές, βασικές χειρονομίες αυτοάμυνας.

- Μεθοδολογία συγκράτησης σημειώσεων

Μεθοδολογία συγκράτησης των σημαντικών πληροφοριών σε μια ομιλία.

Τεχνικές συγκράτησης σημειώσεων, μεθοδολογία, πρακτική εφαρμογή.

- Σύνταξη αλληλογραφίας: τα υπηρεσιακά σημειώματα

Γνωριμία με τα διαφορετικού τύπου υπηρεσιακά σημειώματα και εκμάθηση σύνταξής τους. Η οργάνωση των πληροφοριών, το στυλ και ο διοικητικός φορμαλισμός, πρακτικές μέθοδοι.

- Ανάπτυξη ατομικών επιδόσεων και επιδόσεων των συνεργατών

Ανάλυση της συμπεριφοράς των ομάδων, εκμάθηση δεξιοτήτων διαχείρισης μίας ομάδας, οργάνωση και αξιολόγηση πλάνου επιμόρφωσης των συνεργατών. Ρόλοι και υπευθυνότητα, εξουσία, συμπεριφορές, παρακίνηση, έλεγχος, εκχώρηση αρμοδιοτήτων μέσα στην ομάδα.

- Τα δημόσια έγγραφα στις υπηρεσίες των Τοπικών Δομών και ο έλεγχος νομιμότητάς.

Γνωριμία με τις αρχές του δικαίου που κατευθύνουν την διοικητική δράση, σεβασμός των δικαστικών κανόνων, γνωριμία με τους μηχανισμούς ελέγχου, τα βασικά νομοσχέδια, ο έλεγχος νομιμότητας και η δικαστική εξουσία, το αντικείμενο ελέγχου, η διοικητική δικαιοδοσία.

- Προγραμματισμός - Εκμάθηση λογισμικού Η/Υ

(Για αρχάριους και για προχωρημένους)

Π.Χ. Word, Excel, Photoshop, AutoCAD, Access, Internet κ.λ.

Μύηση στους κανόνες και μηχανισμούς του προγραμματισμού, του περιβάλλοντος του Η/Υ, δημιουργία κειμένων, λογιστικών φύλλων, βάσεων δεδομένων, εκμάθηση ασφαλούς χρήσης και πλοήγησης στο διαδίκτυο, χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου κ.λ.

- Εταιρικές σχέσεις και συνεργασία μέσω δικτύου στον κοινωνικό τομέα.

Ανάπτυξη μεθόδων εργασίας των εταιρικών σχέσεων μέσω δικτύου, ανάπτυξη πρακτικών συνεργασίας.

- Δίκτυο διευθυντών διαχείρισης ανθρώπινων πόρων.

Συνάντηση διευθυντών, συνεργασία μέσω δικτύου, ανταλλαγή απόψεων και επαγγελματικών πρακτικών.

- Το καθεστώς των αιρετών αντιπροσώπων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Έλεγχος της διοικητικής διακυβέρνησης των αιρετών, αποζημιώσεις, χορήγηση αδειών, το οικονομικό καθεστώς των αποζημιώσεων, η κοινωνική ασφάλιση των αιρετών, το δικαίωμα στην επιμόρφωση, η συνταξιοδότηση κ.ά..

- Ευθύνες των Τοπικών Δομών.

Προσδιορισμός των διαφορετικών τύπων ευθύνης του δημοσίου υπαλλήλου και των Τοπικών Δομών, εμφάθυση στα νομικά πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα ποινικά παραπτώματα, τα πταίσματα κ.ά..

3. Το Κέντρο Επιμόρφωσης Δημάρχων και Αιρετών εκπροσώπων των Τοπικών Δομών (CFMEL)

Το Κέντρο Επιμόρφωσης Δημάρχων και Αιρετών Αντιπροσώπων των Τοπικών Δομών (Le Centre de Formation des Maires et Elus Locaux -CFMEL³) εφαρμόζει επιμορφωτικά προγράμματα που λαμβάνουν τη μορφή συναντήσεων των αιρετών (διάρκειας μίας ημέρας), ειδικών συνεδριάσεων (διάρκειας μισής μέρας) και διασκέψεων. Τα θέμα-

τα των σεμναρίων αφορούν στους τομείς της διοίκησης, και της τοπικής διαχείρισης, όπως: οικονομικά της Αυτοδιοίκησης, νομοθεσία, πολεοδομία, συμβόλαια κ.ά.. Κατά τη διάρκεια των ημερίδων περιλαμβάνεται γεύμα, ενώ για τα έξοδα των σεμναρίων επιβαρύνεται το CFMEL. Οι επιμορφωτικές δράσεις δεν περιορίζονται σε συγκεκριμένο αριθμό ατόμων, αλλά επιτρέπουν την παρακολούθηση μεγάλου αριθμού αιρετών στο ξεκίνημα της πολιτικής τους καριέρας. Οι συναντήσεις περιλαμβάνουν διαλέξεις, συζητήσεις, προβολή βίντεο και διαφανειών. Εκτός από τους εσωτερικούς επιμορφωτές, το CFMEL επιλέγει επίσης, όταν κρίνει απαραίτητο εξωτερικούς συνεργάτες και συχνά πανεπιστημιακούς.

Επιμορφωτικά προγράμματα του CFMEL:

- Η λειτουργία του Δημοτικού Συμβουλίου
- Ανάλυση στην οικονομική κατάσταση του Δήμου
- Ο Νόμος του 2002 για τα οικονομικά
- Έναρξη εκλογικής θητείας: ανάλυση της οικονομικής κατάστασης των Τοπικών Δομών
- Η ενεργός διαχείριση του χρέους
- Η διαχείριση των υδάτων
- Ο κοινοτικός προϋπολογισμός
- Δάνεια
- Διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος
- Διαχείριση απορριμμάτων
- Πρόληψη πυρκαγιών στα δάση
- Ευρωπαϊκά Ταμεία κ.ά..

4. Το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης των Αιρετών των Τοπικών Δομών (IFET)

Το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης των Αιρετών των Τοπικών Δομών (Institut pour la formation des Elus Territoriaux - IFET⁴) δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Συνέλευσης των Νομών της Γαλλίας (Assemblée des Départements de France) με σκοπό να παράσχει στους αιρετούς ένα σχέδιο επιμορφωτικής δράσης προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους. Ο Οργανισμός αποσκοπεί στο να καταστήσει τους αιρετούς ικανούς να επενδύσουν στη μόρφωση και να την προβάλλουν μετέπειτα ως εγγύηση των ικανοτήτων τους. Στα σεμινάρια, το σώμα των διδασκόντων αποτελούν ειδικοί εκπαιδευτές, πανεπιστημιακοί και αιρετοί. Το IFET ασκεί τη δραστηριότητά του στα πλαίσια του νόμου για την επιμόρφωση με την συγκατάθεση του Υπουργείου Εσωτερικών. Οι διανομαρχιακές συνεδρίες συγκεντρώνουν τους αιρετούς στο Παρίσι, ενώ άλλες οργανώνονται επιτόπου στο Γενικό Συμβούλιο μετά από αίτηση ομάδων αιρετών ή περισσότερων ενωμένων Νομών. Οι εγγραφές περιορίζονται σε δέκα άτομα ανά ομάδα και απευθύνονται σε αιρετούς ως επί το πλείστον.

4. Στοιχεία διαδικτύου από την ηλεκτρ. διεύθυνση [www. Département.org/instit_form/institute_form.htm](http://www.Département.org/instit_form/institute_form.htm).

Παρουσίαση σεμιναρίων του IFET για τους αιρετούς

Το IFET διοργανώνει σεμινάρια σχετικά με οχτώ μεγάλες θεματικές κατηγορίες, προκειμένου να ενισχύσει τις δεξιότητες των αιρετών αναφορικά με τους τοπικούς θεσμούς:

1. Μεθοδολογία επεξεργασίας μιας κοινωνικής πολιτικής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

2. Τα δικαστικά ρίσκα

3. Οικονομικά και τοπική ανάπτυξη

4. Περιβάλλον και δημόσιοι χώροι

5. Δεξιότητες του αιρετού

6. Διαχείριση και στρατηγική

7. Προσέγγιση επιχειρήσεων

8. Επαφές με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Αναλυτικότερα μερικά από τα θέματα των σεμιναρίων που αντιστοιχούν στις ανωτέρω κατηγορίες ακολουθούν ως εξής⁵:

- Εκμάθηση ομιλίας και έκφρασης - ενίσχυση της πειθούς

Εκμάθηση τεχνικών προς χρήση σε ομιλίες και συζητήσεις, ενίσχυση επιχειρηματολογίας, διαχείριση συζήτησης σε δύσκολες καταστάσεις

- Έλεγχος των συναισθημάτων κατά την ομιλία μπροστά σε κοινό

Έλεγχος των συναισθημάτων για την καλύτερη μεταβίβαση του μηνύματος προς το κοινό

- Μεθοδολογία ανάπτυξης μιας επιχειρηματολογίας

- Το προφίλ των ραδιοτηλεοπτικών συνεντεύξεων

Τονισμός των ιδεών και των μηνυμάτων προς μετάδοση, αποφυγή παγίδων, υιοθέτηση αποτελεσματικής συμπεριφοράς απέναντι σε έναν δημοσιογράφο

- Διαχείριση και καλλιέργεια των σχέσεων με τον Τύπο

Προβολή και υιοθέτηση επαγγελματικής συμπεριφοράς προς τους δημοσιογράφους

- Γρήγορη Ανάγνωση

Ανάγνωση δέκα φορές πιο γρήγορη κατανοώντας και συγκρατώντας περισσότερα

- Διαχείριση των διαξιφισμών

Εκμάθηση αναμονής και επίλυσης των αντιπαραθέσεων

_ Υποχρεώσεις και ευθύνες των αιρετών

Διασάφηση των υποχρεώσεων και ευθυνών των αιρετών για την σωστή εκτέλεση των καθηκόντων τους

- Ανάπτυξη δράσεων διεθνούς συνεργασίας

Χρήση των διεθνών συνεργασιών προς όφελος της τοπικής κοινωνίας

- Διαρθρωτικά ταμεία και Κοινοτικά προγράμματα

Πληροφόρηση σχετικά με τις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αξιοποίηση των στοιχείων για την ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό των τοπικών δομών

5. Στοιχεία διαδικτύου από την πλεκπ. διεύθυνση www.departement.org/instit_form/instit_form.htm και www.aric.asso.fr/formation_liste.htm.

- Ο προϋπολογισμός των Τοπικών Δομών

Κατανόηση λειτουργίας του προϋπολογισμού για την μέγιστη δυνατή απόδοση των καθυκόντων των αιρετών

- Πληροφορική και νέες τεχνολογίες

Εξοικείωση των αιρετών με το περιβάλλον και τις λειτουργίες του Η/Υ, εκμάθηση πλοήγησης και ασφαλούς επικοινωνίας μέσω διαδικτύου, γνωριμία με τις νέες τεχνολογίες

- Εκλογή των Γενικών Συμβούλων

Δημόσια οικονομικά, επικοινωνία, ζητήματα τριβής, έλεγχος του δικαστικού πλαισίου των περιφερειακών εκλογών για την εκμάθηση των διαδικασιών και περιορισμός των αντιπαραθέσεων

5. Η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (ΕΝΑ)

Η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης⁶ (Ecole Nationale d' Administration -ΕΝΑ), η οποία λειτουργεί από το 1945, αποτελεί σχολή προεισαγωγικής εκπαίδευσης με αποστολή την συστηματική εκπαίδευση των υποψηφίων εκείνων που επιθυμούν να σταδιοδρομήσουν σε ένα από τα μεγάλα σώματα (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ελεγκτικό Συνέδριο, Οικονομικών Επιθεωρητών, Νομαρχιακό και Διπλωματικό Σώμα). Πρόκειται για τη σχολή δημιουργίας μας ελίτ που αποτελεί τον διοικητικό τεχνοκρατικό δυναμισμό του Γαλλικού διοικητικού συστήματος. Οι σπουδαστές της ΕΝΑ προέρχονται από διαφορετικές πηγές και εισέρχονται με τη διαδικασία του διαγωνισμού. Η εκπαίδευση έχει δύο βασικές κατευθύνσεις: την Δημόσια Διοίκηση και την Οικονομική Διοίκηση, που εμπλουτίζονται με τα επί μέρους προγράμματα και τους τομείς στους οποίους οι σπουδαστές επιθυμούν να σταδιοδρομήσουν. Οι σπουδές διαρκούν τρία περίπου χρόνια και χωρίζονται σε στάδια θεωρητικής κατάρτισης και πρακτικής άσκησης. Η έμφαση που δίδεται στην πρακτική εκπαίδευση είναι μεγάλη, γιατί έχει ως σκοπό την εξοικείωση των σπουδαστών με τον τρόπο άσκησης της διοίκησης, όχι μόνο σε κεντρικό, αλλά σε όλα τα διοικητικά επίπεδα και σε πολλούς τομείς. Οι απόφοιτοι της ΕΝΑ διακρίνονται για την ποιοτική τους κατάρτιση και την αποτελεσματικότητά τους, γεγονός που αποδεικνύει ότι η σωστή ποιότητα προσωπικού κατά την είσοδο στην δημόσια υπηρεσία, συνεχίζει να παράγει την σωστή ποιότητα μέχρι την κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας. Εκτός των ανωτέρω, η σχολή προσφέρει επιμορφωτικά σεμινάρια σε αιρετούς και στελέχη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Παρουσίαση σεμιναρίων της ΕΝΑ για στελέχη και αιρετούς⁷

Ορισμένες από τις θεματικές των σεμιναρίων που διενεργούνται στα πλαίσια του κύκλου επιμόρφωσης των αιρετών και των στελεχών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι οι εξής:

6. Ο θεσμός του επιμορφωτή στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, ο ρόλος του και η επιστημονικοτεχνική του κατάρτιση. Επιστ. Υπεύθ.: Καθηγητής Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Πάντσιο Πανεπιστήμιο Κοιν. Πολ. Επ. Αθηνών, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 1993.

7. Στοιχεία διαδικτύου από την ηλεκτρ. διεύθυνση της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης της Γαλλίας: www.ena.fr.

- Η αποκέντρωση: αρχές και πρακτικές.

- Η διοίκηση των πόλεων και η αστική ανάπτυξη.

- Η αγροτική ανάπτυξη.

- Οι Τοπικές Δομές: νέες εξουσίες, νέα ρόγια.

- Τα συστήματα πληροφόρησης των Τοπικών Δομών.

- Τα εμπόδια της νέας φάσης της αποκέντρωσης.

- Αποτίμηση των δημόσιων δράσεων.

- Νέοι τρόποι παρεμβατισμού του Κράτους.

- Η αειφόρος ανάπτυξη: σεβασμός του περιβάλλοντος, κοινωνική ισότητα, οικονομική βιωσιμότητα.

- Τρόποι βελτίωσης της αποτελεσματικότητας μιας δημόσιας υπηρεσίας.

Πιο αναλυτικά ακολουθούν ενδεικτικά τα εξής προγράμματα:

Α. Τα εμπόδια της νέας φάσης της αποκέντρωσης

Διάρκεια: 2 ημέρες.

Κόστος: 650 ευρώ.

Συντονιστής: Michel Thenault - Νομάρχης της περιφέρειας της Alsace.

Παρουσίαση: Η αποκέντρωση αποτελεί στις μέρες μας έναν βασικό μοχλό ανάπτυξης που συνοδεύει την κρατική μεταρρύθμιση. Ο πρώτος κύκλος των μέτρων που ξεκίνησε εδώ και 20 έτη συνεχίζει προς την εκπλήρωση των στόχων του.

Στόχοι: μετά από μια σύντομη παρουσίαση της εξέλιξης και των αποτελεσμάτων της αποκέντρωσης του Κράτους, και της θέσης των Τοπικών Δομών (στελέχωση, αρμοδιότητες, νομοθεσία, προϋπολογισμός, χρηματοδότηση), ο επόμενος

NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY OF ATHENS

DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

INTERDISCIPLINARY POST GRADUATE PROGRAMME «ARCHITECTURE AND PHYSICAL PLANING»

ACADEMIC DIRECTION

«TOWN PLANNING -
SPATIAL PLANNING»

ACADEMIC YEAR

2nd (vernal) SEMESTER 2001 - 2002

COURSE

PLANNING WITH THE NATURE IN
THE URBAN ENVIRONMENT

LECTURERS

ARAVANTINOS Athanassions

Professor

KOSMAKI Polyxeni

Assistant Professor

WORKTEXT TITLE

KORDAS Ilias

«AN APPROACH ON THE
VULNERABILITY OF PUBLIC
OPEN SPACES OF ATHENS, DUE
TO CRIME AND VANDALISM
ACTIVITIES»

στόχος θα είναι η αναγνώριση των ρίσκων που εμφανίζονται στην πορεία προς την αποκέντρωση:

- Στο επίπεδο των Τοπικών Δομών και των αρμοδιοτήτων (συγκρίσεις με άλλες χώρες).

- Στην επανεξέταση του Κράτους: ποιες στρατηγικές, ποιοι στόχοι;

- Στους διακανονισμούς αναφορικά με: την εξισορρόπηση μισθών και φόρων, την ισοτίμη πρόσβαση στη Δημόσια Διοίκηση.

- Στο σχέδιο προς υιοθέτηση αναφορικά με τις αποκεντρωμένες υπηρεσίες.

Περιεχόμενο:

- Περιγραφή και χρήσιμες συγκρίσεις.

- Τροποποίηση του θεσμικού τοπίου.

- Πειραματισμός: αλλαγή μοντέλου; Ο ομοσπονδιακός τρόπος διακυβέρνησης εξακολουθεί να είναι ο κατάλληλος;

- Χρηματοδοτήσεις: η οικονομική εξίσωση.

- Επανεξέταση του Κράτους κεντρικού και τοπικού.

Μέθοδος:

- Ανά θέμα: περιγραφή, αποτίμηση, προτεινόμενες μέθοδοι, συμπεράσματα.

Β. Τρόποι βελτίωσης της αποτελεσματικότητας μίας δημόσιας υπηρεσίας

Κόστος: 900 ευρώ.

Στόχοι:

- Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών.

- Ανάλυση της ποιότητας και του επιπέδου της παρεχόμενης εξυπηρέτησης προς τους πολίτες.

- Επεξεργασία και εφαρμογή στρατηγικών συνεχούς βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών.

Θέματα:

- Προσομοίωση οργάνωσης μιας δημόσιας υπηρεσίας.

- Μελέτη περίπτωσης (case study).

- Παρουσίαση, επεξήγηση και χειρισμός μεθόδων και εργαλείων για την ανάλυση περιπτώσεων και για αλλαγές που αφορούν στην μετατροπή του διαδικαστικού μέρους της εργασίας στους κόλπους μιας δημόσιας υπηρεσίας.

6. Το Κέντρο Εμπόρφωσης των αιρετών των Τοπικών Δομών (CEFEL)

Το CEFEL⁸ είναι ένας ακόμα φορέας επιφορτισμένος με το έργο της ενημέρωσης και εμπόρφωσης των αιρετών των Τοπικών Δομών. Οι θεματικές των σεμιναρίων του περιλαμβάνουν, εκτός των άλλων και σεμινάρια που αφορούν στην προεκλογική εκστρατεία των αιρετών των Τοπικών Δομών. Πιο συγκεκριμένα, το εν λόγω Κέντρο διοργάνωσε το Σεπτέμβριο του 2003 στο Παρίσι σεμινάριο με θέμα: Δικαιώματα και υποχρεώσεις των αι-

8. Στοιχεία διαδικτύου από την ηλεκτρ. διεύθυνση: www.cefel.org.

ρετών των Τοπικών Δομών κατά την περίοδο της προεκλογικής εκστρατείας. Στόχος του σεμναρίου ήταν να εφιστήσει την προσοχή των αιρετών των Τοπικών Δομών στους ιδιαίτερους περιορισμούς και απαιτήσεις που συνεπάγεται ο ρόλος τους κατά την προεκλογική εκστρατεία. Το σεμινάριο χωρίστηκε σε τρεις κυρίως ενότητες:

α. Ο νέος τρόπος ψηφοφορίας των Τοπικών Δομών και η κατανομή των εδρών. Ενημέρωση γύρω από το σχετικό νόμο που τέθηκε σε εφαρμογή κατά το έτος 2003, ο οποίος παρουσιάζει σημαντικές διαφορές σε σχέση με τον προηγούμενο του 1998.

β. Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την προεκλογική καμπάνια, και το εκλογικό πρόγραμμα. Οι Τοπικές Αρχές υπόκεινται σε ιδιαίτερους περιορισμούς κατά τα διάφορα στάδια της προεκλογικής περιόδου. Για την ακρίβεια, δεν μπορούν να προωθήσουν τη δράση της Τοπικής Δομής, ούτε να συμμετάσχουν στη χρηματοδότηση της εκστρατείας.

γ. Η διαφοροποίηση ανάμεσα στον αιρετό που ασκεί τη θητεία του και στον υποψήφιο αιρετό. Ο υποψήφιος αιρετός όταν κατέχει κι άλλα αξιώματα εκτός από αυτό που διεκδικεί, έρχεται αντιμέτωπος με την αντιφατικότητα των ρόλων που καλείται να διαδραματίσει. Επομένως πρέπει να εγκαταλείψει τα καθήκοντα εκείνα που θα εμποδίσουν την αφοσίωση του στην μετέπειτα θητεία του ως εκλεγμένου αιρετού. Η ενημέρωση γύρω από το πια καθήκοντα είναι ασυμβίβαστα με την μετέπειτα πορεία του αιρετού και ποιά μπορεί να συνεχίσει είναι ο στόχος της τρίτης ενότητας του σεμναρίου.

7. Το Στανροδρόμι των Κοινοτήτων (*Carrefour des Communes*)

Πρόκειται για μια ανεξάρτητη Ένωση πολιτικών κομμάτων, αναγνωρισμένη από το Υπουργείο Εσωτερικών της Γαλλίας, η οποία παρέχει επιμορφωτικά προγράμματα στους αιρετούς. Η κάλυψη του κόστους των εν λόγω σεμναρίων γίνεται από τον προϋπολογισμό της Τοπικής Αρχής στην οποία ανήκει κάθε αιρετός. Σημειώνεται ότι τα επιμορφωτικά προγράμματα παρουσιάζουν αποκεντρωμένο χαρακτήρα και έχουν την δυνατότητα να οργανωθούν σε τοπικό επίπεδο. Επιπλέον, εάν ο αιρετός είναι μισθωτός μπορεί να επωφεληθεί μιας άδειας των 18 ημερών ανά εκλογική θητεία, την απώλεια των εισοδημάτων του οποίου θα αναπληρώσει η Τοπική Αρχή.

Οι θεματικές των σεμναρίων της Ένωσης *Carrefour des Communes*⁹ για τους αιρετούς της Ile de France κατά το έτος 2004 είχαν ως εξής:

- Ομιλία ενώπιον κοινού.
- Γρήγορη ανάγνωση.
- Η δύναμη στο γραπτό λόγο.
- Ο προϋπολογισμός.
- Εταιρικές σχέσεις ιδιωτικές/δημόσιες.
- Κοινοτική διαχείριση.
- Νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας.
- Οικονομικός προσανατολισμός.

- Συλλογή και διαχείριση των απορριμμάτων κ.ά..

Το κόστος κάθε σεμιναρίου ανέρχεται σε 380 ευρώ ανά άτομο και περιλαμβάνει την συμμετοχή στο σεμινάριο, προσφορά καφέ, γεύμα και ενημερωτικό υλικό.

8. *Η Ένωση των Δημάρχων του Isère (Association des Maires de l' Isère - AMI¹⁰)*

Η Ένωση συστάθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου του 1901, εδρεύει στην Grenoble και έχει ως πρωταρχικό στόχο την προσφορά στήριξης και την παροχή ενημέρωσης στους Δημάρχους, στους αναπληρωτές τους, στους Προέδρους και τους Αντιπροέδρους των Δήμων του Isère. Διαθέτει μια αρκετά εκτεταμένη βάση δεδομένων στο διαδίκτυο για την παροχή πληροφοριών και επιπλέον παρέχει αναλυτικές οδηγίες για τον τρόπο προσέγγισης της περιοχής και τη δυνατότητα εξεύρεσης χώρου στάθμευσης, για όσους ενδιαφέρονται να παραβρεθούν σε σεμινάρια ή συναντήσεις. Επιπροσθέτως, παρέχει αναλυτικές πληροφορίες για τα δρομολόγια αεροπλάνων και τρένων, οδηγίες για τους αυτοκινητόδρομους κ.λ. για την προσέλευση όσων βρίσκονται σε απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές.

Η Ένωση αποστέλλει κάθε δίμηνο στους Δήμους ενημερωτικό υλικό («La letter de l' Ami») γύρω από τα νέα νομοθετικά κείμενα και τους κανονισμούς, καθώς και γύρω από θεματικές που σχετίζονται με τη καθημερινή διοίκηση του Δήμου, τις σχέσεις μεταξύ των Κοινοτήτων και τις υπηρεσίες του Κράτους¹¹.

9. *Το Κέντρο για την επιμόρφωση των αιρετών των Τοπικών Δομών (CIFoDEL)*

Το εν λόγω Κέντρο (Centre d' Information et de Formation des Elus Locaux de l' Isère - CIFoDEL¹²) ιδρύθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. του 1901 και περιλαμβάνει την Ένωση Δημάρχων του Isère, την Ένωση των Δημοτικών Συμβούλων, το Γενικό Συμβούλιο, το πανεπιστήμιο, καθώς και όλες τις κοινότητες του Νομού και τις Νομαρχιακές Ενώσεις των αιρετών. Το CIFoDEL παρέχει τις υπηρεσίες του από το έτος 1965, είναι αναγνωρισμένο από το Υπουργείο Εσωτερικών της Γαλλίας και αποσκοπεί στην παροχή συμβουλών, ενημέρωσης και επιμόρφωσης προς τους αιρετούς των Τοπικών Δομών σε όλους τους τομείς των αρμοδιοτήτων τους.

Οι υπηρεσίες που προσφέρει το Κέντρο είναι ποικίλες:

α. Εκδίδει και αποστέλλει στους Δήμους κάθε δίμηνο ένα 12σέλιδο περιοδικό («L'ESSENTIEL SUR») σε γλώσσα απλή και σαφή, πάνω σε θέματα που σχετίζονται με τη διαχείριση των δημοτικών υποθέσεων, ενώ παράλληλα δημοσιεύει κείμενα, βιβλία ή άρθρα πάνω σε θέματα ή γεγονότα που σχετίζονται με τη κοινοτική ζωή. Επιπλέον, κάθε μήνα εκδίδει μια βιβλιογραφική δημοσίευση των νομοθετικών κειμένων που αφορούν τις Τοπικές Δομές, την οποία μπορούν να προμηθευτούν οι αιρετοί μέσω συνδρομής ή μέσω διαδικτύου.

10. Στοιχεία διαδικτύου από την ηλεκτρ. διεύθυνση: www.grenoble-isere.com.

11. Περισσότερα για τα ιεύχη που εκδίδει η AMI και το περιεχόμενό τους βλ. στην ηλεκτρ. διεύθυνση: www.grenoble-isere.com/ami/lettre/lettre.htm.

12. Στοιχεία διαδικτύου από την ηλεκτρ. διεύθυνση: www.cifodel.fr.

β. Διαθέτει βιβλιοθήκη με πολυάριθμες δημοσιεύσεις στη διάθεση των αιρετών και με δυνατότητα ελεύθερου δανεισμού.

γ. Παρέχει τη δυνατότητα τηλεφωνικής επικοινωνίας για απάντηση σε πρακτικές απορίες και ερωτήματα των αιρετών, αλλά και τη δυνατότητα μετακίνησης των συμβούλων του Κέντρου για την παροχή βοήθειας στους Δήμους (η παροχή της τελευταίας αυτής υπηρεσίας του Κέντρου γίνεται με οικονομικό αντίτιμο το οποίο ποικίλει ανάλογα με το μέγεθος και τη φύση λειτουργίας της Τοπικής Αρχής).

δ. Παρέχει επιμορφωτικά προγράμματα διάρκειας μισής ή μίας ημέρας και απογευματινά, τα οποία συνήθως επαναλαμβάνονται σε διαφορετικά σημεία του Νομού. Επίσης διοργανώνει σεμινάρια μετά από αίτηση των Δήμων ή των ενώσεων των Δημάρχων, με μεγάλη ποικιλία θεμάτων.

Μερικές από τις θεματικές των σεμιναρίων για το έτος 2004-2005 είναι οι εξής:

- Ρυθμίσεις για την αφισκοδόληση και τη διαφήμιση.
- Αναζωογόνηση της υπαίθρου.
- Οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Το Ίντερνετ στους Δήμους.
- Χειρισμός βασικών προγραμμάτων Η/Υ.
- Αποτελεσματική συγκράτηση σημειώσεων.
- Διαχείριση άγχους.
- Έλεγχος των συναισθημάτων.
- Περιβαλλοντική ποιότητα.
- Δημόσια ομιλία κ.ά..

10. Το Ινστιτούτο Αποκέντρωσης

Το Ινστιτούτο Αποκέντρωσης (Institut de Décentralisation) προσφέρει προγράμματα επιμόρφωσης σε αιρετούς και στελέχη των Τοπικών Δομών εξασφαλίζοντας, όπως ισχυρίζεται, παιδαγωγική ποιότητα στα σεμινάρια του, ώστε να προσεγγίζει καλύτερα τα αιτήματα των αιρετών και διοικητικών στελεχών των Τοπικών Δομών. Οι θεματικές¹³ των επιμορφωτικών σεμιναρίων περιλαμβάνουν σε γενικές γραμμές δίκαιο, τοπική διαχείριση, οικονομική διοίκηση, δημόσιες πολιτικές και μάναντζμεντ, ευρωπαϊκά ζητήματα, δημόσια επικοινωνία, διαχείριση των επαφών με τον Τύπο, ομιλία μπροστά σε κοινό, τεχνικές γραπτού πολιτικού λόγου, εκμάθηση Η/Υ κ.λ.. Το σώμα των επιμορφωτών αποτελείται από τους συγγραφείς του περιοδικού Τύπου «Τοπικές αρμοδιότητες», καθώς και από τους καθηγητές που διδάσκουν στο Κέντρο ISMaPP, η επιμορφωτική δράση του οποίου αναλύεται στη συνέχεια. Το Ινστιτούτο Αποκέντρωσης οργανώνει επίσης συναντήσεις μεταξύ των αιρετών προκειμένου να συζητηθούν θέματα της επικαιρότητας, πρακτικές εφαρμοζόμενου μάναντζμεντ, αποκεντρωμένων πολιτικών κ.λ. στις οποίες περιλαμβάνεται και γεύμα.

13. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις θεματικές των επιμορφωτικών σεμιναρίων βλ. στο δικτυακό τόπο: www.idcentralisation.asso.fr.

11. Το Ανώτατο Ίδρυμα Δημόσιου και Πολιτικού Management (ISMaPP)

Προκειμένου να ανταποκριθεί καλύτερα στις ευρύτερες ανάγκες και στις νέες απαιτήσεις των Τοπικών Δομών, το Ινστιτούτο Αποκέντρωσης δημιούργησε εταιρική σχέση με το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, η έδρα του οποίου βρίσκεται στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες. Το Ανώτατο Ίδρυμα Δημόσιου και Πολιτικού Management (Institut Supérieur du Management Public et Politique - ISMaPP¹⁴), δημιουργήθηκε με την υποστήριξη και προτροπή αιρετών των Τοπικών Δομών, πανεπιστημίων, υψηλόβαθμων διοικητικών στελεχών, Ινστιτούτων, Δημόσιων Οργανισμών, γαλλικών και ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, με σκοπό την εκπαίδευση και προετοιμασία υψηλόβαθμων διοικητικών στελεχών στο ρόλο του manager στο Δημόσιο Τομέα. Η παρακολούθηση του προγράμματος του εν λόγω ιδιωτικού Οργανισμού συνοδεύεται από την απόκτηση διπλώματος στο δημόσιο και πολιτικό management. Οι εκπαιδευτές είναι πανεπιστημιακοί, υψηλόβαθμα διοικητικά στελέχη, επαγγελματίες δημόσιων φορέων, αιρετοί κ.λ.. Οι θεματικές των επιμορφωτικών προγραμμάτων καλύπτουν τομείς όπως το δίκαιο, τα οικονομικά των Τοπικών Δομών, το management των Τοπικών Αρχών, οι κοινωνιακές τεχνικές, οι τεχνικές του γραπτού λόγου, οι δημόσιες ομιλίες και συγκεντρώσεις κ.ά. ενώ για την ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών απαιτείται η συμπλήρωση 300 ωρών παρακολούθησης.

12. Συμμετοχή της Γαλλίας σε ευρωπαϊκά και διεθνή επιμορφωτικά και ενημερωτικά προγράμματα

Η Γαλλία εκτός της πληθώρας των επιμορφωτικών Οργανισμών που διαθέτει, συνεργάζεται με διεθνείς φορείς και συμμετέχει σε προγράμματα που διοργανώνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό την ευρύτερη και πληρέστερη επιμόρφωση τόσο των αιρετών όσο και των διοικητικών στελεχών των Γαλλικών Τοπικών Δομών:

Το Ttnet¹⁵ (Training of trainers network) είναι ένα γαλλικό και ευρωπαϊκό δίκτυο που απασχολεί στην επιμόρφωση των επιμορφωτών. Η εργασία του δικτύου επικεντρώνεται στις καινοτόμες πρακτικές επιμόρφωσης, στην ενίσχυση των προσόντων και των ικανοτήτων των εκπαιδευτών, στον τρόπο αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της επιμόρφωσης στον εργασιακό χώρο, στην ποιότητα της παρεχόμενης επιμόρφωσης κ.ά..

Το Ευρωπαϊκό δίκτυο Ttnet ιδρύθηκε το 1998 από το CEDEFOP (European Center for the Development of Vocational Training) ως ένας κοινοτικός χώρος επικοινωνίας, συνεργασίας και εξειδίκευσης πάνω στον τομέα της επιμόρφωσης των επιμορφωτών. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα δίκτυο αποτελούμενο από τα εθνικά δίκτυα των Κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός του CEDEFOP ήταν η ενθάρρυνση των Κρατών-μελών να δημιουργήσουν ένα εθνικό δίκτυο που θα ενώσει τις κυριότερες επιμορφωτικές ενέργειες και προσπάθειες ποικίλων Οργανισμών και φορέων, που αποσκοπούν στην επιμόρφωση των επιμορφωτών. Σήμερα οι Οργανισμοί που συμμετέχουν στο δίκτυο, ανέρχονται στους 200.

14. Στοιχεία διαδικτύου από την πλεκίρ. διεύθυνση: www.ismapp.com.

15. Στοιχεία διαδικτύου από την πλεκίρ. διεύθυνση: www.centre-inffo.fr/map100901/observatoire/ttnet/ttnet.htm.

**Τιμητικές διακρίσεις και βραβεία
ύψους 17.000 ευρώ απένειμε
το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και
Ανθρωπιστικών Αξιών
«Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ»**

Τιμητικές διακρίσεις και βραβεία ύψους 17.000 ΕΥΡΩ απένειμε σε Νέους Επιστήμονες και Φοιτητές το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημ. Ν. ΚΑΡΛΟΣ».

Τα βραβεία επεδόθησαν στα Γραφεία του Κέντρου στην Αθήνα. Δύο βραβεία σε αντίστοιχες Μελέτες Φοιτητών απενημήθησαν εκ παραλλήλου και στην Μνήμη του προώρως θανόντος Φοιτητού, Γεωργίου ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Σε σχετική δήλωσή του ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Κέντρου Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ εξήρε τα ευγενή κίνητρα σύστασης του Κέντρου υπό των Γονέων του προώρως θανόντος Δημητρίου ΚΑΡΛΟΥ, Φοιτητού, κυρίας Έφης ΚΑΡΛΟΥ-ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ και κ. Νικολάου ΚΑΡΛΟΥ, ανέφερε στοιχεία για το μέχρι τούδε επιτελεσθέν έργο του Κέντρου και προκήρυξε τα νέα βραβεία για την περίοδο 14/5/2006-14/5/2007.

Σκοποί του Κέντρου είναι, μεταξύ άλλων και οι εξής:

Η προώθηση των ηθικών και πολιτιστικών αξιών εν γένει μεταξύ των Νέων, μέσω υποτροφιών, συγγραφής μελετών κ.ά..

Η έκδοση εντύπων, εφημερίδων, περιοδικών, η παραγωγή ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού υλικού, η ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφόρησης και ενημέρωσης και η έκδοση επιστημονικών μελετών προς διάχυση των ηθικών και ανθρωπιστικών αξιών.

Η επιμόρφωση της Ελληνικής Νεολαίας μέσω ειδικών προγραμμάτων, σεμιναρίων, συνεδρίων, διαλέξεων, εκθέσε-

ων, εκδόσεων και διεθνών εκδηλώσεων, η αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού και η αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης των νέων σύμφωνα με τα ιδεώδη του ελληνισμού και του χριστιανισμού κ.ά..

Ο Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ γεννήθηκε την 11η Απριλίου 1982 μ.Χ. στην Αθήνα και απεβίωσε την 14η Μαΐου 2001 μ.Χ. στην Θεσσαλονίκη.

Ήταν το μόνο τέκνο της Έφης ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ και του Νικολάου ΚΑΡΛΟΥ.

Απεφοίτησε από το Κολλέγιο Αθηνών. Κατά την διάρκεια της φοίτησής του σ' αυτό επέδειξε λαμπρό ήθος, ζήλο, εργατικότητα, ιδιάζουσα επιμέλεια και διάθεση για ανάληψη ευθυνών.

Πολύ ενωρίς άρχισε να τον απασχολεί το θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού του.

Έτσι, από το έτος 1998 μ.Χ. με πρωτοβουλία του προέβη σε σειρά διερευνητικών επαφών με Καθηγητές Πανεπιστημίου, για το ενδεχόμενο να εγγραφεί σε Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου της Αλλοδαπής, ευθύς μετά την αποφοίτησή του από το Κολλέγιο.

Τον Ιούνιο του έτους 2000 μ.Χ. έγινε δεκτός σε Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου της Μεγάλης Βρετανίας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί η πολύ ενδιαφέρουσα εργασία, που εκπόνησε λίγο πριν αποφοιτήσει από το Κολλέγιο Αθηνών, με θέμα την «BERGINA», λόγω της μεγάλης αγάπης του στην Β. Ελλάδα, στην περιοχή της Πτολεμαΐδας, στην Θεσσαλονίκη και στο χωριό Περδίκκα.

Κατόπιν ήρθε το Πανεπιστήμιο, η άλλη μεγάλη του αγάπη, η Ιατρική, η ευτυχία, το δικό του σπίτι στη Θεσσαλονίκη, η Φυσιολογία, η Ανατομία.

Τον Απρίλιο και τον Μάιο του έτους 2001 μ.Χ. έλαβε ενεργώς μέρος σε Επιστημονική Συνάντηση Νέων Επιστημόνων και Ανωτάτων Στελεχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες επί θεμάτων Νεότητας, Απασχόλησης και Επιστημονικής Έρευνας.

Ο Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ διεκρίνεται για τις δημιουργικές ανησυχίες του, την βεβαιότητά του για τις ικανότητές του, τον πόθο του για γρήγορη κατάκτηση της γνώσης, την δίψα του για ζωή, το ήθος και την αγάπη του για τον Συνάνθρωπο.

ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΙΑΤΡΩΝ Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Της Δρος **Λαμπρ. ΚΑΡΠΟΥΖΟΥ**

1. Κοινοτική πολιτική

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα έγγραφα 3957 1230 (02)¹ και 3957 1230 (04)² ενέκρινε ψηφίσματα σχετικά με την ενσωμάτωση των απαιτήσεων προστασίας της υγείας στις κοινοτικές πολιτικές και την αμοιβαία αναγνώριση της ισχύος των ιατρικών συνταγών στα κράτη-μέλη, βασιζόμενο και στην οδηγία 93/16/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5^{ης} Απριλίου 1993. Διευκολύνεται η ελεύθερη κυκλοφορία των ιατρών και η αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων τους (ΕΕαρ. L 165 της 7/7/93 σελ. 1).

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 93/16/ΕΟΚ στην ελληνική νομοθεσία πραγματοποιήθηκε με το Π.Δ. 38/2004.

Σκοπός της Οδηγίας ήταν η αναγνώριση διπλωμάτων και άλλων τίτλων ιατρικής που επιτρέπουν την πρόσβαση στην ιατρική δραστηριότητα η οποία δραστηριότητα θα προερχόταν ίσως και από διαφορετικό τύπο εκπαίδευσης της χώρας προέλευσης.

Στην Οδηγία γίνεται ειδική μνεία για την ανάγκη εκπαίδευσης του ειδικού ιατρού, ο οποίος θα βοηθήσει στην πρόληψη των ασθενειών. Επίσης διευκρινίζεται ότι η Οδηγία θα εφαρμόζεται στις δραστηριότητες των ιατρών τις οποίες ασκούν οι υπήκοοι των κρατών-μελών ως μισθωτοί ή ως ανεξάρτητοι επαγγελματίες.

Επομένως τα κράτη-μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν με εμπιστευτικό τρόπο α) το ποινικό μητρώο των διακινούμενων ιατρών, β) τις πειθαρχικώς κολάσιμες πράξεις τους, γ) να σέβονται την διαφορετικότητα των θρησκειών τους όσον αφορά τον επαγγελματικό όρκο, δ) να διευκολύνουν την πληροφόρηση για την υγιειονομική νομοθεσία

1. Έγγραφο 3957 1230 (02): Ψήφισμα του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 1995 σχετικά με την ενσωμάτωση των απαιτήσεων προστασίας της υγείας στις κοινοτικές πολιτικές (95/C 350/02). Επίσημη εφημερίδα αριθ., (350 της 30/12/95 σελ. 0002-0003) στοιχεία internet.

2. Έγγραφο 3957 1230 (04): Ψήφισμα του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 1995 για την αμοιβαία αναγνώριση της ισχύος των ιατρικών συνταγών στα κράτη-μέλη (95/C 350/04). Επίσημη εφημερίδα (αριθ. 350 της 30/12/95 σελ. 0005-0005).

και την κοινωνική νομοθεσία καθώς επίσης ν' αποκτούν οι δικαιούχοι προς το συμφέρον τους και προς το συμφέρον των ασθενών τους, τις γλωσσικές γνώσεις που είναι αναγκαίες για την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας στο κράτος υποδοχής³.

2. Προστασία της Δημόσιας Υγείας

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Υπουργοί υγείας, συνελθόντες στο πλαίσιο του Συμβουλίου, επανα-βεβαίωσαν με την έγκριση των παραπάνω, ότι προκειμένου να εξασφαλιστεί υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας των πολιτών της Ε.Ε., είναι αναγκαίο να επιτευχθεί ιδίως μέσω προληπτικών μέτρων βελτίωσης της υγείας, αύξηση της προσδοκίας ζωής και μείωση των προώρων θανάτων καθώς και αύξηση των ετών κατά τη διάρκεια των οποίων μπορεί κανείς να ζήσει υγιής, μείωση ή περιορισμός των αρνητικών συνεπειών και ασθενειών και αναπηριών, προώθηση υγιεινών τρόπων ζωής, φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και γενικά βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις επιπτώσεις που έχει για την υγεία η δράση της κυρίως στους τομείς της οικονομικής και πολιτικής ζωής, καθώς και στην προστασία των καταναλωτών, στην έρευνα της τεχνολογικής ανάπτυξης, στο περιβάλλον, στις μεταφορές, και στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών και των προσώπων.

Η Ε.Ε. αναγνωρίζει την αρμοδιότητα και την υπευθυνότητα σε κάθε κράτος-μέλος για την προστασία της Δημόσιας Υγείας.

Το αρθ. 152 ΣΕΚ ορίζει ότι η Κοινότητα συμβάλλει στην εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας του ανθρώπου ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και όπου αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας τη δράση τους.

Υποστηρικτικός ο ρόλος της Ε.Ε. για την προστασία της Δημόσιας Υγείας - κατευθυντικός προς τους άξονες που η Επιτροπή εκτιμά ότι πρέπει να στραφεί η χάραξη της πολιτικής για την προστασία της Δημόσιας Υγείας.

Οι τρεις άξονες περιγράφονται ως: α) στην βελτίωση της πληροφόρησης β) στην ταχεία απάντηση στις απειλές για την υγεία και γ) στην ανάπτυξη της πρόληψης με συγκεκριμένους στόχους (εμβολιασμούς, ενημέρωση κ.ά.)⁴.

Η ανάπτυξη των τομέων αυτών θα βοηθήσει στην ενσωμάτωση των απαιτήσεων για την προστασία της υγείας στις κοινοτικές πολιτικές.

Η έκταση των προβλημάτων υγείας απαιτεί συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε. και συντονισμό, με συνεκτικές, ισόρροπες και αποτελεσματικές από υγειονομική άποψη πολιτικές, οι οποίες θα πρέπει ν' αποτελούν συμπλήρωμα των κοινωνικών και οικονομικών συμφερόντων, στο πλαίσιο των κοινοτικών δράσεων.

Απαραίτητο είναι η κοινή πολιτική υγείας που θα σχεδιάζεται για τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. να λαμβάνει σοβαρά υπ' όψη τις ενδοκοινοτικές διαφορές και ιδιαιτερότητες μεταξύ κρατών-μελών και κοινωνικοοικονομικών ομάδων⁵.

3. Οδηγία 93/16/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 1993 αρθ. 20.

4. Η. Νικολακοπούλου - Στεφάνου, *Η Κοινωνική Ευρώπη, Ελλείμματα και Προοπτικές*, εκδ. Σιδέρης Αθήνα 2002 σελ. 52-53.

5. Έγγραφο 3957 1230 (04).

Ο Καθηγητής J. Berghman (University of Leuven, Βέλγιο)⁶ υποστηρίζει ότι θα υφίστανται διαφορές στα διάφορα ευρωπαϊκά πρότυπα εθνικών συστημάτων υγείας. Αυτό οφείλεται στη διαφορετική οικονομική κατάσταση των χωρών και γι' αυτό αναγκάζονται ν' ακολουθούν διαφορετικές κοινωνικές πολιτικές. Στηρίζουν τις αλλαγές σε μακροοικονομικά μεγέθη, αποτέλεσμα των οποίων είναι και οι διαφορετικές αποδόσεις.

Η σύγκλιση των ευρωπαϊκών συστημάτων υγείας θα γίνει, όταν χρησιμοποιούνται όλο και πιο πολύ οι ευρωπαϊκές αποφάσεις για την πολιτική υγείας και θα υπάρχει συντονισμός ανάμεσα στα κράτη, όσον αφορά την υλοποίηση αυτής της πολιτικής.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι πολλές χώρες προς διευκόλυνση και για λόγους Δημόσιας υγείας χαράζουν την πολιτική για την επάρκεια ποσοτήτων φαρμάκων και σε ικανοποιητικές τιμές, προς την κατεύθυνση χορηγήσεων αναγκαστικών αδειών εκμετάλλευσης. Οι άδειες αφορούν τόσο τις μεθόδους παρασκευής όσο και τα ίδια τα φαρμακευτικά σκευάσματα⁷.

Ο ελληνικός κώδικας δεοντολογίας αναφέρει τα καθήκοντα του ιατρού κατά την άσκηση της Κοινωνικής Ιατρικής και τη συνεργασία με τις δημόσιες αρχές με σκοπό την προστασία της Δημόσιας Υγείας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει στα κράτη-μέλη τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων για λόγους που άπτονται της Δημόσιας Υγείας βάσει του αρθ. 48 και 56ης Συνθήκης ΕΟΚ.

3. Ελεύθερη κυκλοφορία των ιατρών στην Ε.Ε.

Με το ΠΔ 84/1986 ρυθμίστηκαν η άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από ιατρούς υπηκόους των κρατών-μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και συναφή θέματα σε συμμόρφωση προς τις υπ' αριθμ. 75/362, 75/363 της 16^{ης} Ιουνίου 1975, 81/1057 της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1981 και 82/76 της 26^{ης} Ιανουαρίου 1982 Οδηγίες του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Οι έλληνες ιατροί του ΕΣΥ οι οποίοι εργάζονται και υποστηρίζουν το δημόσιο σύστημα Υγείας καλούνται ν' ανταποκριθούν στις επιταγές και απαιτήσεις «της παγκοσμιοποίησης της Υγείας» παρέχοντας νοσηλεία σε πολίτες από την Ε.Ε. και τρίτες χώρες.

Με τον τρόπο αυτό το διεθνές forum Υγείας αγγίζει τον έλληνα ιατρό ο οποίος γίνεται ιατρός του κόσμου. Η πληροφορία για τις εξελίξεις της ιατρικής φαρμακευτικής, βιοϊατρικής, ιατροτεχνικής υποδομής δεν έχει σύνορα όπως θα διαπιστώσουμε όταν αναλύσουμε τους Κοινοτικούς Κανονισμούς όπου ισχύουν σ' όλη την Ε.Ε..

Οι Κανονισμοί είναι ο 1408/71, 859/2003 και ο 574/72.

Ο Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 1408/71 του Συμβουλίου της 14^{ης} Ιουνίου 1971 αναφέρεται στην εφαρμογή των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας⁸.

6. J. Berghman: 1ο Διεθνές Συνέδριο «Το Ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο τα κοινωνικά πρότυπα στην Ευρώπη». Αδημοσίευτα στοιχεία Κομοτηνή. 10-13 Μαΐου 2001.

7. Η. Νικολακοπούλου - Στεφάνου, Πολιτικές Φαρμάκου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ο εκσυγχρονισμός του ρυθμιστικού πλαισίου. Εκδ. Παπαζήση Αθήνα 2002, σελ. 143.

8. Κανονισμός (ΕΚ) αρ. 1408/71 του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 1971 (ΕΕΛ 149 της 5-7-1971 σελ. 2).

Ο Κανονισμός αυτός βασίζεται και στην τήρηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλισης και αποτελεί μόνο ένα σύστημα συντονισμού, βασιζόμενος στην θεμελιώδη αρχή της Κοινότητας για την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, μισθωτών και μη μισθωτών.

Οι μισθωτοί και οι μη μισθωτοί εργαζόμενοι οι οποίοι διακινούνται στο εσωτερικό της Κοινότητας υπάγονται στο καθεστώς Κοινωνικής Ασφάλισης ενός μόνο κράτους-μέλους ούτως ώστε να αποφεύγονται οι σωρεύσεις εφαρμοστέων εθνικών νομοθεσιών (εκτός περιορισμένων περιπτώσεων), και οι επιπλοκές που μπορεί να προκύψουν από αυτές.

Οι Κανονισμοί ΕΟΚ 1408/71 και 574/72⁹ ισχύουν εκτός από τις χώρες της Ε.Ε. και στις χώρες ΕΖΕΣ (Νορβηγία, Ισλανδία, Λιχτενστάιν) Ισχύουν επίσης και στην Ελβετία.¹⁰

Οι Κοινοτικές διατάξεις θεσπίζουν κοινούς κανόνες και αρχές που πρέπει να τηρούνται από όλες τις εθνικές αρχές, τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης και τα δικαστήρια κατά την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας.

Με τον τρόπο αυτό η εφαρμογή των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών δεν έχει αρνητικά αποτελέσματα στην άσκηση από τα άτομα του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και παραμονής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο.

Ο Κανονισμός 1408/71 στις συντονιστικές του διατάξεις αναφέρεται: α) στην προστασία της μητρότητας των ατόμων που διαμένουν σε κράτος-μέλος άλλο από το αρμόδιο κράτος, β) στην ίση μεταχείριση, στις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των προσώπων που κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ) στην δυνατότητα δύο ή και περισσότερων κρατών-μελών να συνάψουν συμβάσεις με βάση το πνεύμα και τις αρχές του Κανονισμού και δ) στην υπαγωγή των δημοσίων υπαλλήλων και των εξομοιούμενων προς αυτούς υπαλλήλων, στην νομοθεσία του κράτους-μέλους στο οποίο υπάγεται η υπηρεσία που τους απασχολεί.

Οι Κοινοτικές διατάξεις περί κοινωνικής ασφάλισης ως «Κανονισμοί»¹¹ έχουν γενική νομική ισχύ και εφαρμόζονται άμεσα σε όλα τα κράτη-μέλη. Οι διατάξεις είναι δεσμευτικές και τηρούνται από τις εθνικές Αρχές και Διοικήσεις, τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης και τα δικαστήρια, υπερισχύοντας της εθνικής νομοθεσίας.

Το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) ερμηνεύει κοινοτικές διατάξεις και προστατεύει τους διακινούμενους εργαζόμενους Ευρωπαίους πολίτες. Το ΔΕΚ δεν αποφασίζει απευθείας επί ατομικών υποθέσεων στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης.

Οι αποφάσεις του περιορίζονται στην ερμηνεία των σχετικών κοινοτικών διατάξεων υπό το φως μιας συγκεκριμένης υπόθεσης. Οι αποφάσεις του είναι δεσμευτικές για όλα τα ενδεχόμενα μέρη (εθνικά δικαστήρια, φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης, πρόσωπα).

Τα εθνικά δικαστήρια, ακόμη και τα πρωτοδικεία μπορούν να ζητήσουν από το ΔΕΚ την «έκδοση προδικαστικής απόφασης» εάν υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με κάποια διάταξη κοινοτικού κανόνα περί κοινωνικής ασφάλισης.

9. Υπ. Εργ. και Κοιν. Ασφ. ΑΠ Φ ΕΟΚ/οικ. 1189/8-8-2003.

10. Ν. 3236/2004 Κύρωση Συνθήκης Προσχώρησης 10 νέων Κρατών-Μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

11. Βλ. Κ. ΓΕ. Αθανασόπουλος, Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα, 2003, σελ. 29 επόμεν.

Σε συνάρτηση με τον τομέα ιατρικής και νοσοκομειακής παροχής υπηρεσιών, το ΔΕΚ έκρινε ότι επιτρέπονται σχετικοί περιορισμοί από τα κράτη-μέλη, εφόσον η διατήρηση ενός ορισμένου όγκου τέτοιων υπηρεσιών ή ενός ορισμένου επιπέδου θεραπείας στο εσωτερικό της χώρας είναι αναγκαία για την υγεία ή μάλιστα την επιβίωση του πληθυσμού.

Το γεγονός αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο τομέας της Υγείας ως τομέας της οικονομίας μπορεί να εξαιρεθεί από τη θεμελιώδη αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας¹².

Απαγορεύεται κάθε διάκριση με βάση την ιθαγένεια όσον αφορά την εγκατάσταση και την παροχή υπηρεσιών ιατρικής φύσεως.

Ο Κανονισμός 859/2003 του Συμβουλίου της 14 Μαΐου 2003 για την επέκταση υπό προϋποθέσεις¹³ των διατάξεων του Κανονισμού ΕΟΚ 1408/71 και του Κανονισμού ΕΟΚ 574/72 εφαρμόζεται στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται από τις διατάξεις λόγω της ιθαγένειας.

Σύμφωνα με ερμηνευτική εγκύκλιο του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων όλοι οι παραπάνω Κοινοτικοί Κανονισμοί εφαρμόζονται και στους πολίτες τρίτων χωρών με την προϋπόθεση ότι αυτοί θα διαμένουν νόμιμα στο έδαφος του κράτους-μέλους.

Επίσης κάθε πρόσωπο τρίτης χώρας (εκτός Ε.Ε.) για να διατηρήσει το δικαίωμα στις παροχές ανεργίας σύμφωνα με τις διατάξεις του αρθ. 69 του Κανονισμού ΕΟΚ 1408/71 θα πρέπει να έχει δικαίωμα εγγραφής ως αιτών εργασία στις υπηρεσίες απασχόλησης του εμπλεκόμενου κράτους-μέλους και μόνιμη απασχόληση σ' αυτό. Επομένως και σύμφωνα με τον Κανονισμό απαιτείται: α) νόμιμη διαμονή στο έδαφος κράτους-μέλους και β) τα περιστατικά που συνεπάγονται εφαρμογής Κοινοτικού Κανονισμού (όπως απασχόληση, ασφάλιση), να έχουν λάβει χώρα σε περισσότερα του ενός κράτους-μέλους της Ε.Ε.¹⁴.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση άσκησης προσφυγής στο ΔΕΚ του ιατρού Gul, ο οποίος ήταν κυπριακής ιθαγένειας, η σύζυγος του οποίου ήταν βρετανίδα υπήκοος, κατά των γερμανικών αρχών οι οποίες αρνούνταν να του ανανεώσουν την άδεια ασκήσεως του ιατρικού επαγγέλματος στο γερμανικό έδαφος.

Το ΔΕΚ ερμήνευσε τον Κανονισμό 1612/68 του Συμβουλίου της 15^{ης} Οκτωβρίου 1968 «περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας» και σύμφωνα με το αρθ. 117 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει διατάξεις της εσωτερικής έννομης τάξης ή ν' αποφαινεται προς το κοινοτικό δίκαιο.

Συνεπώς εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να ελέγξει αν οι εσωτερικές διατάξεις που αφορούν την ανάληψη του ιατρικού επαγγέλματος συνιστούν δυσμενή διάκριση έναντι των προσώπων αλλοδαπών.

Με το σκεπτικό και την απόφαση αυτή το ΔΕΚ αναγνωρίζει ότι το λειτουργικό κριτήριο όπως να είναι κάποιος ιατρός υπερισχύει του οργανικού κριτηρίου που επιτρέπει να ασκείς το επάγγελμα.

12. Β. Σκουρής, *Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα*. Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα - Κομοτηνή 2003 σελ. 582-583.

13. Υπ. Εργ. και Κοιν. Ασφ. ΑΠ 60000/20533/1324/4-9-2003.

14. Υπ. Εργ. και Κοιν. Ασφ. ΑΠ Φ 60000/20533/1324/4-9-2003.

Επομένως ένας υπήκοος τρίτου κράτους μπορεί ν' ασκεί οποιαδήποτε μισθωτή δραστηριότητα στο σύνολο του εδάφους της Γερμανίας, όμως όταν η νομοθεσία εξαρτά την άσκηση του επαγγέλματος δηλ. του ιατρού από διοικητική άδεια που χορηγείται σύμφωνα με τις επαγγελματικές διατάξεις, πρέπει ο δικαιούχος να πληρεί κάποιες προϋποθέσεις¹⁵.

Επίσης σύμφωνα με το ΔΕΚ υπόθεση 96/85 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας οι υπήκοοι κρατών-μέλους που ασκούν την επαγγελματική τους δραστηριότητα σε άλλο κράτος-μέλος, υποχρεούνται να τηρούν εκεί τους κανόνες που διέπουν σε αυτό το κράτος-μέλος, την άσκηση του οικείου επαγγέλματος, προκειμένου για τα επαγγέλματα του ιατρού και του οδοντίατρου.

Οι κανόνες αυτοί εμπνέονται ιδίως από τη μέριμνα εξασφάλισης της αποτελεσματικότητας και πληρέστερης δυνατής προστασίας της ανθρώπινης υγείας¹⁶.

Τέλος αναφερόμαστε στη δυνατότητα άσκησης της ιατρικής και οδοντιατρικής από υπηκόους ξένου κράτους στην Ελλάδα η οποία εξαρτάται από τη θεμελίωση του όρου της αμοιβαιότητας.

Κατά συνέπεια θα πρέπει να έχουν την δυνατότητα οι Έλληνες να προσληφθούν στην υγειονομική υπηρεσία του ξένου κράτους με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους του¹⁷.

Επομένως εξαρτάται από την ύπαρξη ανάλογης ρύθμισης στη νομοθεσία της αλλοδαπής πολιτείας που να μην καθιερώνει διακρίσεις σε βάρος των Ελλήνων υπηκόων στο θέμα αυτό¹⁸.

Οι αλλοδαποί τρίτων χωρών σε καμμία περίπτωση δεν μπορούν ν' ασκήσουν το επάγγελμα του φαρμακοποιού σύμφωνα με το ΠΔ 9/1986, και την Υπ. Απ. Α4/5226/1987 και το Ν.1963/1991.

Επομένως η ρήτρα της αμοιβαιότητας που καλύπτει επαγγέλματα τα οποία μπορούν ν' ασκήσουν αλλοδαποί, στην περίπτωση του επαγγέλματος του Φαρμακοποιού δεν ισχύει¹⁹.

4. Ελεύθερη κυκλοφορία των ασθενών στην Ε.Ε.

Οι ασθενείς μόνιμοι κάτοικοι των εδαφών των κρατών-μελών της Ε.Ε. είναι πολίτες και υπόκεινται στις διατάξεις των κανονισμών 1408/71, 859/2003 και 574/71 Περί ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών εντός της Ε.Ε..

Στο άρθρο 22 του Κανονισμού 1408/71 κεφ. 1 αναφέρεται το δικαίωμα του ασθενή (μισθωτού ή μη μισθωτού) να υποβληθεί σε κατάλληλη θεραπεία σε άλλο κράτος-μέλος.

15. ΔΕΚ Υπόθεση 131/85 Λουξεμβούργο 7-5-1986.

16. ΔΕΚ Υπόθεση 96/85 Λουξεμβούργο 30-4-1986.

17. ΣτΕ (ολ) 1994/1992, ΕΔΚΑ 1992, 506.

18. ΑΝ 1565/1939 Περί κώδικος ασκήσεως του ιατρικού επαγγέλματος αρθ. 3, ΝΔ. 1096/1949, και Γνωμ. ΝΣΚ 32/2003 Β τη. στο Συνάγορος 2003 σελ. 281, ΠΔ 18/89 αρθ. 40, Ν.1352/85, Β Δ 22/4/4-5-39.

19. Ζ. Παπασιωπη - Παπά, Δίκαιο Κατάστασης Αλλοδαπών. Β' εκδ. Σάκκουλας Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2004 σελ. 92-95.

Στην περίπτωση αυτή ο μισθωτός εφ' όσον λάβει την έγκριση του αρμόδιου ασφαλιστικού του φορέα να μεταβεί στο έδαφος άλλου κράτους-μέλους για να υποβληθεί στην κατάλληλη για την ασθένειά του θεραπεία έχει δικαίωμα: α) παροχών σε είδος σύμφωνα με τη νομοθεσία που εφαρμόζεται από το φορέα αυτόν και β) παροχών σε χρήμα που καταβάλλεται από τον αρμόδιο φορέα σύμφωνα με τη νομοθεσία - κανονισμό που αυτός εφαρμόζει.

Στην Ελλάδα τα ασφαλιστικά ταμεία εκδίδουν μια κάρτα που λειτουργεί σαν την πιστωτική τραπεζική κάρτα και με αυτή την κάρτα πιστώνεται το νοσηλευτικό ίδρυμα της αλλοδαπής χώρας. Η κάρτα αυτή ονομάζεται Ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό 1408/71 τα μέλη της οικογένειας ενός ατόμου για το οποίο εφαρμόζονται οι κοινοτικές διατάξεις, καλύπτονται πάντοτε ανεξάρτητα από την υπηκοότητά τους (όπως οι πρόσφυγες και οι απάτριδες)²⁰.

Ωστόσο σε αρκετές περιπτώσεις ισχύουν διμερείς συμβάσεις κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ κρατών-μελών και τρίτων κρατών.

Επίσης υπάρχουν ορισμένες διατάξεις κοινωνικής ασφάλισης σε κάποιες από τις συμφωνίες που έχουν συναφθεί μεταξύ της Κοινότητας και τρίτων χωρών όπως Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Τουρκία, Πολωνία, Ουγγαρία, Ρουμανία.

Όσον αφορά την Ελλάδα, δεν έχει καταρτιστεί «Σύμβαση κοινωνικής ασφάλισης» με κράτη εκτός Ε.Ε., με την έννοια της διμερούς ή πολυμερούς πράξης ανάμεσα στην Ελλάδα και σε τρίτα κράτη.

Συνεχίζεται

Πολιτιστικά θέματα

Ρεσιτάλ Πιάνου

Της κυρίας Μαρίας ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ

Ιδιαίτερη επιτυχία σημείωσε το ρεσιτάλ πιάνου, που έδωσε η κυρία Μαρία ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ την 31η Οκτωβρίου στην Αίθουσα Συνεδείων του Ωδείου Αθηνών, με έργα R. SCHUMANN και J. BRAHMS.

Η κυρία Μαρία Ευστρατιάδη γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε πιάνο στο Ωδείο Αθηνών και πήρε το δίπλωμά της με πρώτο βραβείο παμψηφεί και ειδική διάκριση. Συνέχισε τις σπουδές της στη Μουσική Ακαδημία του Αννοβέρου, απ' όπου αποφοίτησε επίσης με άριστα και διάκριση.

Έχει κάνει σπουδές ανώτερων θεωρητικών (πτυχία αρμονίας, αντίστιξης και φούγκας).

Έχει εμφανιστεί σε πολλά ατομικά ρεσιτάλ και συναυλίες μουσικής δωματίου στην Ελλάδα καθώς επίσης και στη Γερμανία, στη Γαλλία και στην Ουγγαρία. Έχει κάνει ηχογραφήσεις για την ελληνική, γερμανική και ουγγρική Ραδιοφωνία. Έχει εμφανιστεί επανειλημμένα ως σολίστ με την Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα Νέων και την ΚΟΑ.

Είναι Καθηγήτρια πιάνου και μουσικής δωματίου στο Ωδείο Αθηνών.

20. Η. Νικολακοπούλου - Στεφάνου. *Η Κοινωνική Ευρώπη, Ελλείμματα και προοπτικές*. Εκδ. Σιδέρης Αθήνα 2002 σελ. 49.

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**REVUE DE DECENTRALISATION, D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

**REVIEW OF DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

*

Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση
Edition scientifique trimestrielle
Quartely scientific review

*

Έτος ιδρύσεως 1995 μ.Χ.

*

Τεύχος / Numéro / Issue 41/2005
Ιούλιος/Αύγουστος/Σεπτέμβριος 2005

*

Κωδικός: 4297

*

Ιδιοκτήτης / Propriétaire / Owner

KENTRO EΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρεία

**CENTRE DE FORMATION DES ETUDES DE RECHERCHE ET DU
DEVELOPPEMENT**
Société civile sans but lucratif

CENTER OF EDUCATION RESEARCH AND DEVELOPMENT
Civil not lucrative Association

*

Υπεύθυνος κατά τον νόμο, Εκδότης /Editeur/Editor
Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Prof. Const. GE. ATHANASSOPOULOS

*

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Καθηγητής **Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Responsable Scientifique: Professeur **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**
Scientific Responsible: Professor **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**

*

Σύμβουλος Έκδοσης
**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ,
ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**
Conseiller d' édition
**CENTER HELLENIQUE DE DECENTRALISATION,
D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**
Edition Counsellor
**HELLENIC CENTER FOR DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

Διευθύνεται υπό Συντακτικής Επιτροπής εκ Καθηγητών Πανεπιστημίου και
Ειδικών Επιστημόνων

Dirigée par Comité de rédaction de Professeurs d' Université et de
Scientifiques Spécialisés

Directed by Edition Board of University Professors and Specialized Scientists

*

Τιμή τεύχους: 9 € Συνδρομές ετήσιες: Φιλίας: 300 € Δημοσίων
Υπηρεσιών, Ν.Π.Δ. και Ι.Δ., Δήμων, Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, Τραπεζών,
Εταιρειών: 150 € Ιδιωτών: 30 € Φοιτητών: 15 €

Εξωτερικού: US \$ 100

Prix: 9 € Abonnements: Prix d' ami: 300 € Services Publics, Personnes Morales de
Droit Public ou Privé, Communes, Administrations Départementales, Banques,
Sociétés: 150 € Individuels: 30 € Etudiants: 15 €

Etranger: US \$ 100

Price: 9 € Subscriptions: Friendship: 300 € Public Services,
Legal Persons of Public or Private Law, Communities, Prefecture
Administrations, Banks, Societies: 150 € Individuals: 30 €

Students: 15 € Abroad: US \$ 100

*

Υπεύθυνος Τυπογραφείου

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.Ε.Β.Ε.

Χαλκοκονδύλη 35, Τηλεφ. Κέντρο: (210) 5242177, (210) 5226641, FAX: (210) 5232409

*

Οι αναγγελίες εντός πλαισίου των νέων εκδόσεων αποτελούν φιλική προσφορά
του Επιστημονικού Υπευθύνου του Περιοδικού προς τους Συγγραφείς τους

*

Βάσει του Ν. 2121/1993 και των σχετικών κανόνων του Διεθνούς Δικαίου απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή (ολική ή μερική) με όποιονδήποτε τρόπο και με όποιοδήποτε μέσο των κειμένων του παρόντος, χωρίς προηγούμενη έγγραφη άδεια του εκδότη.

Toute reproduction d' un extrait quelconque de cette Revue, par quelque procédé que ce soit, et notamment par photocopie ou microfilm, est strictement interdite.

The whole of the material appearing in this Review is a copyright and may not be reproduced in whole or in part without the permission of the Editor.

*

Διεύθυνση / Adresse / Address

Ίμβρου 6, 11257 Αθήναι, τηλ.: (210) 8647120, fax: (210) 8658868

IMVROY 6, GR - 11257, ATHENES / ATHENS, teleph.: (210) 8647120,

fax: (210) 8658868

*

ISSN 1106-91-71

Τεύχος, Ν.41 / 2005 / ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / SOMMAIRE / CONTENTS**Σελ./P.**

- Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τοις Εντευξομένοις ἢ Περί οργάνωσης εν γένει του Κράτους: αλγονεία ἢ εκσυγχρονισμός;	1
- Φωτ. (Έφη) ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ-ΚΑΡΛΟΥ: Δημόσιες επενδύσεις	15
- Μαρία ΒΛΑΧΑΔΗ: Κοινωνικός και εκπαιδευτικός αποκλεισμός	20
- Κριτικά σημειώματα: Φωτ. (Έφη) ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ-ΚΑΡΛΟΥ: Δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις. Υπό Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ	33
- Αντ. ΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ: Αναπτυξιακός-συγκοινωνιακός σχεδιασμός και το κατά Myrdal αδύναμο κράτος	38
- Πολιτιστικά θέματα: Ο πιανίστας Άρης ΓΑΡΟΥΦΑΛΗΣ, Σολίστ Συναυλίας. Επιμέλεια Ευγεν. - Μαρ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ	41
- Αργ.-Ειρ. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ και Γεωργ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ: Βιοηθική, ηθική και νέες τεχνολογίες	43
- Γεωργ. - Σπ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τεχνολογία και Κοινωνία: Ο έλεγχος του INTERNET μήλον της έριδος	48
- Εκδόσεις	50
- Χρυσούλα ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: Φορείς επιμόρφωσης των Αιρετών. Η περίπτωση της Γαλλίας	56
- Τιμητικές διακρίσεις του Κέντρου «Δ. Ν. ΚΑΡΛΟΣ»	69
- Λαμπρ. ΚΑΡΠΟΥΖΟΥ: Διακρατική πολιτική εργασιακών σχέσεων των Ιατρών. Η ευρωπαϊκή διάσταση. Τα ευρωπαϊκά συστήματα υγείας	71
- Πολιτιστικά θέματα: Ρεσιτάλ πιάνου Μ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ	77
- Εκδότης, Επιστημονικός Υπεύθυνος	78
- Περιεχόμενα	80